

BERTA ADRIÁN

A dombói vár 2015. évi régészeti feltárása

Dombóvártól (Tolna megye) délre, a Kapos déli partján, az ártérből szigetszerűen kiemelkedő dombon található a Gólyavár néven ismert középkori vár maradványa (1. kép). Jelenleg négy falcsont látható az egykori vár területén: a délkeleti oldalon egy téglából épült pillér maradványa, az északi oldalon pedig három, vegyes téglakő építésű faltömb. A Dombai család egykori rezidenciáját, habár a kutatók számára már ismert volt a 19. század elején, régészeti módszerekkel csak az 1960-as évektől kezdték el kutatni. Feltárására először 2014-ben került sor, amikor Dombóvár Város Önkormányzatának felkérésére a Szegedi Tudományegyetem Régészeti Tanszékének munkatársai és hallgatói tervésztés keretében megkezdtek a vár szisztematikus kutatását. A 2015. évben a régészeti feltárás július 1. és szeptember 2. között zajlott.¹

A DOMBÓI VÁRRÁ ÉS A DOMBAI CSALÁDRA VONATKOZÓ TÖRTÉNETI ADATOK

A dél-dunántúli Dombó várát 1310-ben említik először az írott források, ekkor Kőszegi Henrik fia János birtokolta, a várnagya pedig Máréi Bogár István mester volt,² aki ezt a tisztségét még 1313-ban is viselte,³ négy évvel később, 1317-ben pedig mint Tolna megye ispánja tűnt fel.⁴ A vár feltehetően 1316 tavaszán, a Kőszegiek ellen viselt hadjárat során került I. Károly király kezére.⁵ Az

¹ A feltárást Dombóvár Város Önkormányzata finanszírozta. Az ásátás munkatársai Boldizsár Péter, Eszes Adrienn és Sztankovánszki Tibor voltak. A terepi munkákban az önkormányzat által biztosított közfoglalkoztatottak és a Szegedi Tudományegyetem régész-hallgatói vettek részt. A geodéziai feladatokat Szabotin Péter végezte, a fotogrammetriai felmérést a Pazirik Kft. és az Aeroart-Légikép Kft., a metszet- és felszínrajzokat Berta Adrián és Eszes Adrienn készítették, a rajzok digitalizálása Berta Adrián munkája. Ezúton köszönöm Szabó Loránd polgármesternek, Tigerné Schuller Piroskának, Halmosi Nórának, Pintér Katának, Müller Ádámnak, Szabotin Péternek, Koncz Istvánnak és Zsófiának, Takács Istvánnénak, Dunai Józsefnek, Erky-Nagy Tibornak, Berta Juditnak, Máthé Genovénának, Őri Nándornak, Harangozó Évának, Kovács Attilának és Kovacsik Zoltánnak a munkánk során nyújtott segítséget. Külön köszönöm Buzás Gergelynek a feltárás teljes időtartama alatt és azt követően nyújtott önzetlen segítségét, különösen az építészeti részletek és az építési periódusok meghatározásában és pontosításában. Hatházi Gábornak köszönöm a tanulmány megírása során nyújtott hasznos észrevételeit és tanácsait. Jelen tanulmány megírását az Emberi Erőforrások Minisztériuma Nemzeti Tehetség Programjának NTP-EFÖ-P-15 pályázata támogatta.

² AO II. 389–390.

³ Zichy I. 143; AO III. 219–220.

⁴ ENGEL 1996. I, 206.

⁵ Engel Pál feltételezte, hogy Döbröközzel, Máréval és Szekcsővel együtt harc nélkül került a király kezére, habár erre vonatkozó közvetlen adat nincs. ENGEL 1988, 112. Fügedi Erik szerint a Kőszegiek 1319. évi veresége után került az uralkodó birtokába. FÜGEDI 1977, 126. 1323-ban egy birtokadományozás kapcsán említik Dénes fia Pál óbudai conservator és dombói várnagyot. Engel

uralkodó 1326-ban Nyék várával, a hozzájuk tartozó területekkel és falvakkal együtt elcserélte Csák István fiaival, Péterrel és Istvánnal, azok tíz másik váráért és egyéb birtokaikért.⁶ A várhoz tartozó várbirtokról szintén ebből az évszázadból ismert az egyetlen adat: 1358-ban a Dárióiak és Dombaiak között vita támadt a két birtok határait illetően, aminek a tisztázására határjárást rendeltek el.⁷

A Dombai család történetét Karácsonyi János, Engel Pál és Szőke Sándor genealógiai és archontológiai kutatásaira támaszkodva az alábbiakban vázoljuk fel (2. kép). A Csák nemzetség trencsényi ágához tartozó István unokatestvérével, (Trencsényi) Csák Mátéval és a család többi tagjával ellentétben I. Károly király híve volt, és haláláig kitartott mellette.⁸ Három fiáról van adatunk: Csák Péter és Márk 1309-ben részt vettek I. Károly budai megkoronázásán,⁹ míg ifjabb Istvánt 1329-ben egy birtokügy kapcsán említik.¹⁰ Péter 1315-ben és 1317-ben mint a király lovászmestere tűnt fel az oklevelekben,¹¹ majd 1337-ben újfent egy birtokperben jelent meg a neve,¹² de akkor már nem viselte ezt a tisztséget. Apjával ellentétben, a királlyal való viszonya valószínűleg nem volt mindig felhőtlen,¹³ emiatt is kerülhetett sor 1326-ban arra, hogy a királyi központok szomszédságában található birtokait és várait, köztük a Székesfehérvár mellett elhaladó országos főutat ellenőrző csákakői várat is az uralkodó elvette tőle és testvérétől, cserébe pedig két kisebb jelentőségű, a Medium Regnitől távolabb fekvő erősséggel kárpótolta őket.¹⁴ Habár mind a két várat a család férfiágon való kihalásáig, a 16. század első harmadáig használták, a kettő közül mégis Dombó lett a család székhelye.¹⁵ Csák Péter és leszármazottai (az írott forrásokból három fia ismert: Domokos, [I.] László és [II.] Péter¹⁶) az újonnan szerzett birtokaikról felvették a Dombai nevet, amelyet egészen a család kihalásáig párhuzamosan használtak.¹⁷ Pétert követően, a 14. század második felétől a 15. század első feléig nincs adatunk arra, hogy a család tagjai megyei tisztségeket vagy országos méltóságokat töltöttek volna be. Péter fiát, Domokost 1359-ben egy birtokviszály,¹⁸ míg az ő leszármazottját, (II.) Lászlót egy másik birtokper kapcsán 1382–1383-ban tanúként¹⁹ említik az írott források. (II.) Lászlót később, 1394-ben hatalmaskodás miatt fő- és jószágvesztésre ítélték,²⁰ azonban minden bizonnyal kegyelmet kapott, mivel 1397-ben királyi kiküldött volt Somogy megyében.²¹

A család újabb felemelkedése a 15. század első felében indult meg, és a második felében, majd a 16. század elején élte fénykorát, amikor a tagjai már magas udvari méltóságokat és megyei hivatalokat viseltek. 1439-ben Dombai (II.) László fia Frank négy főpap és 57 előkelő társaságában részt vett azon a tanácskozáson, amelyen elhatározták, hogy külön adót vetnek ki a török elleni háború költségeinek fedezésére.²² Egy évvel később tagja volt annak az ülésnek, amely küldöttséget mentesített Krakkóba, hogy megsürgessék I. Ulászló Magyarországra indulását.²³ Ebben az időszakban

Pál szerint itt az akkor a király kezén levő Tolna megyei erősség várnagyáról van szó, azonban megfogalmazódott olyan vélemény is, amely szerint ez az adat inkább a Keve vármegyei Dunadombóra vonatkozhat. AO VII. 326; ENGEL 1996. I. 206; CSÁNKI 1894, 115; FÜGEDI 1977, 126.

⁶ KUMOROVITZ 1953, 76; AO X. 337; ld. még KUMOROVITZ 1953, 304.

⁷ K. NÉMETH 2010, 110.

⁸ KARÁCSONYI 1900, 328.

⁹ AO II. 291–292.

¹⁰ KARÁCSONYI 1900, 329.

¹¹ ENGEL 1996. I, 40.

¹² AOkm III. 360–361.

¹³ KARÁCSONYI 1900, 329.

¹⁴ HATHÁZI 2010, 45.

¹⁵ MIKLÓS 1988, 216.

¹⁶ ENGEL 2001.

¹⁷ A Dombai családra vonatkozóan: MIKLÓS 1988, 216–217; SZŐKE 1996, 47 és ENGEL 2001. Péter fia Domokos a birtokukban levő másik vár után a Dombai mellett használta a Nyéki nevet is. K. NÉMETH 2010, 109.

¹⁸ Bánffy I. 229–230.

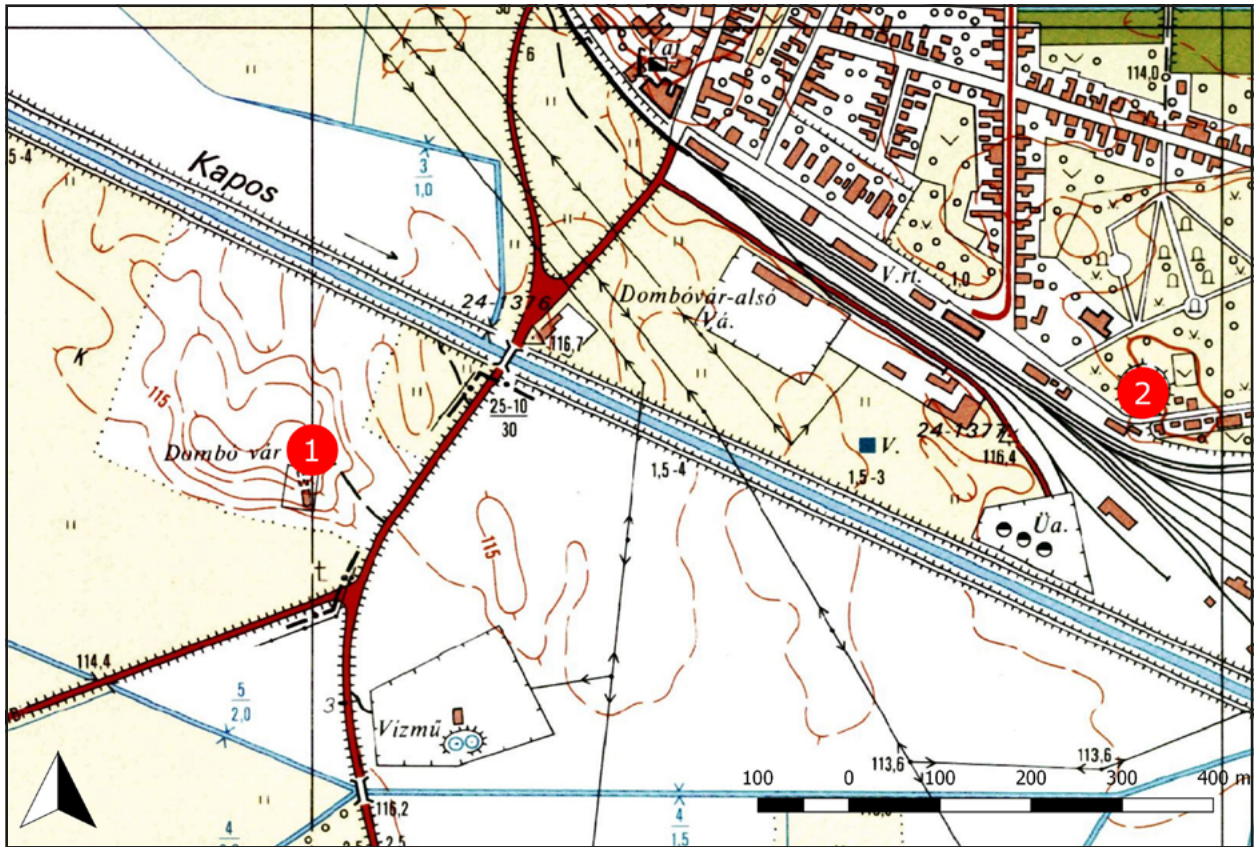
¹⁹ KUMOROVITZ 1953, 304.

²⁰ ZsO I. 395–396.

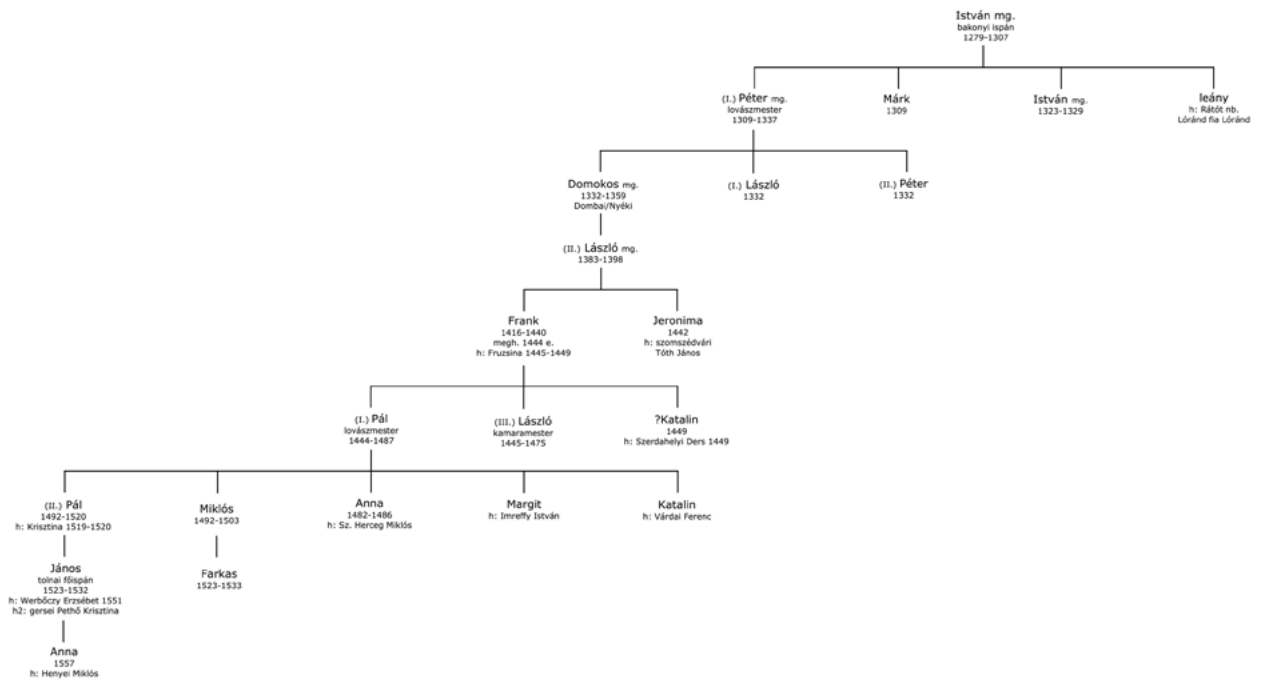
²¹ ZsO I. 554–556.

²² ENGEL 1996. I, 512, 516.

²³ ENGEL 1996. I, 512, 516.

1. kép. A lelőhely helyszínvázlata. 1: Gólyavár; 2: Szigeterdő

2. kép. A Dombaiak családfája (KARÁCSONY 1900, SZÓKE 1996 és ENGEL 2001 nyomán)

(1439 körül) Várad István a dombói várnagy.²⁴ Szerdahelyi Márton fia Ders 1444-ben Frank fia (I.) Pált bevádolta I. Ulászló királynál, miszerint bizonyos szekrényeket, amelyekben értékes dolgai és a birtokaira vonatkozó oklevelei voltak, korábban megőrzés végett átadott Dombai Pál anyjának, akitől aztán azok a fia tulajdonába kerültek át, és ő nem akarta visszaadni őket.²⁵

1447-ben Frank fiai (I.) Pál és (III.) László részt vettek a budai országgyűlésen,²⁶ azonban a nevük nem az ország bárói vagy pedig a megyei küldöttek között szerepelt, hanem egy külön csoportban, amelynek tagjait Mályusz Elemér a következő módon jellemezte: „*a köznemességnek volt egy kisszámú, de vagyon és tekintély, uralomvágy és tehetség dolgában jelentős csoportja, amely hivatottnak érezte magát az egész ország nevében beszélni, sőt cselekedni.*”²⁷

Ebben az időszakban, 1445-ben²⁸ és 1453-ban²⁹ castrum Dombo néven említik a várat, 1452-ben a várnagya Uzdi (másképpen Varjasi) Elek.³⁰ (I.) Pál 1455-ben már az országnagyok között szerepelt azon a győri tanácsülésen, ahol elhatározták, hogy V. László királyt Bécsből visszahozzák az országba.³¹ (I.) Pál pályafutása Hunyadi Mátyás uralkodása alatt tovább ívelt: 1466-ban tagja annak a hat főpapból és 14 báróból álló, Trencsénben ülésező csoportnak, amelynek tagjai kezekedtek a királyért, hogy az meg fogja tartani a Podjebrád Katalinnal kötött házassági szerződést.³² Ugyanebben és a rákövetkező évben még két-két királyi tanácslistán is megjelent a neve.³³ Hunyadi Mátyás hatalomra kerülését követően, 1460–1464 között a királyi lovászmester országos főméltóságot töltötte be Vezensenyi Lászlóval közösen,³⁴ míg testvére, László kamaramesterként tűnt fel.³⁵ Dombai (I.) Pálnak öt gyermekéről tudunk, két fiúról: (II.) Pál és Miklós, valamint három leányról: Anna, Margit és Katalin.³⁶ Tolna megye képviselőjében 1505-ben mindketten részt vettek a rákosi országgyűlésen.³⁷ Miután 1514-ben Werbőczy István Hármaskönyve az országgyűlés elé került, ott bizottságot állítottak fel a megvizsgálására, amelynek tagja lett (I.) Dombai Pál fia (II.) Pál is, aki akkor a királyi törvényszék egyik ülnöke volt.³⁸

A 16. század elején Dombai (II.) Pál fia János tolnai főispán és unokatestvére, Dombai Miklós fia Farkas közösen birtokolták a dombói és a nyéki várat, ahol két-két várnagyot tartottak.³⁹ 1527-ben János részt vett a Szapolyai-pártiak budai országgyűlésén.⁴⁰ Feltételezhetően mindvégig János király híve volt, amit családi kapcsolatai Werbőczy Istvánnal alátámasztani látszanak, habár van korabeli utalás arra vonatkozóan is, hogy rövid időre átpártolt Ferdinándhoz.⁴¹ Martonfalvai Imre emlékirataiban a következőket olvashatjuk:⁴² „*Ez időközben az Dombay urak és az több János király párti, Ferdinánd királynak az én kegyelmes uram kényszerítésébül fejet hajtának, és Dombay János Ozora várát az én uramnak [Török Bálintnak] vallá...*”⁴³ Dombai János Werbőczy István lányát, Erzsébetet

²⁴ MIKLÓS 2007, 229.

²⁵ OLEXIK 1935, 269; ENGEL 2001.

²⁶ SZENTPÉTERY 1901, 155; ENGEL 1996. I, 513, 516.

²⁷ MÁLYUSZ 1957, 529.

²⁸ Károlyi II. 244–246.

²⁹ CSÁNKI 1897, 104.

³⁰ ENGEL 1996. I, 304.

³¹ MÁLYUSZ 1957, 532; ENGEL 1996. I, 513, 516.

³² KUBINYI 1988, 197, 204.

³³ KUBINYI 1988, 197, 204.

³⁴ KUBINYI 1988, 204; C. TÓTH et al. 2016, 118.

³⁵ ENGEL 2001.

³⁶ ENGEL 2001.

³⁷ KOVACHICH 1800, 334.

³⁸ FRAKNÓI 1899, 93, 99.

³⁹ KOPPÁNY 1994, 163; MIKLÓS 2007, 229.

⁴⁰ FRAKNÓI 1874, 52; SZAKÁLY 1969, 15, 17.

⁴¹ SZAKÁLY 1969, 18.

⁴² A Martonfalvai Imre emlékiratát szerkesztő Szopori Nagy Imre az 1520-as évek végére, Szakály Ferenc pedig az 1527–1529 évek közé helyezi a Dombaiak Ferdinándhoz való esetleges átállásának lehetséges időpontját. Vö. MARTONFÁLVAY 1881, 133. 2. jegyzet; SZAKÁLY 1969, 18.

⁴³ MARTONFÁLVAY 1881, 133. Az idézett forrásrészlet problémás pontjaira, a benne összekeveredő, különböző időpontokban történt eseményeire ld. SZAKÁLY 1969, 18–19.

vette feleségül. János (1537 után) és Farkas halála után a család férfiágon kihalt. Ezt követően Werbőczy megszerezte az unokája, Dombai Anna feletti gyámságot, Gersei Pethő Krisztinával, János második feleségével szemben, akit ennek ürügyén megfosztott mind Nyék, mind Dombó várától és a hozzá tartozó birtokoktól is.⁴⁴

A család férfiágon való kihalása után és a mohácsi csatát követő zavaros évtizedekben a vár többször cserélhetett gazdát. Mivel a területre vonatkozó korabeli források szisztematikus összegyűjtése és feldolgozása még nem történt meg, ezért egyelőre a várra vonatkozóan csak néhány bizonytalan adat áll a rendelkezésünkre. Dombai János halála után Werbőczy István az unokája gyámsága révén szerezte meg a várat, azonban arra vonatkozóan, hogy mennyi ideig birtokolta azt, egyelőre nincs adatunk. Egy 1541 májusában kelt levél arról tudósít, hogy miután Török Bálint kiszorult az ostromlott Budáról, Dombó várát is megostromolta, azonban nem sikerült elfoglalnia.⁴⁵ Egyelőre nincs megbízható adatunk, hogy ebben az időszakban ténylegesen ki birtokolta az erősséget. Buda török kézre kerülése, illetve Werbőczy István halála után a várat feltehetően a fia, Werbőczy Imre birtokolta. Ebben az időben járhatott a várban Tinódi Lantos Sebestyén is, aki Jázon és Medea című művében emlékezik meg az itt tartózkodásáról és egyúttal bal kezének sebesüléséről is.⁴⁶

A török hadak 1546-ban vagy 1547-ban foglalták el Dombót, amely a következő másfél évszázadban a budai vilajet koppányi szandzsákhöz tartozott. A hódoltság ideje alatt viszonylag kis létszámú, az első időkben száz fő körüli, majd a hódoltság utolsó időszakában a felére csökkent létszámú, nagyrészt balkáni eredetű várkatonaság állomásozott benne. A katonaság zsoldját a koppányi szandzsák és a budai vilajet közösen fedezte, csapatonemenként szétválasztva.⁴⁷

Az egykori főúri rezidenciából török végvár lett, a környező települések elnéptelenedtek, egy részükbe szintén a Balkánról feljövő délszláv lakosság települt be.⁴⁸ A vár elfoglalása után 1565-től vannak adataink az itt álló uralkodói dzsámi viszonylag nagyszámú személyzetéről és jövedelmeikről, továbbá 1630-ból arra vonatkozóan is, hogy Mürtezá pasa az imahelyet újjáépíttette és a környékét rendbe hozatta.⁴⁹ Evlia cselebi az 1664. évi útja során meglátogatta a várat, amelyről a következőket írta: „*hatszögalakú, köépitkezésű vár egy dsámival, parancsnokkal, háromszáz várkatonával, egy fogadóval és egy fürdővel.*”⁵⁰ A 17. század középső harmadából ismert egy másik, a török kézen levő végvárakkal foglalkozó összeírás is, amelyben a vár felújításáról kapunk rövid tájékoztatást: „*A koppányi szandzsákban nyolc palánk kijavított, némelyik teljes egészben felújított; különösen Dombó (Dönböl) vára, mivel Kanizsához hasonló vár, alapjától megépített, ágyúit talpakra tétettek, más szükségletei is kiegészítették és elláttattak.*”⁵¹

Nádasdy Ferenc dél-dunántúli portyázásai során, 1656-ban megadóztatta az akkor még török kézen levő Dombót és a környező falvakat, ezért 1658-ban III. Ferdinánd császár neki adta a várat és a várhoz tartozó településeket.⁵² Nádasdy a Wesselényi-féle összeesküvésben való részvétele miatt ezt az akkor még török fennhatóságú területen található „birtokát” is elvesztette.

⁴⁴ SZAKÁLY 1969, 17. Dombai Anna és férje Henyei Miklós hűtlenségük miatt 1557-ben veszítették el Nyék várát és a hozzá tartozó birtokokat, amelyet I. Ferdinánd Batthyány Ferencnek adományozott, akinek a leszármazottai birtokolták azt az újkor elejéig. MIKLÓS 1988, 217–218.

⁴⁵ ETBO 258. sz. Először Koppány Tibor, majd Miklós Zsuzsa is felvetette, hogy a dombói vár 1537-ben Török Bálint kezébe került. Mindketten Szakály Ferencnek az 1969-ben megjelent tanulmányára hivatkoznak, azonban ebben ilyen adat nem szerepel. Vö. KOPPÁNY 1994, 163–164; MIKLÓS 2007, 172; SZAKÁLY 1969, 17, 19–27.

⁴⁶ DÉZSI 1912, 10.

⁴⁷ HEGYI 2007, 1216–1224.

⁴⁸ Ld. GAÁL 1982, 177–180.

⁴⁹ SUDÁR 2014, 239. Sudár Balázs szerint, minthogy a várról fennmaradt 17. század végi leírásokban nem szerepel utalás az építményre, feltételezhető, hogy a vár egyik átalakított helyiségét használhatták erre a célra. Emellett annak a lehetőségét is számításba vehetjük, hogy az említett építmény nem a várban, hanem a váralja település területén állt, esetleg annak a templomát alakították át dzsámiá.

⁵⁰ Karácson Imre a helynevet Dinolnak olvasta és nem tudta lokalizálni. KARÁCSON 1908, 32. Hegyi Klára szerint helyes pontozással az olvasata Donbol, ami a Tolna megyei Dombóval azonosítható. HEGYI 2007, 1224. Sudár Balázs szerint Evlia cselebi hallgat Dombórol. SUDÁR 2014, 239.

⁵¹ FODOR 1985, 169.

⁵² MNL OL E 156 a. Fasc. 005. No. 008.

Buda visszavétele után, 1686 őszén, Lajos Vilmos badeni őrgróf dél-dunántúli hadjárata során került a vár a császári-királyi csapatok kezére, Péccsel, Siklóssal, Kaposvárral és több Duna menti palánkvárral együtt.⁵³ 1691-ben Esterházy Pál herceg kapta meg az uralkodótól a környező földekkel, továbbá Simontornya, Ozora, Tamási, Kaposvár és Koppány várakkal együtt, az elmaradt nádori jövedelmeinek fejében.⁵⁴ A herceg a következő évben az egyik emberével, Kelcz Mihállyal, elkészíttette az újonnan szerzett birtok urbáriumát, amelyben fennmaradt a vár török kor utáni állapotának részletes magyar és latin nyelvű leírása is.⁵⁵

A magyar nyelvű leírás szerint a vár négyszögletes alaprajzú, körülárkolt épületegyüttes volt. A várba egy hídon és a nyugatra néző kaputornyon keresztül három kapun lehetett bejutni. A kaputorony alatt egy börtönként szolgáló pince helyezkedett el. A toronyhoz a várudvar felől épületek csatlakozhattak, amelyek ebben az időben már romos állapotban voltak. A kaputoronytól délre húzódó falszakasz szintén leomlott. A várudvar északi oldalán egy alápincézett, háromszintes épületszárny állt, amelynek a boltozatai hasonlóképpen elpusztultak. Az épület felső és középső szintjén négy-négy helyiség volt található, a pinceszint végighúzódott az épületszárny alatt. Az épületszárny nyugati és keleti végében egy-egy torony állt, amelyeknek a bejárata feltehetően a várudvar felé nyílt: „*az vár piarcza felé nap nyugotrul volt ismét egy alkalmas Torony, azon Torony alatt egy alkalmas kamara vagyon, Ugyan azon condignatiok mellett nap keletre vagyon hasonló Torony, ennekis az allyában egy alkalmas ház vagyon, alatt pedigh Pincze.*” A várudvar keleti oldalán nem állt épület, a várfal tetején (és a falból kiugró kőkonzolokon, esetleg pilléreken) egy függőfolyosó futhatott végig: „*Nap keletrül nincsen semmi ház, hanem erős fal, és azon falnak az teteyén egy folyosó köbül, és faragott kü gerendákra vagyon rakva.*” A déli oldalon szintén többszintes, alápincézett épületszárny helyezkedett el: „*... három condignatiobul állott, alatta kétt jó pincze, az edgyik az épületnek feléigh, a másik pedigh végigh nyul, az első pincze fölött való condignatio bolt-hajtás alatt vagyon, ebbül délre nyilló Ajtón kívül vagyon egy ház, és egy erőss Bolt, kinek az bolthajtása mostis extál, ezen condignatiokon föllyül harmadik és negyedik minden padlás nélkül vagyon, itt a középső condignatiobul dél felé nilló Ajtórul volt megint egy derék ház, megint ebbül vár piarcza felé nilló Ajtón egy más ház, és ott egy szenellő hely, és egy kamarácska.*” A különböző szintek között faragott kő lépcsőkön lehetett közlekedni. A leírás a várban harminc ajtót és hatvankét ablakot említ, mind-egyiknek a kerete faragott kőből készült. Az egész épületegyüttes tető nélkül állt, azonban a szöveg írója megjegyzi, hogy: „*az el rontott falakbúl pedigh alkalmas épületet tehetni.*” A vártól keletre eső területen egy téglaegető helyezkedett el, amely szintén felújítható állapotban volt.

A vár és a hozzá tartozó település a török kiűzése után leégett, azonban ez utóbbi hamarosan újraterülpült. Az urbárium elkészítésének időpontjában Dombó Bedekovics Kristóf várkapitány vezetése alatt álló fegyveres rációk lakták.⁵⁶

A jelentéshez tartozó kiegészítő, latin nyelvű leírás szerint a vár kapuja felett egy kőből faragott, latin felirattal ellátott címer volt, továbbá egy 1520-as évszám és egy W.D. monogram. Ezen kívül a várban még hat ajtó volt latin felirattal ellátva (bibliai idézetekkel), ezek közül kettő a kápolnához tartozott, egy továbbin pedig a Dombai család címere volt látható egy I. D. monogrammal. A leírás szerint a várfalon végigfutott egy folyosó, továbbá említést tesz még egy hídról a vár előtt, valamint egy másikról, a palánkkal körülvevő váralja településnél, amely átvezetett a Kaposon.⁵⁷

Dombó szerepelt az Udvari Haditanács 1699 végén kiadott várrombolási rendeletében,⁵⁸ azon-

⁵³ OROSS 2013, 118.

⁵⁴ MIKLÓS 2007, 172.

⁵⁵ A forrás első közlése: SZŐKE 1971, 48–50; majd részletes elemzését tartalmazó tanulmány kíséretében: SZŐKE 1983; a várra vonatkozó részletet közli: KOPPÁNY 1994, 165–166; legutóbb az eredeti szöveg központozásának és a leírásban szereplő égtájak megjelölésének a megváltoztatásával: SZABÓ – CSÁNYI 2013, 192–193. Ebben az időszakban készülhetett a Greischer Máttyás munkájának tulajdonított metszet a várról és a palánkkal körülvevő váralja településről. Vö. GAÁL 1984.

⁵⁶ SZŐKE 1983, 13, 16–17.

⁵⁷ KOPPÁNY 1994, 161, 164–165.

⁵⁸ OROSS 2005a, 270–271.

ban a tényleges bontásra majd csak a következő, 1702 elején kiadott rendelkezés értelmében került sor. Ekkor a lerombolandó várakat hat csoportra osztották, ezek közül az utolsóba került bele Kaposvár és Dombóvár. A bontási munkák vezetésével Johann Joseph de Huyn szigetvári kapitányt és Kaspar Dörck hadmérnököt bízták meg, az itt található hadfelszerelésről pedig úgy rendelkeztek, hogy azt Szigetvárra kell átszállíttatni.⁵⁹ A rendelet konkrét utasításokat tartalmazott a bontás módját illetően is: a várak külső és belső erődítéseinek a falait, tornyait és egyéb védműveit úgy kell lebontani vagy felrobbantani, hogy a keletkező törmelékkel a várárkot fel lehessen tölteni. A bontáshoz szükséges munkaerőt a környező megyéknek kellett biztosítaniuk.⁶⁰ A vár lerombolására 1702. március 15. és április 14. között került sor. Johan Ernst Heher, a Budai Kamarai Adminisztráció kaposvári provizorának beszámolója szerint Dombóváron az aknászok egy 40 öl magas tornyot robbantottak fel.⁶¹ A bontást végül Esterházy Pál a saját jobbágyaival végeztette el.⁶² Az Esterházy-uradalom 1720-as összeírásban a vár már a Kapos folyó közepén lévő szigeten álló, használaton kívüli romként szerepel.⁶³

A DOMBÓI VÁR KUTATÁSTÖRTÉNETE

A vár pusztulása után az első ismert megemlékezés Vályi András országleírásában szerepel, ahol a következőket olvashatjuk: „*Dombóvár. Magyar Mező Város Tolna Vármegyében, földes Ura Hertzeg Eszterházy Uraság, lakosai katolikusok, fekszik a' Vár alatt, Sár vize mellett, határja termékeny, 's vagyonyainak eladására Pécsen jó módgya lévén, az első Osztályba tétettetett.*”⁶⁴ Moldoványi József 1824-ben megjelent megyeleírásából már valamivel többet tudhatunk meg magáról a várról is: „... a hajdani Dombai Familia' némelly omladékos várának a' mostoha idők által öszve-rágott várától veszi nevezetét. ... Dombóvárnak nyugati részéről látszatóságok egy régi várnak falai, mellyek mofsáros erekkel vannak körül véve – úgy nemkülönben a' napkeleti és éjszaki részén váratskáknak omladéki szemléltetnek a' Kapos Vize mellett, mellyekről sem hagyomány, sem iromány által bizonyosat nem lehet írni.”⁶⁵ A 19. század közepén Fényes Elek a következőket írta: „*Nyugotra a Kapos bozótjánál most is láthatni a régi dombói vár romjait, melly vár ama hires jogtudós Dombay Pál birtoka vala, kire II. Ulászló alatt a Hármaskönyv megvizsgálása bízott.*”⁶⁶

A 19. század második felében Rómer Flóris meglátogatta a romokat, a jegyzetfüzetében egy alaprajzot és egy távlati képet készített róluk (3–4. kép).⁶⁷ Ennek alapján a vár szabályos négyszög alaprajzú, az északi oldalán egy háromhelyiséges, a nyugatin pedig egy egyhelyiséges épületrésszel. Az előbbinek a felmenő falai 1,5 öl magasak voltak. Az építményt kelet, dél és nyugat felől árok határolta. Az ároktól délre, az egykori kápolna közelében (a mai Nepomuki Szent János szobor helyén) egy „*talán kertfal*” felirattal ellátott, derékszögű falszakaszt jelölt. Mind az alaprajzon, mind a távlati képen megfigyelhetők a ma is álló délkeleti pillér, illetve az északkeleti és északnyugati falcsonkok maradványai, míg a rajzokon szereplő többi északi, valamint nyugati falszakaszok ma már nem láthatók a felszínen.

A vár a következő közel egy évszázadban elkerülte a régészeti kutatás figyelmét, habár a város és egyúttal a vár történetéről Faics Irén 1910-ben megjelentetett egy cikksorozatot a Dombóvár és Vidéke hasábjain,⁶⁸ továbbá az 1930-as években a helyi gimnázium tanárai többször is végez-

⁵⁹ OROSS 2005a, 273–277, 279–284; ld. még TAKÁTS 1929, 310–311; GERŐ 1955, 408.

⁶⁰ OROSS 2005a, 283.

⁶¹ OROSS 2005b, 98; a kaputorony méretére vonatkozó adat biztosan téves: „... und eine grossen von 40 clafter hohen Thurn...”.

⁶² HOLUB 1974, 95.

⁶³ KOPPÁNY 1994, 164.

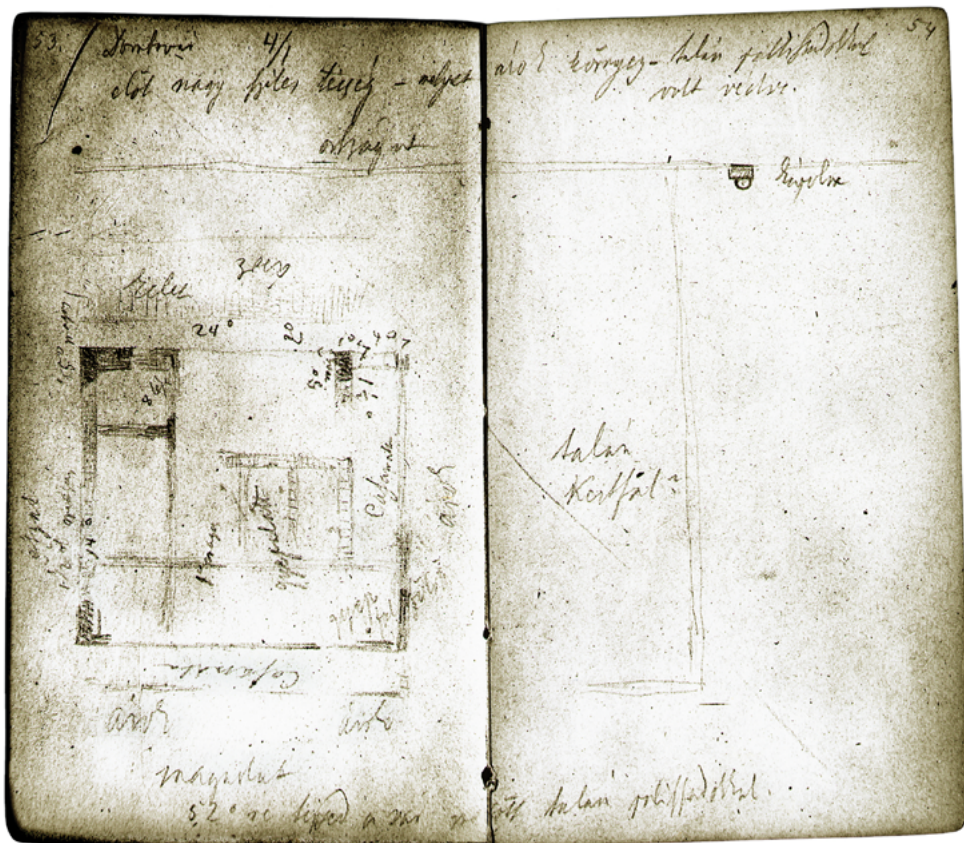
⁶⁴ VÁLYI 1796, 509.

⁶⁵ MOLDOVÁNYI 1824, 60; ld. még KOPPÁNY 1994, 164; MIKLÓS 2007, 172.

⁶⁶ FÉNYES 1847. II, 50, ld. még FÉNYES 1851. I, 274.

⁶⁷ Első közlése: ERKY-NAGY 2006, 16; ld. még MIKLÓS 2007, 173.

⁶⁸ FAICS 1910a; FAICS 1910b.

3. kép. Rómer Flóris alaprajzi vázlatja a dombói vár maradványairól

4. kép. Rómer Flóris távlati képe a várromról

tek ásatást, azonban ezekről dokumentáció nem maradt fenn. Az ekkor előkerült leletek jelenleg a dombóvári Helytörténeti Gyűjteményben találhatóak.⁶⁹ 1968-ban Rosner Gyula volt az, aki először végzett régészeti terepbejárást a romok környékén. Eredményeit a következőképpen foglalta össze: „*A Kapos jobb partján kiemelkedő szárazulaton, a községtől délnyugatra, néhol még emelet magas falcsonkú várat délnyugati oldalról patkó alakban falu veszi körül. A felszínen levő kerámia szerint a telepet a 14. század elejétől a 17. század elejéig használták.*”⁷⁰

A várra és a Dombai családra vonatkozó történeti adatok első összegyűjtése Szőke Sándor nevéhez fűződik.⁷¹ Ő közölte először Kelcz Mihály 1692-ben készített leírását, amit egy évtizeddel később, Szőke Sándorné Zsíros Mária egy nagy, összefoglaló tanulmány keretében publikált újra.⁷²

Az 1980-as évektől Miklós Zsuzsa foglalkozott a lelőhellyel, aki több évtizeden keresztül végzett terepbejárásokat (1981, 2000 és 2004) és készített légi felvételeket a várról és környékéről.⁷³ A felszíni gyűjtés során, a falmaradványok körüli művelt területeken, az ártérből kiemelkedő domb peremén hamus foltokat, továbbá nagy mennyiségű késő középkori és török kori kerámiatöredéket, valamint néhány fémtárgyat találtak, továbbá a déli oldalon egy szétszántott Zsigmond-kori kályha helyét azonosították. 1988-ban Nováki Gyulával és Sándorfi Györggyel közösen készítették el a lelőhely geodéziai felmérését (5. kép), a falakról azonban ekkor nem született építészeti felmérés.⁷⁴ Az adatok kiértékelése során arra a következtetésre jutott, hogy a ma is látható, álló falcsonkok nem a vár szélén helyezkedtek el, hanem attól valamivel beljebb, mivel: „*a mocsaras terület adta stratégiai előnyt alapvetően a közel négyszögletes, a berekből enyhén kiemelkedő domb teljes beépítésével lehetett kihasználni. Mindebből azonban természetesen nem következik az, hogy a ma látható romok egyetlen építési periódushoz tartoznak.*” Régészeti feltárás nélkül az álló falak és a 17. század végi leírás összevetését, egyes épületek beazonosítását nem tartotta lehetségesnek. A Dombóvár–Szigeterdön végzett feltárása kapcsán először vetette fel annak a lehetőségét, hogy a 14. század eleji oklevelekben szereplő vár nem a Gólyavárra, hanem a szigeterdei toronyvárra vonatkozik, azonban utóbb, a Gólyavárat övező területekről származó, 14–15. századra keltezett felszíni leletanyag miatt ezt a felvetést mégis megkérdőjelezte. Kutatási eredményeit összegezve 2007-ben és 2011-ben publikálta.⁷⁵

1994-ben Koppány Tibor a kora újkori írott források, elsősorban az Esterházy-család levéltárában fennmaradt vonatkozó iratok alapján állította össze a vár elméleti rekonstrukcióját (6. kép). Ez alapján egy négyszög alaprajzú építményt feltételezett, amelyet pártázatos, védőfolyosóval ellátott falak határoltak, a nyugati oldalán egy nagyméretű kaputoronnyal, az északi és déli oldalán pedig egy-egy többszintes, alápincézett palotaépülettel. A vár építését az alaprajzi elrendezésből kiindulva a 14. század második felére helyezte, míg a 14. század elején megjelenő okleveles adatokat egy másik, korábbi várra vonatkozóknak tartotta. Szerinte a 17. század végi latin nyelvű leírásban szereplő 1520-as évszám nem a vár építésére, hanem egy későbbi átépítésre vonatkozik, továbbá az ott megjelenő I. D. és W. D. monogramokat Dombai János és Dombai Farkas nevével hozta összefüggésbe, amivel kapcsolatban a következőket írta: „*Az 1692-es leírás alapján megismert Dombóban ebből az építkezésből származott a címeres és feliratos bejárati kapu és feltételezhetően az a harminc ajtó- és hatvankét ablaknyílás kerete, amelyek »cizfrán kifaragott kübül« voltak.*” A leírás alapján kikövetkeztetett szabályos alaprajzi elrendezést viszont ennél a 16. század eleji építkezésnél legalább egy évszázaddal korábbinak, időben és formában leginkább a kanizsai várhoz közelállónak feltételezte.⁷⁶

⁶⁹ Ezek részleges közlését ld. SZABÓ – CSÁNYI 2012, 183–186, 209.

⁷⁰ ROSNER 1969, 76.

⁷¹ SZŐKE 1971.

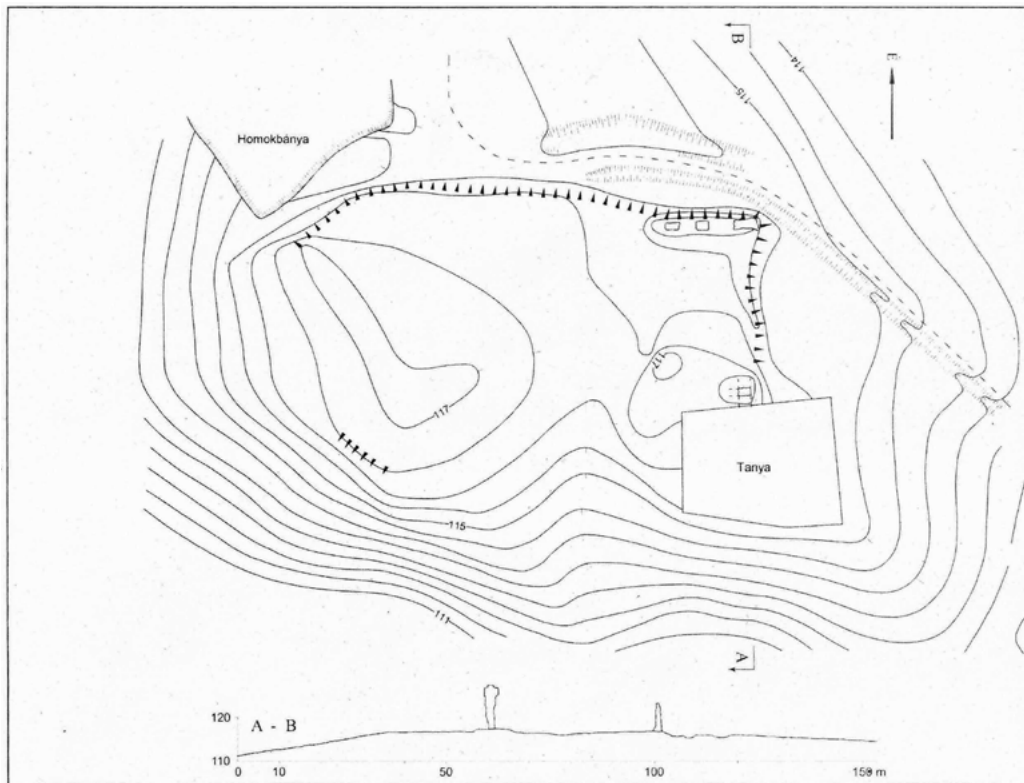
⁷² SZŐKE 1983.

⁷³ MIKLÓS 2003a; MIKLÓS 2003b; MIKLÓS 2007, 174–176.

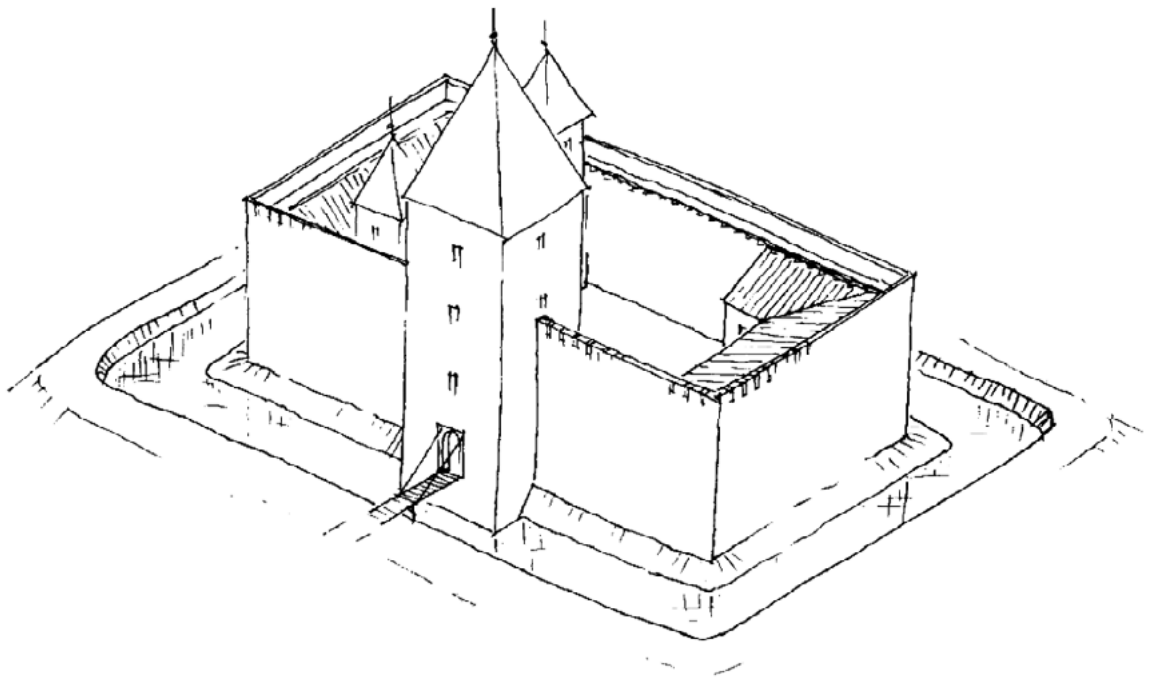
⁷⁴ MIKLÓS 2003b, 157–158.

⁷⁵ MIKLÓS 2007; GERE – MIKLÓS 2011.

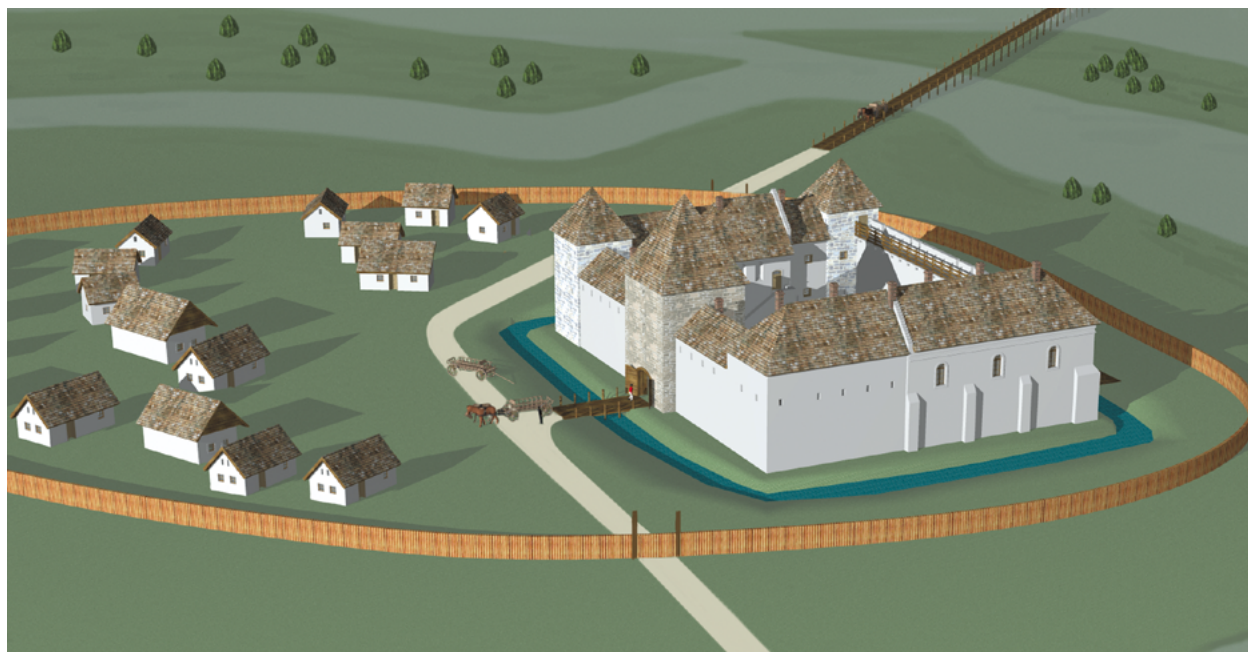
⁷⁶ KOPPÁNY 1994, 163.

5. kép. Miklós Zsuzsa, Nováki Gyula és Sándorfi György szintvonalas felmérése a lelőhelyről (1988)
(MIKLÓS 2007, 175)

6. kép. Koppány Tibor elméleti rekonstrukciója (KOPPÁNY 1994, 162)

7. kép. Erky-Nagy Tibor és Dunai József számítógépes rekonstrukciója

A 2000-es évek elején Erky-Nagy Tibor, Dunai József építész és Gelencsér Gábor vasútmérnök Rómer Flóris alaprajzára és a Kelcz Mihály-féle leírásra támaszkodva, figyelembe véve a ma is álló építészeti maradványokat, Koppány Tibor elképzelésétől több ponton is eltérő, új, számítógépes rekonstrukciót készítettek a várról (7. kép).⁷⁷

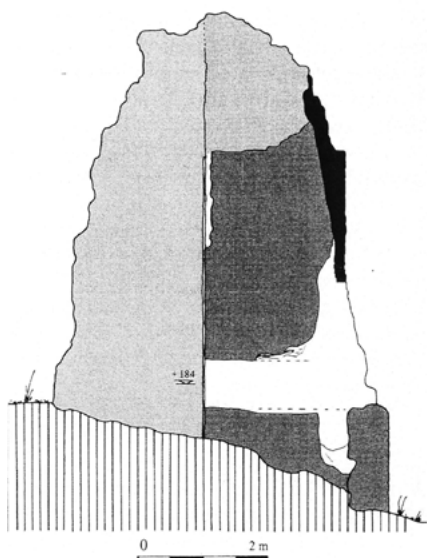
2001-ben Gere László, Miklós Zsuzsa és Terei György emelőkosaras daru segítségével felmérték a délkeleti falcsonk két oldalát és részletes leírást készítettek róla, majd 2006-ban Gere László elvégezte az északkeleti falcsonk dokumentálását is, az akkor zajló műemléki állagvédelmi munkákkal egy időben (8–9. kép). A délkeleti falcsonkon megfigyelt jelenségek alapján megállapították, hogy az egy nagyméretű, többszintes palotaépület részlete. Az északi oldal maradványai és az északkeleti álló falcsonk kapcsán a következőket állapították meg: *„Azt nem tudjuk, milyen kapcsolatban volt az L alakú falcsonk és a vele egy síkban, a domb északi peremén levő, vörös téglából készült vastag, tömör – jelenleg több részletben látható – falmaradvánnyal. Tekintve, hogy ezek a vastag falak a domb peremének közelében található, elképzelhető, hogy ezek képezték a vár külső falát. Feltevéssünk alátámasztani látszik, hogy az L alakú falon nincs ablakra vagy ajtóra utaló nyom.”* A maradványok felmérése után, feltárási munkák hiányában továbbra is kockázatosnak tartották a ma is álló falcsonkoknak a 17. század végi leírásokkal való összeegyeztetését.⁷⁸

2011 telén és 2012 tavaszán Szabó Géza vezetésével leletmentés és régészeti szakfelügyelet zajlott a vár melletti területen, aminek az eredményeiről Csányi Viktorral közösen számoltak be.⁷⁹ A lelőhely keleti oldalán az engedély nélkül telepített gyümölcsös felszámolása során, a fák eltávolítását követően 67 gödör feltáráására és dokumentálására került sor. Az itt megfigyelt rétegvizonyokból megállapították, hogy az érintett terület a valamikori váron kívül helyezkedett el, a dombot körülvevő mocsaras terület szélén. Sajnos a közölt rétegtani leírások szinte teljesen használhatatlanok, ugyanis csak egyetlen feltárt gödör metszetrajzát mellékelték hozzá, felszínrajzot pedig egyáltalán nem, aminek következtében a közölt adatok pontos térbeli elhelyezése nem le-

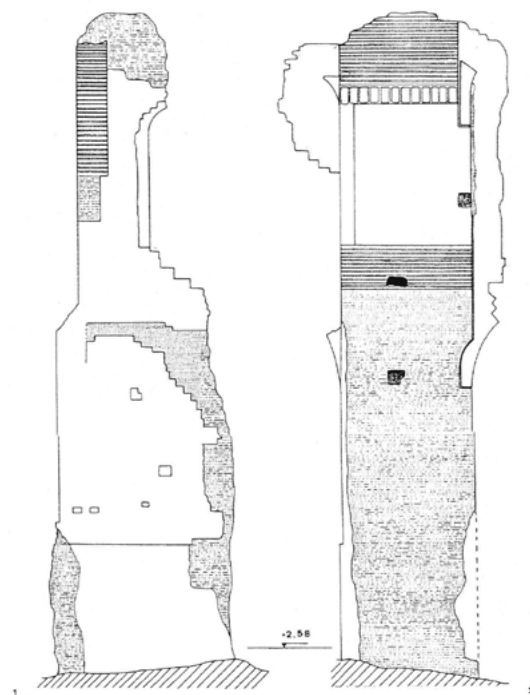
⁷⁷ ERKY-NAGY 2006, 16–19.

⁷⁸ MIKLÓS 2003b; GERE – MIKLÓS 2011, 337.

⁷⁹ SZABÓ – CSÁNYI 2012, 179–194; ismeretterjesztő változatban: CSÁNYI – SZABÓ 2012.

8. kép. Gere László felmérése az északkeleti falconkról (GERE – MIKLÓS 2011, 338)

9. kép. Gere László felmérése a délkeleti falconkról (GERE – MIKLÓS 2011, 339)

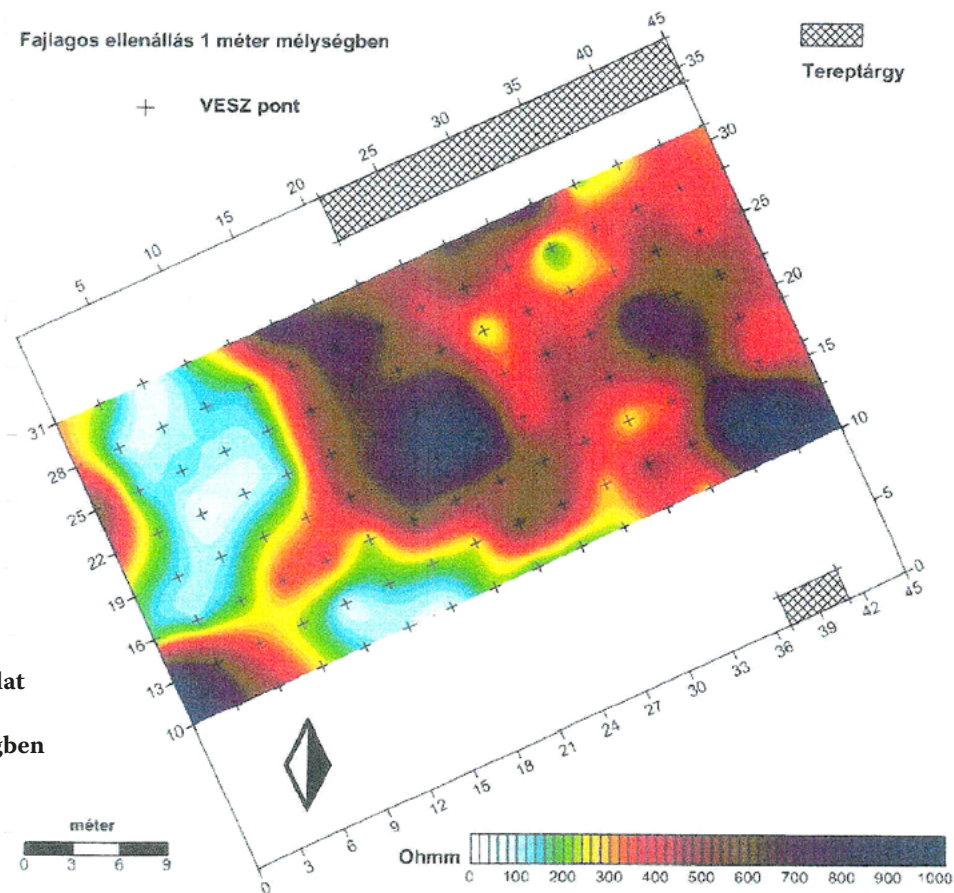

Fajlagos ellenállás 1 méter mélységben

+ VESZ pont

Tereptárgy

10. kép. A GEO-S által készített geofizikai vizsgálat egyik szelvénye: fajlagos ellenállás 1 méter mélységben (SÁRVÁRI 2013, oldalszám nélkül)

hetséges.⁸⁰ Emellett a 611-es számú főút szőlőhegyi leágazásánál, szennyvízcsatorna ásása közbeni szakfelügyelet során, több sorban futó facölöpöket találtak, amelyeket a Kelcz Mihály-féle leírásban szereplő és a Greischer Mátyás-féle metszeten látható, a vár déli és keleti oldala mellett futó híddal azonosítottak.⁸¹

A mentőásatás során előkerült 13. századi leletanyag, valamint a 17. század végi leírás tájolásának átértelmezésével egy Árpád-kori előzményekkel rendelkező, más tájolású, és a Kapos árteréből kiemelkedő domb majdnem teljes területét (kb. 50×100 méter) elfoglaló⁸² vár létezését feltételezték. Ezek alapján kísérletet tettek arra, hogy a lelőhely területén található maradványok és az írott források adatait összeegyeztessék: eszerint a vár bejárata nem a nyugati, hanem az északi oldalon volt, míg a leírásban szereplő két épületszárny a nyugati és a keleti oldalon helyezkedett el, és ez utóbbinak a maradványa a délkeleti sarokban ma is álló pillér.⁸³ A sziget legmagasabb pontját képező emelkedőt a terület nyugati részén (a vár mellett előkerült leletanyagra, elsősorban a III. Béla (1172–1196) által kibocsátott tálkapéznre alapozva) egy Árpád-kori lakótorony helyének határozták meg,⁸⁴ így teljesen elvetve Koppány Tibornak azt a feltételezését, miszerint a 14. század eleji okleveles adatok nem erre az építményre vonatkoztak. Ennek a felvázolt elméletnek valójában semmiféle régészeti bizonyítéka nem volt. Habár a lelőhelyen előkerült 13. századi leletanyag valóban a terület Árpád-kori használatát valószínűsíti, azonban az erre az időszakra keltezhető építészeti maradványok híján ez még nem feltétlenül jelenti egy korai vár meglétét. A Kelcz Mihály-féle leírás központozásának az átértelmezésével, valamint a szövegben szereplő égtájak önkényes átírásával, valójában az érintett területen végzett feltárás nélkül próbálták meg egyeztetni az álló falmaradványokat az említett szöveggel, amely természetesen nem adhatott valódi eredményt.

Dombóvár Város Önkormányzata 2013-ban készítette el a GEO-S Geoinformatikai, Geotechnikai és Kereskedelmi Bt.-vel az álló falmaradványok által közrefogott terület geoelektromos geofizikai felmérését (talajellenállás-mérés), amelynek az volt a célja, hogy vár lerombolása óta föld alá került, elfedett épületmaradványokat roncsolásmentes módszerrel azonosítsák (10. kép).⁸⁵

A LELŐHELY FÖLDRAJZI KÖRNYEZETE

A dombói vár maradványa és az azt körülvevő valamikori település helye a Kapos déli partján, a folyó egykori árteréből szigetszerűen kiemelkedő dombon található. A valamikori sziget kb. 70×100 méter kiterjedésű, a tengerszint feletti átlag magassága 117 méter, kb. 6 méterrel emelkedik ki az ártérből (1. kép). Jelenleg a domb keleti oldalán, annak a szélétől azonban valamivel távolabb négy falcsonk látható a valamikori vár omladékából: a délkeleti oldalon egy téglából épült pillér marad-

⁸⁰ A szakfelügyelet eredményeit közlő publikációban a szerzők jelzik, hogy 1:100 léptékű felszínrajzot készítettek a vizsgált területről, ezt azonban nem publikálták.

⁸¹ SZABÓ – CSÁNYI 2012, 182–184.

⁸² A szerzők által készített és közzétett légi fotón (17. kép) az egykori várak helye tisztán kirajzolódik, és jól látszik az is, hogy az északnyugati falcsonk mellett befordul nyugati irányba: már ennek alapján is valószínűsíthető volt, hogy az egykori építmény nem foglalta el a Kapos árteréből kiemelkedő sziget teljes területét.

⁸³ Itt nem vették figyelembe azt a nyilvánvaló szempontot, hogy amennyiben a vár déli oldalával párhuzamosan emeltek fel egy épületszárnyat, annak mind a keleti, mind a nyugati oldalon is kellett, hogy legyen valamilyen lezárása.

⁸⁴ SZABÓ – CSÁNYI 2012, 191.

⁸⁵ SÁRVÁRI 2013. A felmérés adatait sajnos csak részben lehetett felhasználni, ugyanis, mint a feltárási munkák során kiderült, a jelenkori felszín alatt, az egykori vár teljes területén 30–40 cm vastagságban a valamikori építmény elbontott épületanyaga van szétterítve. A felméréshez a várudvar területén jelölték ki a mérési pontokat, az álló falmaradványoktól néhány méter távolságra, így a nyugati oldalt leszámítva valójában nem érintettek olyan területet, ahol jelentősebb eltemetett falmaradványokra lehetett volna számítani (a fennmaradt 17. századi leírás szerint az északi és a déli oldalon állt egy-egy palotaszárny). A nyugati oldalon a méréseknek le kellett fedniük az egykori kaputorony és a hozzá csatlakozó épületek területét, valamint azon túlnyúlva a valamikori település feltételezett helyét is. A 2015. évi feltárás során előkerült kaputorony helyén 1 méter mélységben a környező területektől nagyobb fajlagos ellenállás volt megfigyelhető. Az egykori településre áthúzódó felületen viszont ugyanebben a mélységben a várudvaréhoz képest már jelentősen kisebb fajlagos ellenállást mutattak ki a mérések, ami arra utal, hogy a lebontott építőanyagot csak a vár területén belül, feltehetően a várakok külső széléig terítették szét.

ványa, az északi oldalon pedig három, vegyes téglakő építésű faltömb emelkedik ki a felszínből. Az elmúlt évtizedekben a délkeleti falcsontjainak tetején fészkelő golyák miatt a lelőhely természetvédelmi területté lett nyilvánítva. Az egykori vár és település területének legnagyobb részét jelenleg járhatatlan bozót és akácok borítja, kivéve a keleti és a déli részeket, ahol intenzív mezőgazdasági művelés folyik, amely fokozatosan tünteti el a domb peremét. A régészeti védett terület nyugati szélén korábban homokbánya működött, amelynek nagyméretű gödrei ma is láthatók. Közvetlenül a romok mellett, tőlük délre és délkeletre egy tanyaépület áll, melléképületekkel és fólíásátrakkal. A 20. század közepén a vár mellett a Magyar Néphadsereg disznóhizlaldát létesített, illetve ugyanebben az időszakban a vár területén céllövölde működött. A lelőhelytől keletre futó, Dombóvárt és Sásdot összekötő 611-es műutat a romterülettel összekapcsoló, majd a sziget északi oldalán továbbfutó magasított földutat is az előbbiekkkel egy időben alakították ki.

A régészeti lelőhely és tágabb környezete, a Tolna–Baranyai-dombvidéken, három természetföldrajzi kistáj határán helyezkedik el, a Dél-Külső-Somogy (északon), az Észak-Zselic (délnyugaton) és a Völgység (délkeleten) találkozási pontjánál, amelyeket a Kapos folyó völgye választ el egymástól, illetve az utóbbi kettő határa a Baranya-csatorna vonalában húzódik.⁸⁶

A Dél-Külső-Somogyot borító lösztábla északi, Koppányra néző oldala meredeken lejt a folyó völgye felé, a déli fele pedig hosszan, lankásan, enyhe lejtővel fut le a Kapos völgyéhez; a felszín átlagos tengerszint feletti magassága 130–160 méter. Az utóbbi oldalról helyenként hegyesszögben betorkolló patak völgyek, deráziós völgyek és viszonylag sík, teraszokra emlékeztető alacsony löszhátak szabdalják.⁸⁷ Ilyen a Kapos völgyébe benyúló, a várral szemközti oldalon emelkedő Kakasdomb is, amely a török kor után felépülő Dombóvár város magja lett. A területen a holocén kori, 15–20 méter vastag lösz a talajképző kőzet, ezen barna erdőtalajok, csernozjom barna erdőtalajok és a mészlepedékes csernozjom talajok alakultak ki. Dombóvár környékén ez utóbbi típus az uralkodó.⁸⁸ A völgytalpak peremein és a lejtőaljakon a homok és a lösz nagy kiterjedésben és vastagságban, könnyen elérhető formában található meg, az utóbbi a tégláégetés alapanyaga lehetett már a középkor óta.⁸⁹

Ezzel szemben, a Kapos déli partján, az észak-zselici oldalon, a 250–300 méter átlagmagasságú dombvidéket észak–déli irányú völgyek és köztes hátság tagolják.⁹⁰ A Dombóvárral szemközti oldalon, a folyó árterének déli partján középső-késő pleisztocén korú eolikus lösz és folyóvízi homok a jellemző alapkőzet, amelyen elsősorban barnaföldek alakultak ki.⁹¹ A hullámos felszínű, 160–180 méter tengerszint feletti magasságú Völgység északnyugati határát szintén a Kapos völgye képezi, amelynek partján erőteljesen tagolt, szabálytalan futású löszös dombság figyelhető meg. A 10–40 méter vastag lösz alapkőzeten agyagbemosódásos barna erdőtalajok, csernozjom erdőtalajok és mészlepedékes csernozjom talajok találhatóak.⁹²

A Kaposnak a Kaposvártól a Koppány torkolatáig terjedő része alkotja a folyó középső szakaszát.⁹³ A völgye a szabályozás előtt egészen a 19. század elejéig még kiterjedt mocsárvilág volt, amelyből helyenként az ártérből szigetek, félszigetek (Dombóvárnál a Gólyavár mellett ilyen volt még Szigeterdő, Leányvár, Békató-sziget) emelkedtek ki. Ezt a jelleget tovább erősítették az emberi beavatkozások is, különösen a malomgátak építése, amelyeknek duzzasztó hatása miatt nagy területek kerültek víz alá, nemcsak a Kapos árterében, hanem a mellékvizek és patakok völgyében is. A mocsárvilág szabályozása a 18. század folyamán kezdődött meg az Esterházyak kezdeményezésére,

⁸⁶ DÖVÉNYI 2010, 467, 497, 522–523.

⁸⁷ DÖVÉNYI 2010, 467–468; VARGA 2010, 17.

⁸⁸ SZŐKE 1996, 15; GYALOG 2005, 164; DÖVÉNYI 2010, 469; VARGA 2010, 27.

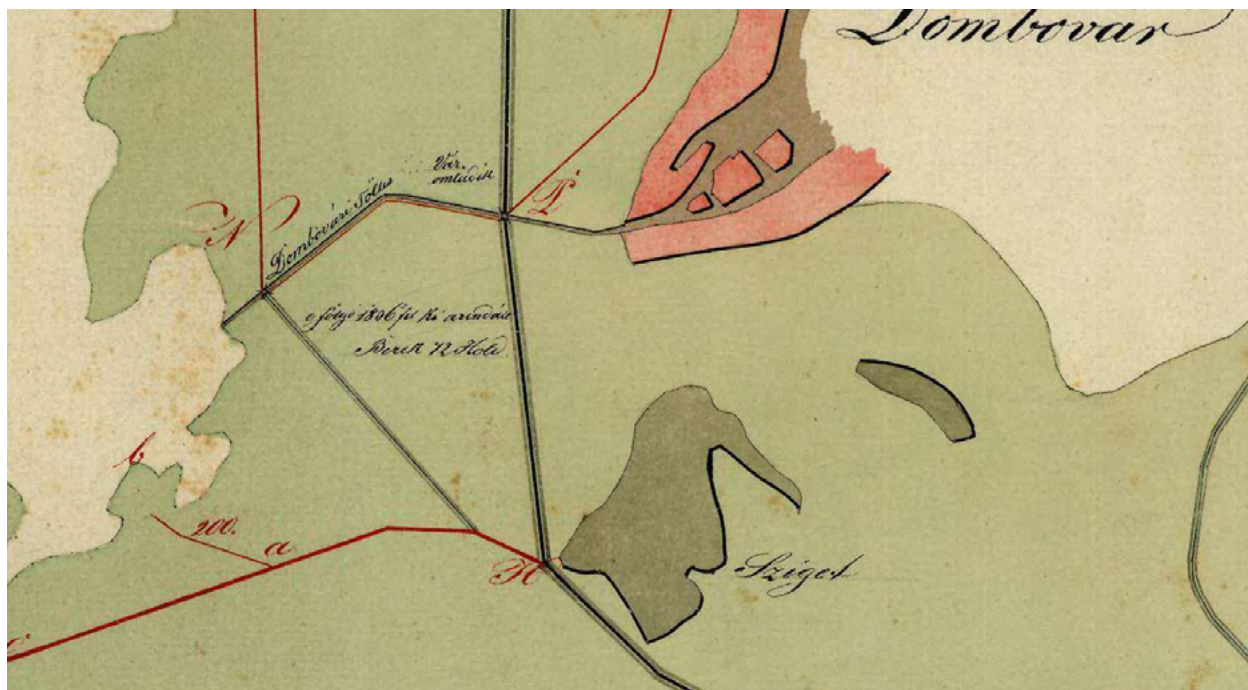
⁸⁹ A dombóvári téglagyártás történetének összefoglalása: ÓRI – ÓRI 2009.

⁹⁰ DÖVÉNYI 2010, 522.

⁹¹ GYALOG 2005, 145–146; DÖVÉNYI 2010, 525.

⁹² DÖVÉNYI 2010, 496, 498.

⁹³ A folyóra vonatkozó középkori és kora újkori adatokat ld. K. NÉMETH 2015, 12–13.

11. kép. Részlet a Dombóvár és környékén húzódó csatornák vízrajzi térképéről (1836)
(MNL OL Térképtár S 16. No. 304)

ez azonban eredménytelen volt.⁹⁴ A folyó szabályozási tervét 1818-ban és 1819-ben Beszédes József, Herman János és Óbersteiner Antal készítették el,⁹⁵ a tényleges munkálatok 1825 és 1835 között zajlottak. Mivel az ekkor kialakított meder túl szűk volt, a szabályozást követően a folyó majdnem minden évben kiöntött. A probléma megoldása végett 1929-ben bővítették a folyó medrét, 1935-ben pedig felhúzták a töltéseket, azonban ezek a munkálatok sem voltak eredményesek. Az utolsó, átfogó szabályozási terv 1940 és 1960 között készült el, amelynek során tovább szélesítették a folyó medrét, és munkálatokat végeztek a töltéseken is.⁹⁶ Dombóvár környékén a Kaposba ömlő mellékvizek közül a legjelentősebb a Konda-patak, amely északi irányból ömlik a folyóba, ezen kívül említésre méltó még a Szarvasdi-árok, a Mecsek felől érkező, szabályozott Baranya-csatorna, valamint a Völgyseg vizeit levezető Bikali-patak. A folyó völgye itt látványosan kiszélesedik, az ártérületén pedig valaha terjedelmes mocsárvilág terült el, amelynek az egykori kiterjedése jól látszik a szabályozáshoz készített térképeken is (11. kép).⁹⁷ Az egykori ártér magas vízálláskor manapság is zombékos, ingoványos területté válik, folyó áradásakor a medréről kilépő víz pedig kirajzolja az egykori állandó víz alatt álló területek határát, körülöleli a szigetszerűen kiemelkedő dombokat, így a lelőhelyet, a vár és a váralja település helyét is (12–14. kép).⁹⁸

A Kapos-völgy holocén kori ártéri üledékét a gyakori elöntések és a magas vízállás következtében öntés réti és lápos réti talajok borítják, amelyek helyenként elérik a több méter vastagságot is.⁹⁹ Valaha a környéken a mostaninál jóval jelentősebb kiterjedésű vegyes, lombos erdők voltak találhatóak, a folyó völgyében pedig mocsári növényzet volt jellemző. Az irtások, illetve a szabá-

⁹⁴ SZÓKE 1971,8.

⁹⁵ MNL OL Térképtár S. 16. No. 7. (a Kapos szabályozási terve, 1818–1819).

⁹⁶ VARGA 2010, 24.

⁹⁷ MNL OL Térképtár S. 16. No. 7. (a Kapos szabályozási terve, 1818–1819); S 16. No. 103. (a Kapos szabályozása és a települések határainak kiigazítása, 1835); S. 16. No. 304. (Dombóvár és környékén húzódó csatornák vízrajzi térképe, 1836).

⁹⁸ SZÓKE 1996, 21. Jelentősebb árvizek a 20. század folyamán és a 21. század elején: 1931, 1939, 1940, 1963 (kétszer) és 2010.

⁹⁹ GYALOG 2005, 142; DÖVÉNYI 2010, 469; VARGA 2010, 27.

12. kép. A megáradt Kapos és a lelőhely 1940-ben (Erky-Nagy Tibor gyűjtése)

13. kép. A megáradt Kapos és a lelőhely 1960-ban (Erky-Nagy Tibor gyűjtése)

14. kép. A megáradt Kapos és a lelőhely 2010-ben (Erky-Nagy Tibor felvétele)

15. kép. Ortofotó a 2015. évi feltárásról (Aeroart-Légikép Kft.)

lyozás következtében ezek nagyrészt eltűntek, az utóbbiak helyét kaszálók foglalták el.¹⁰⁰ A 14. század közepéről egy határjáró oklevélben találunk adatokat a Dombó környéki Kapos-völgy egykori növényvilágával kapcsolatban, amelyben tölgyfákat, körtefát és szederbokrot említenek.¹⁰¹ A vár közelében, az egykori sziget mellett, már az ártér területén, a mai szőlőhegyi elágazásnál, régészeti szakfelügyelet során, szennyvízcsatorna kialakításakor kihegyezett végű tölgyfaoszlopok kerültek elő, amelyeket a feltáró a 17. század végi forrásban említett egyik cölöphíd maradványaiként azonosított.¹⁰²

A 2015. ÉVI RÉGÉSZETI FELTÁRÁS SORÁN MEGFIGYELT JELENSÉGEK

A feltárási munkák megkezdése előtt a lelőhely teljes területére az EOV koordinátarendszerhez igazított 10×10 méteres négyzethálót vetítettünk ki, amelynek metszéspontjait a helyszínen néhány esetben beton paliszádokkal tartósan meg is jelöltünk. A 2015. június–augusztus során a vár különböző részein megnyitott öt kutatóárkot, két szelvényt és két szondát ehhez a négyzethálóhoz igazítottuk. Négy kutatóárkot az egyes várfalak feltételezett középtengelyére merőlegesen (2015/1, 2015/2, 2015/3 és 2015/4), egyet pedig a várudvaron keresztül, kelet–nyugati irányban húztunk át (2015/5) (15. kép). Az egyik szelvényben eltávolítottuk a kaputorony alapozását fedő modern kori talajréteget (2015/10), míg a másik szelvényt az északkeleti falcsonk belső oldalán nyitottuk meg, ahol sikerült megfogni a középkori és a 16. század elején épült falak közötti feltöltést (2015/6). A két szondát az északkeleti és az északnyugati falcsonkok külső oldalain jelöltük ki (2015/7 és 2015/8). Ezeknek a segítségével sikerült tisztáznunk a vár kiterjedését és a lelőhely jellemző rétegviszonyait, továbbá adatokat szereztünk az egykori épület keletkezésének időpontjáról, használatának időtartamáról, szerkezetéről és a főbb építési periódusairól.

2015/1 kutatóárok

A keleti várfal feltételezett középtengelyére merőlegesen nyitott 2015/1 kutatóárok mérete 2×15 méter. Az árokban három falmaradvány, hat objektum (három árok és három gödör részlete) és tizenegy talaj-, illetve omladékréteg részleges feltárására került sor (16–17. kép).¹⁰³

2015/1-1F: Falalapozás és felmenő téglafal visszabontott maradványa a kutatóárok nyugati szélétől kb. 1,1 méterre, -28 cm mélységben került elő. Közepes méretű, zömök, kannelúrozott téglákból (24×12,5×8 cm) épült. A felmenő fal szélessége 152 cm, a megmaradt legnagyobb magassága 34 cm (négy téglasor). A felmenő fal síkja alatt mindkét oldalon alapozási váll ugrott ki. A keleti oldalon az alapozási váll dél–északi irányban elkeskenyedett (26 cm-től 16 cm-ig). A három téglasornyi magasságú lábazatot (kb. 3×8 cm) viszonylag szabályosan rakták. A nyugati oldalon a váll egy téгла szélességű (12,5 cm), amely lépcsőzetesen folytatódott lefelé, majd a harmadik téglasor után (legnagyobb szélessége kb. 21 cm) a téglák rendszertelenül következtek. Az alapozási váll alatt maga az alapozás V alakban, szabálytalanul feltöltött téglákból még kb. 36 cm mélyen folytatódott. A váll téglái között viszonylag nagy mennyiségű habarcs folyt ki, amit nem távolítottak el és nem is dolgoztak el (meszes, magas homoktartalommal, nagyméretű mészszemcsékkel). Az alapozási ároknak nem volt nyoma, az alapozás tégláival és a közéjük öntött habarccsal teljesen kitöltötték az árkot. Az alapozás mélysége a jelenkori járószinttől -142 cm. A vár eddig ismert legkorábbi periódusában épült fal maradványa (18–19. kép).

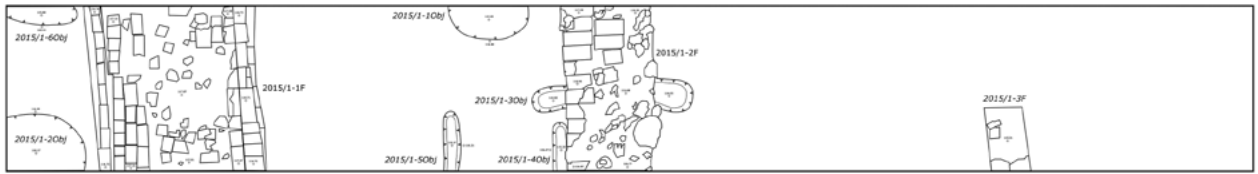
2015/1-2F: Falmaradvány a kutatóárok középső szakaszán, -16–21 cm mélységben került elő a 2015/1-1F faltól 3,85 méterre keletre, azzal párhuzamosan futott. Az alapozásában nagyméretű

¹⁰⁰ SZŐKE 1996, 22.

¹⁰¹ K. NÉMETH 2010, 110; K. NÉMETH 2016, 48, 55, 61–63.

¹⁰² SZABÓ – CSÁNYI 2012, 183; K. NÉMETH 2016, 64.

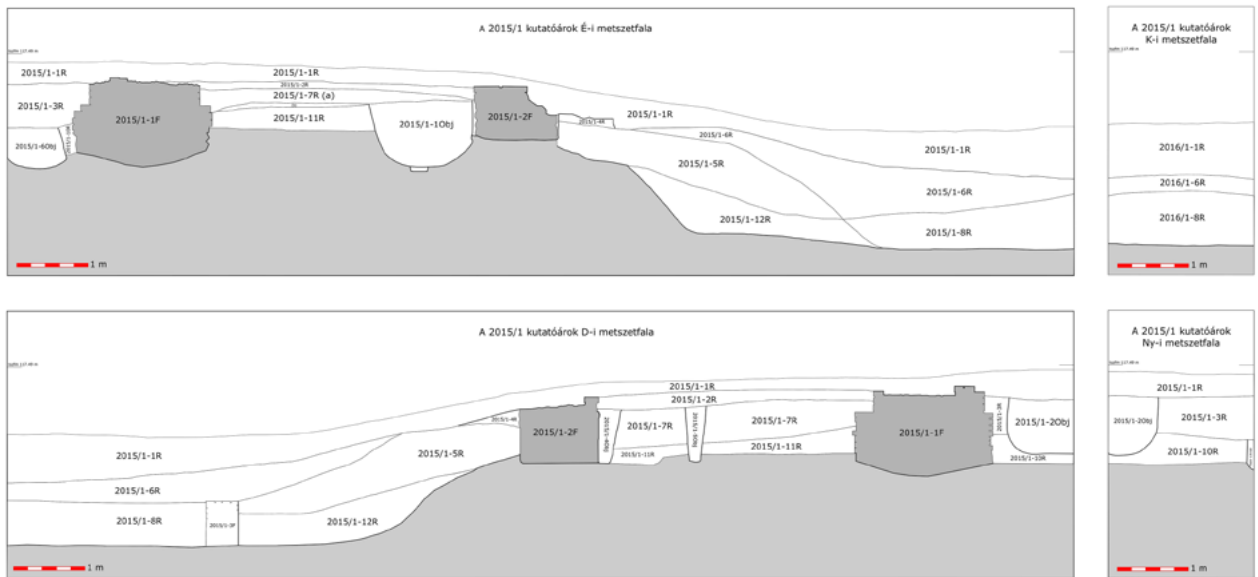
¹⁰³ A feltárás során kiosztott 2015/1-9R jelzésű rétegtani egységet töröltük.

2015/1 kutatóárok

16. kép. A 2015/1. kutatóárok összesítő felszínrajza

17. kép. A 2015/1. kutatóárok metszefalai

18. kép. A 2015/1-1F fal maradványa a 2015/1-10R réteg elbontása után; nyugat felől

19. kép. A 2015/1-1F fal a 2015/1-7R réteg elbontása után; északkelet felől

kövek és kisebb téglatöredékek voltak megfigyelhetők, köztük meszes-homokos, viszonylag szilárd habarccsal. Az alapozás vastagsága 45 és 80 cm között változott. Az alapozás szélessége (104 cm) megegyezett a felmenő falával (az alapozásnak nem volt kiszélesedő válla). Az alapozási árok kiásása után azt tégladarabokkal és kövekkel megfigyelhető rendszer nélkül töltötték fel, a közüket pedig habarccsal töltötték ki (az alapozási árok szélét a habarcs rajzolta ki a 2015/1-4R lepusztult felszínén). Az alapozás mélysége a jelenkori járósintzintől -70 cm volt. A felmenő falból egy sor téгла maradt meg (nagy méretű, vörösre égetett téglák, 34×17×7 cm), így a magassága 7 cm. Az alapozást a 2015/1-4R rétegbe vágta bele, ami eredetileg azonos lehetett a 2015/1-7R réteggel, de azt a fal építésével kettévágták. A vár negyedik építési periódusában emelt fal maradványa (20–22, 25. kép).

2015/1-3F: Leomlott falrészlet, feltehetően a várfal pártázatának a maradványa, amely az épület felrobbantása során zuhant a várárokba, és ágyazódott be a 2015/1-8R rétegbe, ami arra utal, hogy az épület lerombolása előtt a várárkot már egy ideje nem tisztították. A kutatóárok keleti szélétől 280 cm-re került elő. A falszakasznak csak az egyik vége állt ki a kutatóárok déli oldalfalából. Méretei: 55×45×23 cm, a téglák mérete: ?×12×4 cm. A habarcsa meszes, szilárd összetételű, a falszakasz felületén fehér színű vakolat volt megfigyelhető. A téglák mérete alapján ez a leomlott falszakasz a 2015/1-1F falhoz épített pillérek és a rajta futó függőfolyosó része lehetett (harmadik építési periódus) (23. kép).

2015/1-1R: A jelenkori járósintzethez tartozó talajréteg. A felszíne enyhén lejtett keleti irányban, majd a kutatóárok nyugati szélétől 10 méter távolságra, a 2015/1-2F fal és az egykori várárok nyugati szélének vonalában a lejtése hirtelen erőteljessé vált. A vastagsága a nyugati oldalon 20–25 cm, míg a 2015/1-2F fal vonalától az árok keleti végéig tartó szakaszon elérte a 70 cm-t. A vár felrobbantásától és a bontási törmelék elgyengetésétől a napjainkig tartó időszak folyamán alakult ki, talajképződés és folyamatos emberi bolygatás következtében.

2015/1-2R: Földdel kevert bontási törmelék réteg, amiben közepes és nagy méretű téglá-, valamint habarcs töredékek voltak megfigyelhetők. A réteg a 2015/1-1F és 2015/1-2F falak alapozási vállát elfedő 2015/1-7R réteg felett jelentkezett, a felmenő falsíkok indulásánál, ami arra utalt, hogy fal külső oldalához tartozó egykori feltöltés(ek) és járósintz(ek) elpusztult(ak). A törmelék kitöltötte a két fal között, azokon egyik irányban sem lépett túl. A déli metszetsíkon a vastagsága 15–30 cm volt, kelet felé lejtett és vastagodott; az északi metszetsíkon ezzel szemben elvékonyodott, a vastagsága nem haladta meg a 10 cm-t. Ezen az oldalon a nagy méretű törmelék eltűnt belőle, helyette közepes és kis méretű téglá- és habarcs töredékek jelentkeztek. A vár felrobbantása és az azt követő bontása során keletkezett törmelékes feltöltés.

2015/1-3R: Viszonylag laza szerkezetű, törmelékkel kevert (nagy méretű téglá- és habarcsdarabok) feltöltés. Kitöltötte a 2015/1-1F fal és a kutatóárok nyugati fala közötti részt, a vastagsága 30–35 cm között változott. A 2015/1-1F fal kiugró alapozási válla feletti második téglasortól indult. A 2015/1-1F fal bontási törmeléke, a vastagsága kb. 20 cm. Ebbe vágta bele a 2015/1-2OBJ jelzésű gödröt.

2015/1-4R: Erősen lepusztult, kis felületen megőrződött (a 2015/1-2F fal keleti szélétől kb. 60 cm-es sávban), kb. 10–12 cm vastag, kemény, tömör összetételű réteg, apró téglá- és habarcs törmelékkel. Ehhez a réteghez tartozhatott a 2015/1-2F fal építésekor használatban levő járósintz, amibe a fal alapozási árkát vágta bele. A réteg eredeti felszíne elpusztult, ténylegesen a fal kő alapozásának a tetejéig (a felmenő téglafal indításáig) tarthatott, az eredeti vastagsága pedig kb. 38–40 cm lehetett. A vár felrobbantása és az azt követő folyamatos törmelék/építőanyag-elszállítás során pusztulhatott le. Feltehetően a 2015/1-7R réteg folytatása, amit a 2015/1-2F fal alapozási árkával vágta ketté.

2015/1-5R: Humusszal (barnásszürke foltokkal) kevert homokos réteg, apró habarcs és téglaszemcsékkel, néhány nagyobb téglá- és tetőcserép-töredékkel. A 2015/1-2F faltól enyhén lejt keleti irányban, majd attól kb. 2 méterre a lejtése hirtelen erőteljessé válik, a vastagsága kb. 60 cm. Feltehetően a 2015/1-11R réteg folytatása, amit a 2015/1-2F fallal vágta ketté. A réteg keleti oldalán megfigyelt lejtés a várárok kialakítása során keletkezett (legkésőbb közvetlenül a 2015/1-2F fal épí-

20. kép. A 2015/1-2F falalapozás a 2015/1-7R réteg elbontása után; nyugat felől

21. kép. A 2015/1-2 fal alapozása a 2015/1-2R réteg elbontása után; kelet felől

22. kép. A 2015/1-2F fal alapozása a 2015/1-1R elbontása után; dél felől

23. kép. A 2015/1-3F jelzésű leomlott faltömb; északkelet felől

24. kép. A 2015/1 kutatóárok középső szakasza a 2015/1-1R és 2015/1-2R elbontása után, a 2015/1-7R felszíne; északkelet felől

25. kép. A 2015/1-2F fal alapozása és a 2015/1-5R réteg felszíne (várárok oldala); kelet felől

tése előtt), amit a következő évszázadokban a 2015/1-6R és a 2015/1-8R feltöltési rétegek temettek be. A déli metszetszfalnál a robbantás során lezuhant 2015/1-3F faltömb vágta el a kelet felé elkeskenyedő végét (25. kép).

2015/1-6R: Vastag bontási törmelékréteg, nagyméretű téгла- és habarcsstöredékekkel, ami a jelenkori járószinthez tartozó 2015/1-1R réteg alatt helyezkedett el. A 2015/1-2F faltól kb. 2 méter távolságra, a jelenkori járószíntől -25–30 cm mélységben indult és tovább folytatódott a kutatóárok keleti szélé alatt, ahol a felszíne a jelenkori járószíntől -74 cm mélységben volt megfigyelhető. A nyugati oldalon a vastagsága kb. 1 méter volt, ami a kutatóárok keleti végében kb. 20–25 cm-re vékonyodott el. A vár felrobbantása után az egykori várarkot ezzel a feltöltéssel temették be és igazították hozzá a környező talajszinthez. Valószínűleg egy időben keletkezett a 2015/1-2R réteggel, azonban fizikai kapcsolat nem volt köztük.

2015/1-7R: Humusszal kevert építési törmelékréteg, amiben kisméretű téglatöredékek, néhány nagyobb tégladarab és nagy mennyiségű lerakódott habarcs volt megfigyelhető. A 2015/1-1F és a 2015/1-2F falak közötti részt teljesen kitöltötte (ez utóbbinak az építésével átvágták). A 2015/1-1F faltól kelet felé haladva fokozatosan elvékonyodott kb. 40 cm-ről kb. 20 cm-re. A 2015/1-1F fal építésekor keletkezhetett, aminek az időtartama alatt a felszínét járószintként használhatták. Legkésőbb a vár felrobbantása utáni tereprendezés során az eredeti felszíne részben elpusztulhatott, a felette elhelyezkedő rétegek pedig teljesen megsemmisülhettek. Ebből indultak a 2015/1-4OBJ és a 2015/1-5OBJ objektumok. Feltehetően a 2015/1-4R réteg folytatása (24. kép).

2015/1-8R: A várárok agyagos, tömör szerkezetű, szilárd feltöltése, benne nagy mennyiségű törökkori leletanyaggal és bontási törmelékkel. A kutatóárok keleti felében, a 2015/1-12R keleti szélétől 2,7 méter hosszan futott, a kutatóárok keleti szélén túl is folytatódott (itt elérte a 80 cm vastagságot). A várárok a vár használatának az utolsó időszakában töltődhetett fel, amit később, a bontás előtt már nem tisztítottak ki. A 2015/1-3F jelzésű lezuhant faltömb a vár felrobbantásakor ebbe a feltöltődésbe zuhant és ágyazódott bele.

2015/1-10R: Laza szerkezetű, szürke színű feltöltés, ami az egykori várudvar területén, az altalaj felett terült szét, benne téгла- és habarcsstörmelékkel, a vastagsága 32 cm. A 2015/1-1F és a kutatóárok nyugati fala közötti részen volt megfigyelhető. Ebből indult a 2015/1-6OBJ jelzésű gödör.

2015/1-11R: Kevés humusszal kevert, homokos összetételű réteg (bolygatott altalaj), kis mennyiségű, apró téгла- és habarcsszemcsékkel. Kitöltötte a 2015/1-1F és 2015/1-2F falak közötti területet, az utóbbi alapozási árka átvágta. A réteg felszíne a 2015/1-1F falalapozásának kiugró vállával/lépcsőjével azonos mélységben jelent meg, a vastagsága is megegyezett az alapozási lábazat három téglasornyi magasságával, a vastagsága kb. 30 cm vastag. A folytatása egyelőre egyik fal túloldalán sem került elő. Valószínűleg a 2015/1-1F fal építése során, közvetlenül a 2015/1-7R réteg kialakulása előtt keletkezett. Ebből indultak a 2015/1-1OBJ, a 2015/1-3OBJ, a 2015/1-4OBJ és 2015/1-5OBJ jelzésű objektumok.

2015/1-12R: Agyagos, homokkal kevert, apró téгла- és habarcsszemcséket tartalmazó réteg. A vastagsága kb. 60 cm, az eredeti (homok) altalaj felett helyezkedett el. A benne található téгла- és habarcsszemcsék a felette levő rétegekből szivároghattak le. A várárok kialakításával a keleti oldalát átvágták.

2015/1-10BJ: A 2015/1-11R felszínéről induló gödör. A betöltése hasonló a 2015/1-11R réteg homokos összetételéhez, ebben azonban zöldessárga foltok (szervesanyag lenyomatok) voltak megfigyelhetők, továbbá kisméretű téгла- és habarcsstöredékek kerültek elő belőle. A kutatóárok északi oldalán, közvetlenül a 2015/1-2F fal nyugati oldala mellett helyezkedett el. Az átmérője nyugat–keleti irányban 130 cm, a kutatóárok északi metszetszfala mögött folytatódott, észak–déli irányban 36 cm volt megfigyelhető belőle. A gödröt átvágta egy keskeny árok (2015/1-3OBJ), amely szintén a 2015/1-11R felszínéről indult, továbbá a 2015/1-2F fal alapozási árka (ez utóbbi alatt még megfigyelhető volt a gödör betöltése, azonban a fal túloldalán már nem volt nyoma).

2015/1-2OBJ: Nagyméretű gödör a kutatóárok délnyugati sarkában. A 2015/1-3R-ből indult és az altalajig tartott. A megfigyelhető átmérője 92 cm, a mélysége a 2015/1-3R felszínétől -78 cm volt. A laza szerkezetű, porhanyós betöltéséből téglá, habarcs, kerámia, nagy mennyiségű állatsont került elő.

2015/1-3OBJ: Sekély, kelet–nyugati irányú árok a 2015/1-2F fal alatt. A fal építésével az árok indítását és felső részét elvágták, így nem volt megfigyelhető, hogy melyik réteg felszínéről indult. A megfigyelt mélysége -12–14 cm, belemélyedt az altalajba. A nyugati oldalon 30 cm-re, a keleti oldalon 42 cm-re nyúlt ki a 2015/1-2F fal alól.

2015/1-4OBJ: Keskeny árok, közvetlenül a 2015/1-2F fal mellett helyezkedett el, amelynek az alapozási árka elvágtá. A 2015/1-7R réteg felszínéről indult, a mélysége -84 cm. A kutatóárok déli oldalfalától 45 cm-re nyúlt ki északi irányban. Sárga színű, szerves anyag lenyomataival kevert, tömör szerkezetű betöltés volt megfigyelhető benne.

2015/1-5OBJ: Keskeny árok a 2015/1-1F és 2015/1-2F falak közötti területen, az utóbbitól 1,2 méterre nyugatra. A 2015/1-7R rétegből indult, a mélysége -86 cm volt. A kutatóárok déli oldalfalából 62 cm-re nyúlt ki északi irányban. A betöltése sárga színű, kevert, tömör összetételű, szerves anyag lenyomatai voltak megfigyelhetők benne.

2015/1-6OBJ: Jelzésű gödör a kutatóárok északnyugati sarkában került elő. A 2015/1-10R felszínéből indult és az altalajban ért véget; a mélysége -72 cm, átmérője 67 cm volt. A betöltése laza szerkezetű, törmelék, téglá, habarcs, csont és kerámia került elő belőle.

2015/2 kutatóárok

A nyugati várfal feltételezett középtengelyére merőlegesen nyitott 2015/2 kutatóárok mérete 2×10 méter. A kutatóárokban három falmaradvány, négy objektum (habarcskeverő, téglapadló részlete, építési omladék, gödör) és hét talaj-, illetve omladék réteg részleges feltárása történt meg. A 2015/2-1F és 2015/2-2F falak között, a 2015/2-3OBJ habarcskeverő, valamint 2015/2-2F faltól nyugatra elterülő 2015/2-6R alatti rétegződések feltárására még nem került sor. A kutatóárok nyugati irányban már nem ért el a külső várfal előtt húzódó várárok vonaláig (26–27. kép).

2015/2-1F: A jelenleg ismert legkorábbi építési periódushoz tartozó fal alapozása. A kutatóárok keleti szélétől 2,6 méterre került elő. Zömök, kannelúrozott téglából épült. A felmenő falsíkok nem maradtak meg, kivéve két téglasornyi magasságban a falmag, ami alatt a keleti oldalon egy téglá szélességben az alapozási váll ugrott ki. Ez utóbbi alatt viszonylag szabályosan rakott téglából állt alapozás. A fal nyugati oldalán alapozási lábázat nem volt megfigyelhető. A lábázat magassága 28 cm, az alapozás vastagsága 40 cm, a fal szélessége 150 cm. A téglák méretei: 24×12,5×8 cm. Az alapozási árok nem volt megfigyelhető. Az építési mód és a felhasznált építőanyag alapján egykorú a 2015/1-1F fallal (első építési periódus) (28. kép).

2015/2-2F: A vár külső kerítőfalának az alapozása, a kutatóárok nyugati szélétől 104 cm-re került elő. Szabálytalanul rakott kövekből és téglatöredékekből állt, amelyek közét szilárd, erős, magas mésztartalmú habarccsal töltötték ki. A kövek és téglatöredékek szabálytalanul vannak beledobálva az alapozási árokba (különböző méretű téglák töredékei: ?×12×4, 24×12,5×8 cm). Az alapozás szélessége 110 cm, a vastagsága 38–40 cm. A felmenő falból ezen a szakaszon egyetlen részlet sem volt megfigyelhető (29. kép).

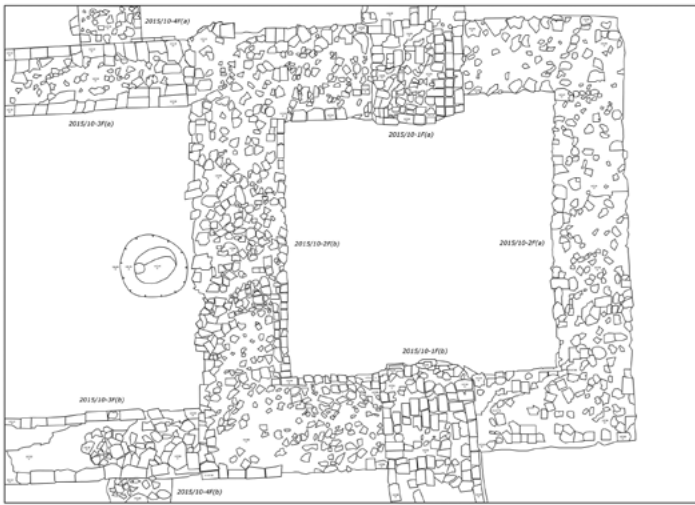
2015/2-3F: A 2015/2-1F-hez csatlakozó, kelet–nyugati irányban 140 cm hosszú tégláépítmény, amely háromtéglányi magasságban maradt meg (36 cm). A kutatóárok déli metszetalálából 25 cm állt ki belőle, alatta azonban tovább folytatódott. Fél és töredékes téglából állt, a habarcsa meszes, magas homoktartalommal. A rendeltetése egyelőre ismeretlen. A felhasznált építőanyaga és az építési módja hasonló a kaputoronyéhoz (2015/10-2F), a déli oldalon feltehetően hozzá csatlakozik (30. kép).

2015/2-1R: A jelenkori járósínthez tartozó réteg. Két részre vált szét (a, b), az alsóban (b) megjelentek a nagyméretű téglatöredékek, amelyek a felette levőből (a) hiányoztak. Kitöltötte az árok

2015/2 kutatóárok

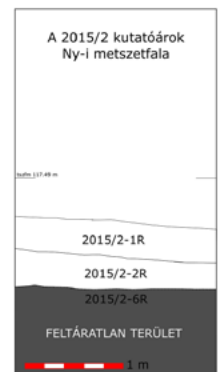
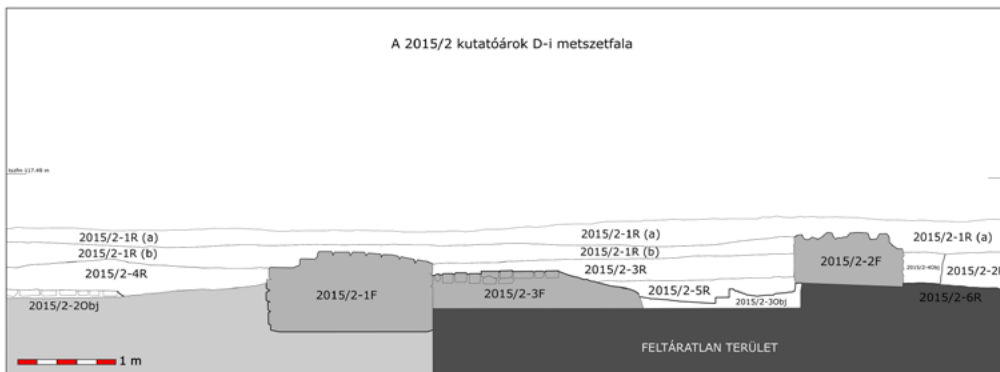
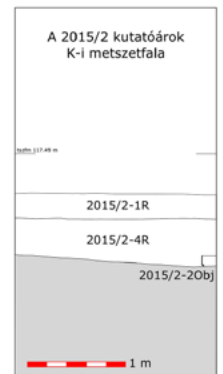
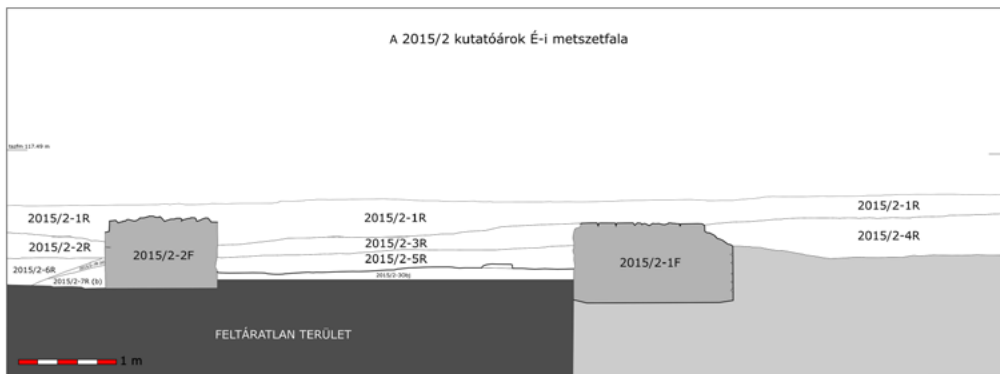
2015/5 kutatóárok

2015/10 szelvény

26. kép. A 2015/2 és 2015/5 kutatóárkok, valamint a 2015/10 szelvény összesítő felszínrajza

27. kép. A 2015/2 kutatóárok metszefalai

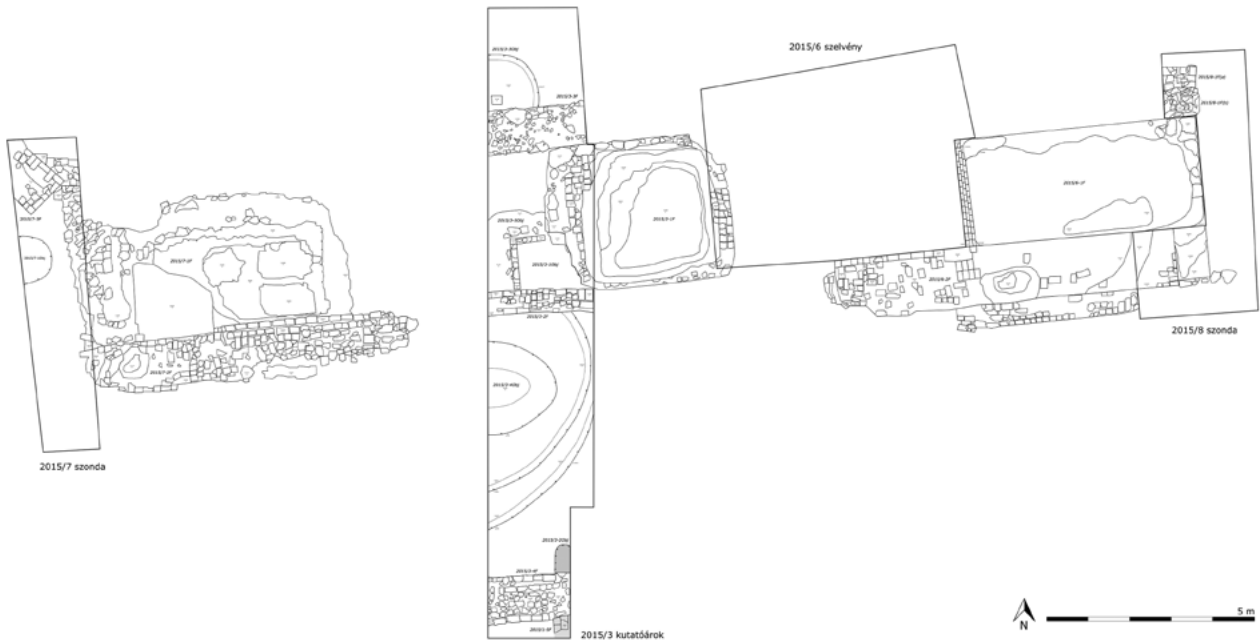
28. kép. A 2015/2-1F falmaradvány a 2015/2-4R réteg elbontása után; kelet felől

29. kép. A 2015/2-2F falmaradvány és a 2015/2-3OBJ jelzésű habarcskeverő a 2015/2-3R réteg elbontása után; kelet felől

30. kép. A 2015/2-3F jelzésű falmaradvány; északkelet felől

31. kép. A 2015/3 kutatóárok, a 2015/6 szelvény, valamint a 2015/7 és 2015/8 szondák összesítő felszínrajza

teljes területét, a vastagsága kb. 33 cm. Az árok északi oldalán a nagyméretű téglatöredékek eltűntek belőle, helyettük apró méretű téгла- és habarcsstörmelék volt jellemző.

2015/2-2R: Szürke színű, humuszos, hamus réteg, apró habarcsszemcsékkel. A 2015/2-2F és a kutatóárok nyugati fala közötti szakaszon volt megfigyelhető. Az összetétele szilárd, tömör szerkezetű, a vastagsága 26 cm. Ebbe vágták bele a 2015/2-4OBJ jelzésű objektumot.

2015/2-3R: Egyenetlen felületű, szürke színű, hamus, törmelékes (tégla, kő, habarcs) feltöltés, ami a 2015/2-1F és 2015/2-2F falak közötti területet töltötte ki. A vastagsága 10–26 cm között változott, a déli oldalon, a 2015/2-3F feletti részen, kelet felé haladva fokozatosan elvékonyodott.

2015/2-4R: Világosszürke, fehéres színű, viszonylag laza szerkezetű 20–32 cm vastag törmelék-réteg, közepes és kisméretű téгла- és habarcsstöredékekkel. A 2015/2-1F lábazata és a 2015/5-1F fal közötti területen volt megfigyelhető.

2015/2-5R: Szürke színű, tömör szerkezetű, apró habarcs-, mész- és szén szemcsékkel. A 2015/2-1F és a 2015/2-2F falak közötti szakaszon volt megfigyelhető. A déli metszetszfalon a 2015/2-3F falig tartott, az északon pedig a 2015/2-1F építési törmelékéig. Teljesen elfedte a 2015/2-3OBJ-ot, a 2015/2-3F falhoz tartozó habarcsos szint befutott alá.

2015/2-6R: Humuszos, erősen hamus, szilárd, tömör szerkezetű, 24 cm vastag réteg, téгла- és habarcsszemcsékkel, valamint apró szénmaradványokkal. A 2015/2-2F fal és a kutatóárok nyugati széle közötti területen volt megfigyelhető. Csak a felszíne lett kibontva.

2015/2-7R: A kutatóárok északi metszetszfalában jelent meg, a 2015/2-2F faltól indult (30 cm vastag), és az árok nyugati széle előtt néhány cm-rel, jelentős mértékben elkeskenyedve ért véget. Tömör szerkezetű, nagy mennyiségű apró habarcs-, téгла- és szén szemcsékkel kevert feltöltés. A felső 5 cm sárga (a), alatta levő részen szürke (b) színű volt.

2015/2-1OBJ: A kutatóárok északi szélétől 30 cm távolságra, a 2015/2-2F fal keleti oldalára merőlegesen illeszkedő, kövekből és habarcsból álló építési törmelékhalom volt, ami a fal építése során keletkezhetett. A hossza nyugat–keleti irányban 80 cm, a szélessége 35–40 cm, a vastagsága kb. 70 cm volt.

2015/2-2OBJ: Agyagba rakott, töredékes téglákból kialakított padló maradványa (nem volt teljes téglaméret, szélességük 13–14, vastagságuk 3–5 cm). A 2015/2-1F faltól 148 cm-re keletre, 156×18 cm-es szakaszon maradt meg. A kutatóárok déli oldalfala alatt tovább folytatódott.

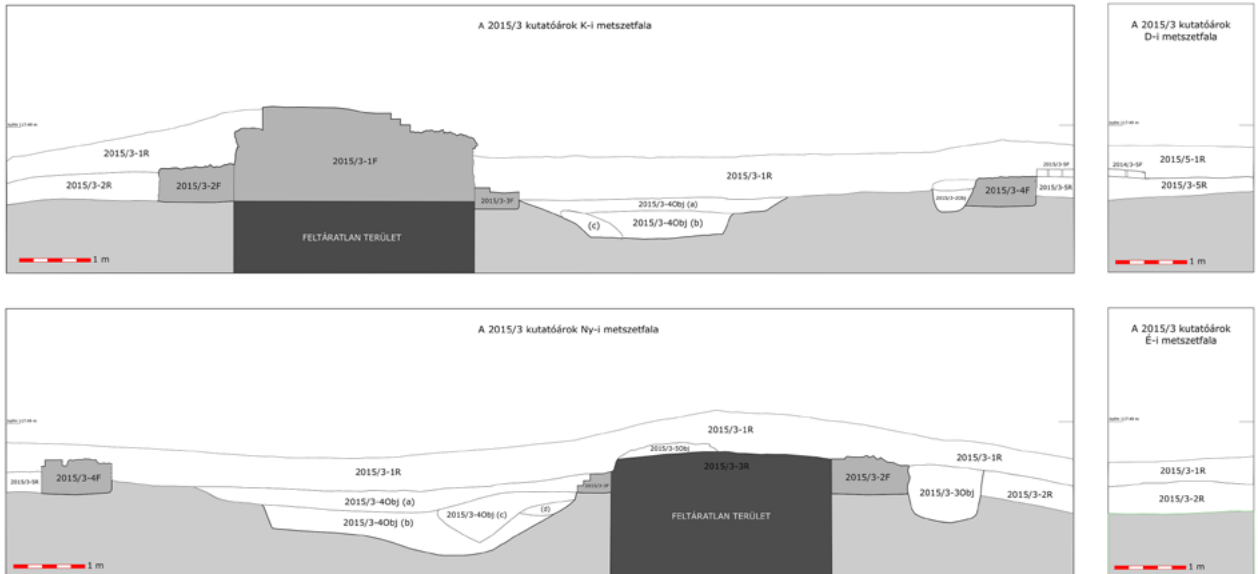
2015/2-3OBJ: Habarcskeverésre szolgáló kisméretű, eredetileg favázás építmény maradványa. A 2015/2-2F fal alapozása alatt helyezkedett el, az objektumból egy 60 cm széles szakasz állt ki a fal alól. A 2015/2-1F fallal párhuzamosan futott, tőle 2,9 méterre nyugatra. A habarcskeverő keleti szélén megmaradt egy gerenda lenyomata. Az objektumban a habarcs vastagon, rétegesen helyezkedett el. A 2015/2-3OBJ és a 2015/2-1F közötti részt a habarcskeverő szintjében, egyenletes habarcsréteg töltötte ki. A kutatóárok északi és déli fala alatt tovább folytatódott mindkét irányban.

2015/2-4OBJ: A 2015/2-2R rétegből induló gödör, amelyet közvetlenül a 2015/2-2F fal mellé ástak. A gödör oldalfalai enyhén lejtének, felső átmérője 46 cm, az alsó átmérője 32 cm. A betöltése laza szerkezetű, porhanyós föld volt.

2015/3 kutatóárok

Az északi várfal feltételezett középtengelyére merőlegesen, az északi középső falcsomk nyugati oldala mellett, 2×15 méter felületen.¹⁰⁴ A kutatóárok keleti oldala a 2015/3-2F és a 2015/1-4F falak közötti szakaszon 2015. augusztus 27-én leomlott, emiatt ezen az oldalon ki kellett bővíteni további 60 cm-rel. A kutatóárokban öt falmaradvány, öt objektum (kisméretű téглаépítmény, tűzhely részlete, habarcsos folt, két nagyméretű gödör részlete) és négy talaj-, illetve omladékréteg részleges feltárására került sor. A 2015/3-1F, 2015/3-3F és 2015/3-5F falak közötti részen a 2015/3-5OBJ alatti rétegződések feltárása még nem történt meg (31–32. kép).

¹⁰⁴ A feltárás során kiosztott 2015/3-4R jelzésű rétegtani egységet töröltük.

32. kép. A 2015/3 kutatóárok metszetei

33. kép. A 2015/3-3F falmaradvány és a 2015/3-10BJ jelzésű építmény a 2015/3-1R réteg elbontása után; dél felől

35. kép. A 2015/3-2F falalapozás és a 2015/3-3R feltöltés felszíne; délnyugat felől

34. kép. A 2015/3-3F falmaradvány, a 2015/3-10BJ jelzésű építmény és a 2015/3-40BJ újkori beásás; dél felől

36. kép. A 2015/3-4F fal és a 2015/3-5F objektum maradványai a 2015/3-1R réteg elbontása után; nyugat felől

37. kép. A 2015/3-4F falalapozás, a 2015/3-5F objektum és a 2015/3-2OBJ tűzhely; északnyugat felől

38. kép. A 2015/3-2OBJ tűzhely maradványa; északnyugat felől

39. kép. A 2015/3-1F, 2015/3-2F és 2015/3-3F falak maradványai, a 2015/3-1OBJ és a 2015/3-5OBJ jelzésű objektumok, valamint 2015/3-3R feltöltés felszíne; kelet felől

40. kép. A 2015/3-3F falmaradvány és a 2015/3-1OBJ jelzésű építmény; délkelet felől

41. kép. A 2015/4 kutatóárok összesítő felszínrajza

2015/3-1F: Az északi középső falcsonk 4,3×4,5 méter alapterületű téglapítvány. A feltárás során megfigyelt legnagyobb magassága 210 cm. A délkeleti sarkát visszavésték, a helyén alakították ki a 2015/3-1OBJ-ot. A keleti oldalán téglából rakott falsík jelentkezett. A vár negyedik építési periódusában elkészült külső kerítőfal építése után a falköz megerősítésére szolgált (31, 80. kép).

2015/3-2F: A jelenleg ismert legkorábbi építési periódushoz tartozó fal alapozásának erősen lepusztult, visszabontott maradványa, amelyből három téglasornyi maradt meg. A szélessége 63 cm, megmaradt legnagyobb magassága 27 cm. Kannelúrázott téglából (26×12,5×5 cm) épült falrészlet, ami az északkeleti L alakú falcsonk déli oldala előtt futó első periódusú téglafal nyugati folytatása (2015/7-2F) (35. kép).

2015/3-3F: Az altalajba beásott falalapozás, amelynek a megmaradt legnagyobb magassága 73 cm, a szélessége 110 cm. Téglatöredékek és faragatlan terméskövek voltak megfigyelhetők benne, amelyek között kemény, meszes habarccsal töltötték ki (téglák: ?×15×5 cm). A negyedik építési periódushoz tartozó külső kerítőfal alapozása (33–34, 40. kép).

2015/3-4F: Falalapozás a kutatóárok déli végében. A szélessége 106 cm, a megmaradt legnagyobb magassága 38 cm (hat sor téгла). A déli oldalon egy sor, az északin két sor kisméretű, kannelúrázott téгла alkotta a két falsíkot, azonban a sík egyik oldalon sem volt szabályos. A falmag fél és töredékes téglákkal volt feltöltve. Különböző téglatípusokat használtak fel az építésénél: zömök, kannelúrázott téglák (26×12,5×5 cm), valamint ennél kisebb méretű és vékonyabb típusok is megfigyelhetők voltak. Az első építési periódushoz tartozott, a vár északi oldalán épült palotaszárnynak az udvar felé néző fala lehetett (36–37. kép).

2015/3-5F: Téglapadló vagy a 2015/3-4F falhoz utólag hozzáépített fal alapozásának részlete, a kutatóárok déli széle és a 2015/3-4F fal közötti részen, az árok keleti oldalán, a jelenkori járósinttől -35 cm mélyen, 32×47 cm felületen. A téglák méretei 30×15×6 cm. A téglák között és alatt föld volt megfigyelhető. A kutatóárok déli és keleti oldalfala alatt tovább folytatódott. A feltárt részlet alapján a rendeltetése egyelőre nem volt meghatározható (36. kép).

2015/3-1R: A jelenkori járósinthez tartozó réteg, a kutatóárok teljes területén. A vastagsága 50 és 60 cm között változott. Törmelékkel kevert humusz, az alja nagymértékben keveredett a bontási törmelékkel.

2015/3-2R: Humusszal kevert homokos, bolygatott altalaj. A kutatóárok déli széle és a 2015/3-2F fal közötti részen volt megfigyelhető. A vastagsága 42 cm, enyhén lejtett déli irányban. Kisméretű habarcs- és téglaszemcsékkel.

2015/3-3R: A 2015/3-2F és 2015/3-3F falak közötti rész betöltése. A 2015/3-2F és a 2015/3-3F falak között, a 2015/1-1F nyugati oldalán. Vörös színű, szilárd, törmelékes összetételű réteg, kisméretű téglá- és habarcsdarabokkal. A réteg nem lett feltárva, csak a felszíne került kibontásra. Rajta helyezkedett el a 2015/3-5OBJ. A falköz feltöltése az összetétele alapján feltehetően egyidős a 2015/6-3R réteggel (35. kép).

2015/3-5R: Bolygatott altalaj, kisméretű téglá- és habarcs-töredékekkel. A 2015/3-4F falalapozás és a kutatóárok déli széle közötti részen, a vastagsága 28 cm. Erre helyezték rá a 2015/3-5F jelzésű téglapadlót.

2015/3-1OBJ: A 2015/3-2F és 2015/3-3F közötti részen, a 2015/3-1F faltömb visszavésett délnyugati sarkában kialakított, egy sor téglá széles építmény, amelynek az északnyugati sarka és a nyugati fala maradt meg. Többféle téglából épült: kis zömök téglák (?×12,5×7 cm), közepesek (27×13,5×6 cm) és nagyméretűek (29×15×6 cm). A betöltésében nagy mennyiségű törmelék, habarcs, téglá és kő volt megfigyelhető. Az objektum betöltése nem lett kibontva. A vár legkésőbbi időszakában épült, a 2015/3-1F délnyugati sarkának a visszabontása után (33, 39–40. kép).

2015/3-2OBJ: Tűzhely a 2015/3-4F fal északi oldalán, amelyet a fal egy szakaszon történt visszabontásával alakították ki. Ovális alakú, csak az egyik fele került feltárásra, a másik része a kutatóárok keleti széle alatt található. A betöltése törmelékes, hamus, továbbá habarcs- és szénszemcsék

voltak megfigyelhetők benne. A nagymértékű bolygatás megsemmisítette azt a réteget, amelyből az objektum eredetileg indult (37–38. kép).

2015/3-3OBJ: Nagyméretű gödör (a), az alján négyszög alakú cölöplyukkal (b), amelyet a 2015/3-2F fal északi oldala mellett ástak ki. A gödör átmérője 96 cm, a mélysége 58 cm. A cölöplyuk átmérője 18×12 cm, a mélysége 25 cm. A 2015/3-2R rétegből indult. A betöltésében homokos föld és nagyméretű téglatöredékek, kiomlott falrészletek (téglák mérete: 34×16×8 cm) voltak megfigyelhetők.

2015/3-4OBJ: Nagyméretű gödör, a 2015/3-3F és a 2015/3-4F falak közötti területen. A hossza 530 cm, a legnagyobb mélysége 146 cm, a kutatóárok nyugati és keleti széle alatt tovább folytatódott mindkét irányban. A betöltése laza szerkezetű, porhanyós, benne téglá- és habarcsdarabokkal, valamint nagy mennyiségű modern szeméttel. 20. századi beásás, amellyel elpusztították a vár északi épületszárnyának belső terét (34. kép).

2015/3-5OBJ: Habarcsos objektum a 2015/3-3R felszínén, amely 34–52 cm szélességben vette körül a 2015/3-1OBJ építményt, a vastagsága 10–16 cm. Nagy homoktartalmú habarcs, rétegesen rakódott le, váltakozva sárga (homokos) és fehér (meszes) elválások voltak megfigyelhetők benne. A 2015/3-1OBJ építése során keletkezhetett (39. kép).

2015/4 kutatóárok

A déli várfal feltételezett középtengelyére merőlegesen, 2×15 méter felületen megnyitott, észak-déli irányú kutatóárok. A feltárás során három falmaradvány, öt objektum (három oszlophely, valamint egy téglapadló és egy újkori beásás részlete) és tizenegy talaj-, illetve omladékréteg részlete került elő. A 2015/4-1F (a) falalapozás alja még nem lett feltárva, akárcsak a 2015/4-3F faltól délre a 2015/4-8R alatti rétegződések sem (az egykori várárok feltöltése) (41–42. kép).

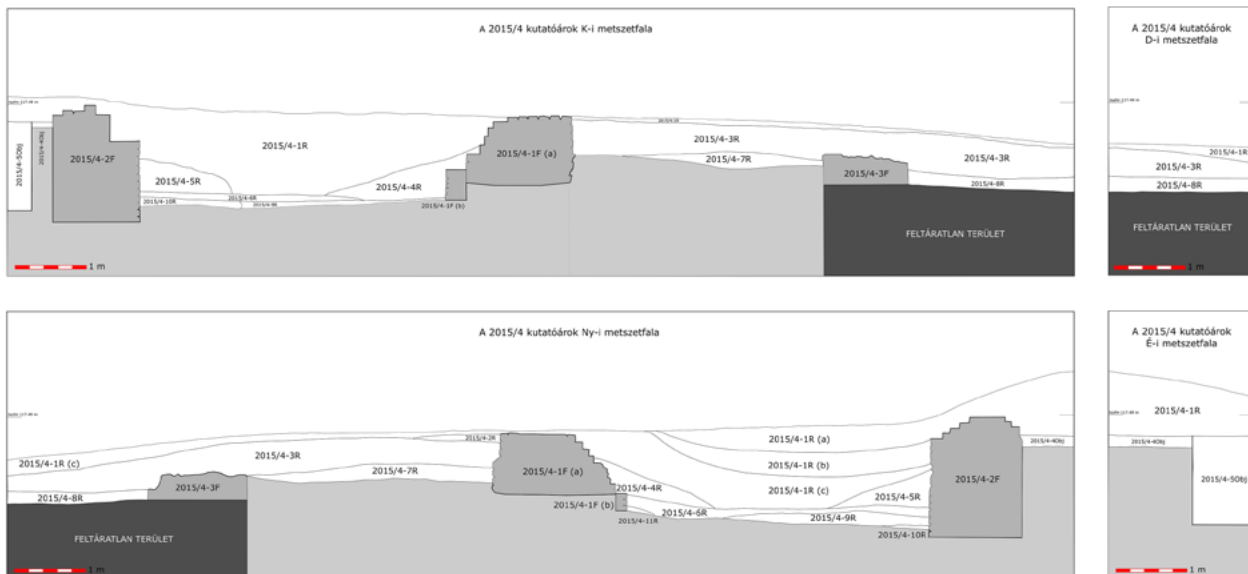
2015/4-1F (a): A vár első építési periódusához tartozó fal. Zömök, kannelúrázott téglákból épült (25×12,5/13/14×7 cm), a szélessége 150 cm, az alapozásának az alja a jelenkori járósinttől -74 cm mélységben került elő. Az ép és töredékes téglákat megfigyelhető rendszer nélkül rakták. A déli oldalon belemélyedt az altalajba, alapozási árok nem volt megfigyelhető (hasonlóan, mint a 2015/1-1F fal esetében) (43–45. kép).

2015/4-1F (b): Az első periódusú várfal északi, belső oldalának a köpenyezése, amelyhez különféle méretű téglákat használtak fel: 25×12,5×7 cm, 29×?×8 cm és 26×14×6 cm. Feltehetően a második periódusban, a déli palotaszárny építése során kialakított pinceszint déli falát alkotta (a fal északi oldalán 62 cm-rel mélyebben jelentkezett az altalaj, mint a délin) (43, 45. kép).

2015/4-2F: A kutatóárok északi végében került elő, a visszabontott teteje néhány cm-rel kiemelkedett a jelenkori felszín fölé. A fal alapozásának az aljánál, az altalajon kiomlott, nem elmunkált habarcs volt megfigyelhető. Alul öt sorban, 40 cm magasan síkba rakott téglák helyezkedtek el, felettük vegyes téglá-kő építésű szakasz következett, amely enyhén kiugrott déli irányban. Az ép téglák mellett töredékes darabok is megfigyelhetőek voltak benne. A megmaradt teljes magassága 140 cm, a szélessége 108 cm. Az álló délkeleti pillérhez kifutó fal maradványa. Az építéshez használt téglák méretei 24×13×6 cm és 13×5×? cm. Az egykori déli palotaszárny pinceszintjének a várudvar felőli fala (második építési periódus), egyidős a 2015/4-1F fal köpenyezésével (b) (46. kép).

2015/4-3F: A külső várfal alapozásának az alja a kutatóárok déli végében. A megmaradt legnagyobb magassága 20 cm, a szélessége 114 cm. Terméskövekből és töredékes téglákból, szilárd, meszes habarccsal kialakított falalapozás. A vár negyedik építési periódusában épült egykori külső kerítőfal alapozása (47. kép).

2015/4-1R: Jelenkori feltöltés, amelyben három, eltérő szakasz volt megfigyelhető: (a) a gypszinthez tartozó humuszos talaj, (b) nagyméretű törmelékeket tartalmazó betöltés és (c) kisméretű törmelékeket tartalmazó betöltés. A jelenkori felszíntől -100 cm mélységig tartott, az aljáról is 20. századi szemét került elő. A réteg déli irányban elvékonyodott, a 2015/4-1F faltól a kutatóárok szé-

42. kép. A 2015/4 kutatóárok metszefalai

43. kép. A 2015/4-1F fal maradványa;
nyugat felől

44. kép. A 2015/4-1F fal maradványa;
délnyugat felől

45. kép. A 2015/4-1F fal maradványa;
észak felől

46. kép. A 2015/4-2F fal maradványa;
dél felől

léig a vastagsága 5–10 cm. A jelenkori felszínhez tartozó réteg és a 2015/4-1F (b) és 2015/4-2F falak közötti pinceszint modern kori feltöltése.

2015/4-2R: Omladékréteg a 2015/4-1F fal déli oldala mellett. Közepes-apró méretű téglá- és nagy mennyiségű habarcstörédeket tartalmazó omladék. A fal mellett a vastagsága 14 cm, déli irányba folyamatosan elvékonyodott, 116 cm után véget ért.

2015/4-3R: Tömör, szürke színű, enyhén homokos réteg, néhány közepes és viszonylag sok apró téglá- és habarcstörédekkel/-szemcsével. A 2015/4-1F és a kutatóárok déli széle közötti szakaszon a vastagsága 35 és 60 cm között változott. A 2015/4-3F fal vonalától erőteljesen lejtett déli irányban.

2015/4-4R: A 2015/4-1F omladéka a fal északi oldalán. Laza szerkezetű, nagyméretű téglá- és habarcsszemcsével. A fal mellett a vastagsága 38 cm, észak felé erőteljesen lejtett és fokozatosan elvékonyodott, majd 170 cm után eltűnt.

2015/4-5R: A 2015/4-2F omladéka, annak a déli oldalán. Laza szerkezetű, nagyméretű téglá- és habarcstörédekkel. A fal melletti vastagsága 52 cm, erőteljesen lejtett és fokozatosan elvékonyodott déli irányban, majd 140 cm után teljesen eltűnt.

2015/4-6R: Szilárd, homokos, hamuval kevert réteg a 2015/4-1F és a 2015/4-2F falak közötti szakaszon, közvetlenül a 2015/4-4R és 2015/4-5R omladékrétegek alatt. Kitöltötte a két fal közötti részt, a felszíne egyenetlen, a vastagsága 8 és 20 cm között változott.

2015/4-7R: Laza szerkezetű, homokos, kevés humusszal kevert, néhány habarcsszemcsét tartalmazó réteg a 2015/4-1F és a 2015/4-2F falak közötti szakaszon, a jelenkori felszíntől -48–62 cm mélységben. A felszíne egyenetlen, a vastagsága 5 és 20 cm között változott.

2015/4-8R: Szürke, tömör, szilárd összetételű réteg, benne néhány habarcsszemcsével. A 2015/4-3F és a kutatóárok déli fala közötti területen, a jelenkori felszíntől -56 cm mélységben, a vastagsága 20 cm (47. kép).

2015/4-9R: Sárga színű, homokkal, habarcs- és szénszemcsékkel kevert réteg a 2015/4-1F és a 2015/4-2F falak közötti szakaszon, a jelenkori felszíntől -124 cm mélységben. A 2015/4-2F faltól indult, dél felé fokozatosan elvékonyodott, majd eltűnt, a fal melletti vastagsága 10–15 cm.

2015/4-10R: Szürke színű, homokos, hamuval kevert réteg, kisméretű téglatörédekkel, habarcs- és szénszemcsékkel. A 2015/4-2F fal déli oldalától indult, majd fokozatosan elvékonyodott, végül 64 cm után eltűnt. A fal melletti vastagsága 8–10 cm.

2015/4-11R: Szürke színű, téglatörédekkel, habarcs- és szénszemcsékkel kevert réteg a 2015/4-1F fal északi oldalán. A fal melletti vastagsága 8 cm, a felszíne észak felé lejtett és fokozatosan elvékonyodott, majd 36 cm után eltűnt.

2015/4-1OBJ: Ovális alakú oszlophely a 2015/4-3F fal északi oldalán. A 2015/4-7R réteg felszínétől kezdve volt megfigyelhető, enyhén belenyúlt az altalajba. Az átmérője 42 cm, a mélysége a 2015/4-7R felszínétől -32 cm (48. kép).

2015/4-2OBJ: Kör alakú oszlophely a 2015/4-3F fal északi oldalán. A 2015/4-7R réteg felszínétől kezdve volt megfigyelhető, enyhén belenyúlt az altalajba. Az átmérője 43 cm, a mélysége a 2015/4-7R felszínétől -28 cm (48. kép).

2015/4-3OBJ: Szabálytalan alakú oszlophely a 2015/4-3F fal északi oldalán. A 2015/4-7R réteg felszínétől kezdve volt megfigyelhető, enyhén belenyúlt az altalajba. Az átmérője 57×28 cm, a mélysége a 2015/4-7R felszínétől -19 cm (48. kép).

2015/4-4OBJ: Téglapadló részlete a 2015/4-2F északi oldalán. Fehér színű, nagy mésztartalmú (4-5 cm vastag) habarcsalapozásra egész, fél és töredékes téglákat helyeztek (téglák mérete: 15×5×30 cm). Közvetlenül alatta az altalaj jelentkezett.

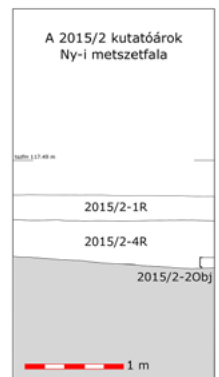
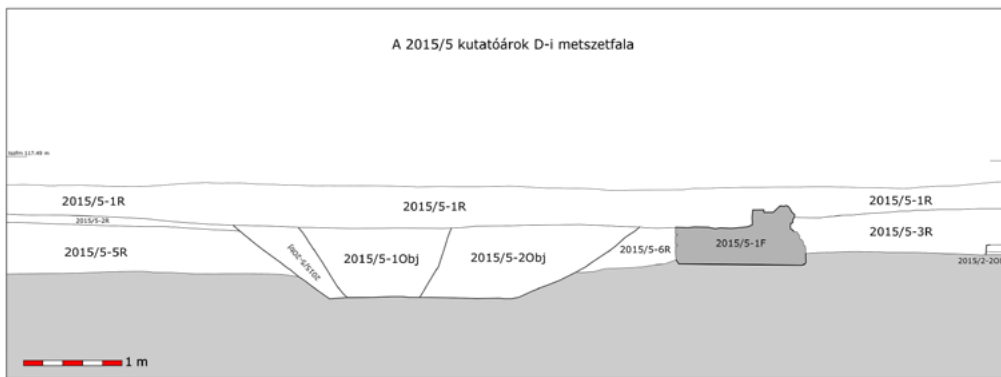
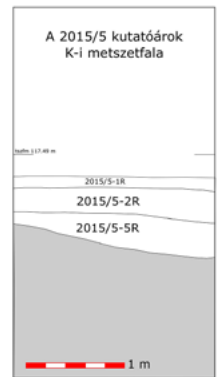
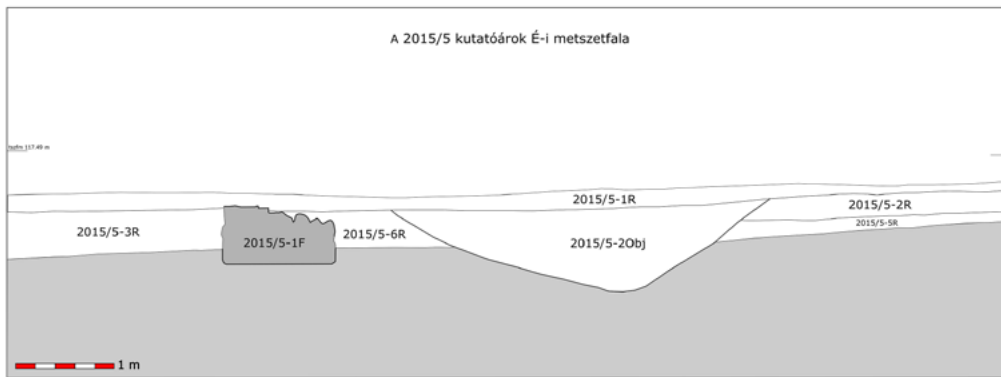
2015/4-5OBJ: Újkori beásás, ami mélyen belenyúlt az altalajba, déli irányban a 2015/4-2F falig tartott. A betöltésében modern kori szemét, bontási törmelék volt megfigyelhető, a déli vége blokk-téglákkal volt kirakva.

47. kép. A 2015/4-3F falalozás maradványa és a 2015/4-8R felszíne; északkelet felől

48. kép. A 2015/4-1OBJ, a 2015/4-2OBJ és a 2015/4-3OBJ oszlophelyek; északkelet felől

49. kép. A 2015/5 kutatóárok metszefalai

50. kép. A 2015/5-1F fal maradványa a 2015/5-4R elbontása után; északnyugat felől

2015/5 kutatóárok

A 2015/2 folytatásában, kelet–nyugati irányban megnyitott kutatóárok, a valamikori várudvar területén, 2×15 méter felületen. A kutatóárokban egy falmaradvány, két gödör és öt talaj-, illetve omladékréteg részletének a feltárására került sor (26, 49. kép).¹⁰⁵

2015/5-1F: Falalpozás, beépített faragott kövekkel (két db címeres konzolkő), ép és töredékes téglákkal (29×14×7 cm), valamint nagyméretű terméskövekkel, amelyeknek közét homokos, kis mésztartamú habarccsal töltötték ki. A szélessége 115 cm, a megmaradt legnagyobb magassága 48 cm. Az alapozási árka belemélyedt az altalajba (50. kép).

2015/5-1R: A jelenkori járószinthez tartozó réteg, amely kitölti az árok teljes területét, a vastagsága kb. 33 cm (a 2015/2-1R folytatása).

2015/5-2R: Törmelékes, laza szerkezetű, mállékony réteg, közepes és kisméretű téglá- és habarcstörmelékekkel, a vastagsága 12 cm. Ebbe ásták bele a 2015/5-2OBJ objektumot.

2015/5-3R: Humuszos feltöltésréteg a 2015/5-1F faltól nyugatra, tömör, nagy, közepes és apró téglá- és habarcstöredékekkel (a 2015/2-4R folytatása).

2015/5-5R: Homokos réteg, amelyben nagy tömbökben téglá- és habarcstörmelék volt megfigyelhető, a vastagsága 38 cm. A 2015/5-1OBJ és 2015/5-2OBJ jelzésű objektumok átvágták és elpusztították a nyugati szélét.

2015/5-6R: Humusszal kevert, homokos réteg, apró habarcsszemcsékkel, a 2015/5-1F falalpozás és a 2015/5-2OBJ jelzésű gödör között, vastagsága 42 cm.

2015/5-1OBJ: Gödör a kutatóárok déli oldalán, a 2015/5-1F falalpozástól 170 cm-re keletre. A 2015/5-2OBJ nagyméretű gödör feltöltésébe ásták bele, a mélysége -68 cm, a megfigyelhető átmérője 146 cm. A kutatóárok déli oldalfala alatt tovább folytatódott.

2015/5-2OBJ: Nagyméretű gödör a 2015/5-1F falalpozástól 36 cm-re keletre, a 2015/5-1R réteg elbontása után jelentkezett. A legnagyobb szélessége 406 cm, a mélysége -86 cm.

2015/6 szelvény

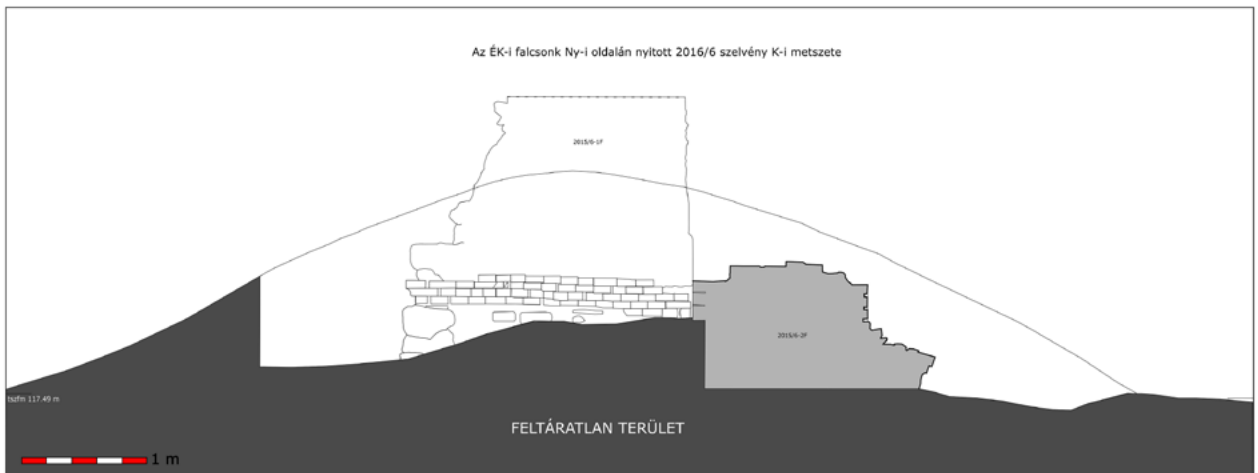
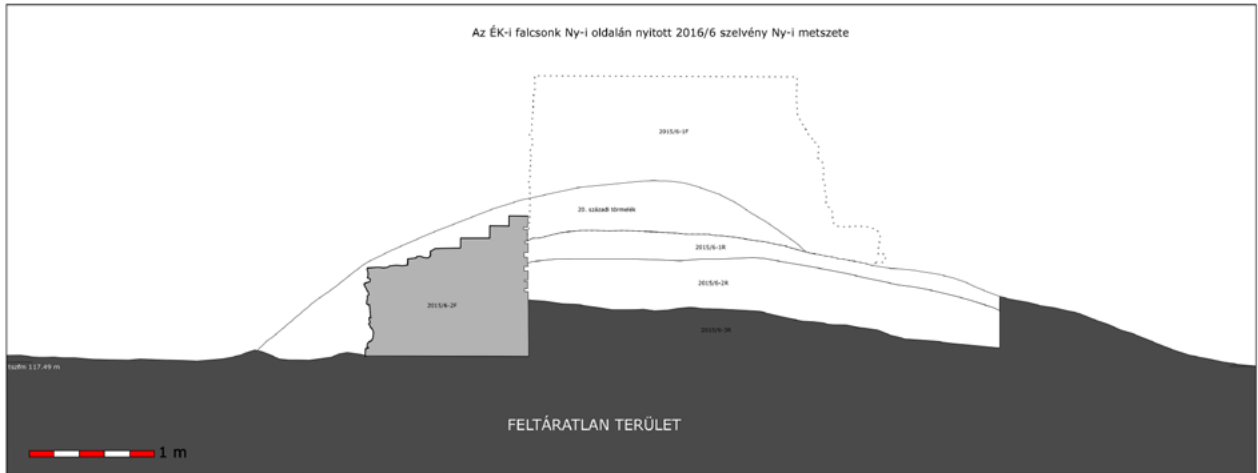
Az északi L alaprajzú falcsonk (2015/6-1F) és az északi középső falcsonk (2015/3-1F) között, 5×4,5 méter felületen. A szelvény területén megfigyelt három falmaradvány (2015/6-1F, 2015/3-1F és 2015/6-2F) mellett három réteget sikerült megfigyelni, amelyek közül a jelenkori felszínhez tartozó talajréteg és az alatta található, a külső várfal felépítése után keletkezett feltöltés legfelső megmaradt része (2015/6-2R) került elbontásra (31, 51–52. kép).

2015/6-1F: Az északkeleti L alaprajzú, vegyes, törtkő- és tégláépítésű (téglaméret: 29×6×? cm) faltömb maradványa. Az alapja 5×2,6 méter, a magassága (a 2016/6-3R felszínétől) 7,6 méter. Az építmény délkeleti sarkából egy 1,3×0,6 méter kiterjedésű, 1,7 méter magas csonk ugrik ki déli irányban a 2015/8-1F fal keleti végénél. A faltömb déli oldalát a 2015/8-1F téglafal északi síkjához építették hozzá. A déli oldalon, a faltömb alsó kétharmadának a függőleges középtengelyében egy elválás figyelhető meg, amitől keletre a fal síkja kb. 15-16 cm-rel kiugrik (a nyugati részhez képest), ennek az alsó harmadában egy 80 cm széles vízszintes gerendafészek volt megfigyelhető. A faltömb nyugati oldalán egy három téglasorból álló, 20 cm-re lépcsőzetesen kiugró lábazatot alakítottak ki (téglaméret: ?×15×5,5/6 cm). A déli és a keleti oldalon helyenként eredeti vakolatmaradványokat sikerült megfigyelni. A fal északi síkjához építették hozzá a 2015/8-2F kőfalat. A falcsonk jelenkori felszín felett látható részének a felmérését 2006-ban, az állagvédelmi munkákkal egy időben Gere László készítette el (8, 53–54, 75–77. kép).¹⁰⁶

2015/6-2F: Kelet–nyugati irányú téglafal 8,3 méter hosszan megmaradt felmenő szakaszának maradványa. A szélessége 150 cm, a déli síkjának középtengelyében, közvetlenül a jelenkori felszín felett megfigyelhető volt egy boltozatindítás, valamint annak egy leszakadt részlete. A fal északi

¹⁰⁵ A feltárás során kiosztott 2015/5-4R jelzésű rétegtani egységet töröltük (megegyezik a 2015/5-3R réteggel).

¹⁰⁶ GERE – MIKLÓS 2011, 337–343.

51. kép. A 2016/6 szelvény metszetei

52. kép. A 2015/6 szelvény északnyugat felől, az északkeleti L alakú falcsonkkal (2015/6-1F) és a 2015/6-3 réteg felszínével

53. kép. Az északkeleti L alakú falcsonk (2015/6-1F) lábazata és a legkorábbi építési periódushoz tartozó északi várfal (2015/6-2F) maradványa; nyugat felől

54. kép. Az északkeleti L alakú falcsonk (2015/6-1F) nyugati oldalán előkerült faragott kő, a 2015/6-1R réteg elbontása után; kelet felől

darabok, lošticei edény töredéke). A török kori leletanyag teljesen hiányzik ebből a rétegből. A külső várfal 16. század eleji felépítése (negyedik építési periódus) után keletkezett falköz feltöltése. Az északkeleti L alakú falcsonk északnyugati sarkánál, azzal egy vonalban, a törmelékszint hirtelen lejtteni kezd északi irányba (54. kép).

2015/6-3R: Vöröses színű, tömör, törmelékes, agyagos réteg, amelynek csak a felszíne került kibontásra.

2016/7 szonda

Az északnyugati falcsonk (2015/7-1F) nyugati oldalán, 7,5×1,5 méter felületen nyitott, észak–déli irányú szonda. A szonda területén három visszabontott fal, egy gödör, továbbá hat talaj-, illetve omladék réteg részlete került feltárássra (31, 55. kép).

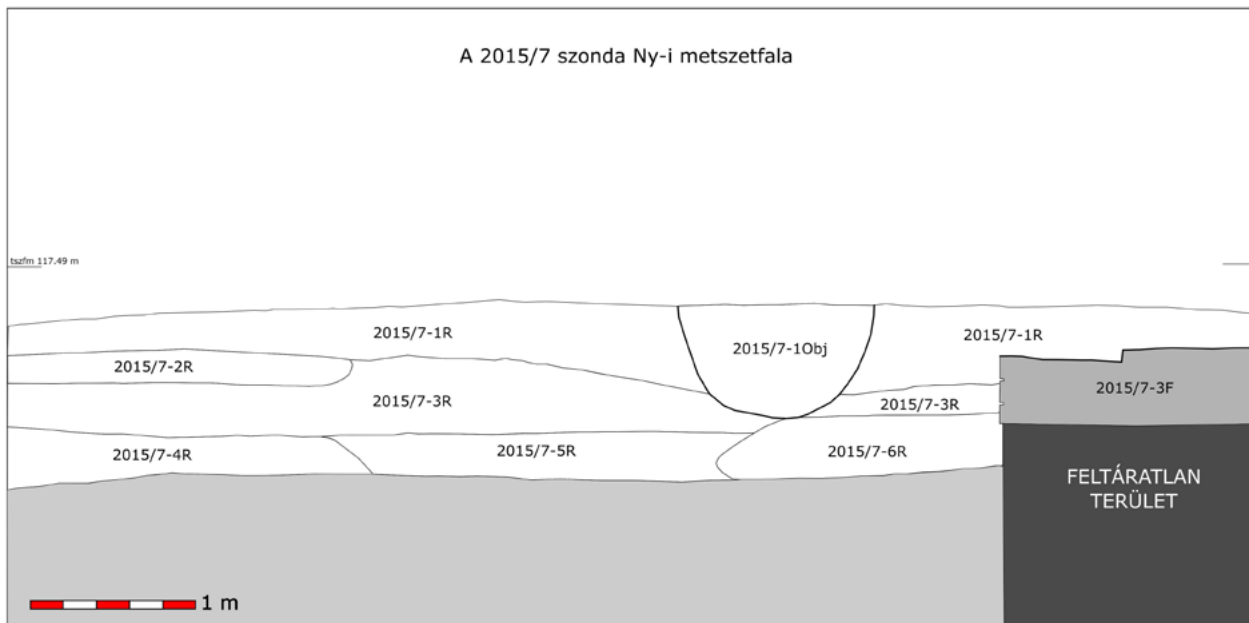
2015/7-1F: Vegyes kő-tégla falazással épült, 6,3×3 méter alapterületű, a jelenkori felszínből két méterrel kiemelkedő faltömb (északkeleti falcsonk). A faltömb tetején két, egymást keresztező gerendafélszket alakították ki. A faltömb nyugati oldalán egy nagyméretű (1,7×1,5 méter) utólagos bevésés volt megfigyelhető, amelyből modern kori szemét került elő. A 2015/7-2F első periódusú téglafal északi síkjához építették hozzá. A 2015/7-3F negyedik építési periódushoz tartozó külső kerítőfalhoz való viszonya egyelőre még tisztázatlan, feltehetően utána épült, és a falköz megerősítésére szolgált (56. kép).

2015/7-2F: Tégla fal felmenő szakaszának maradványa a 2015/7-1F faltömb déli oldalán. Zömök, kannelúrozott téglákból (26×12,5×5 cm) épült. A felszín felett megfigyelhető hossza 7,4 méter, a legnagyobb szélessége 110 cm, a jelenkori felszíntől mért legnagyobb magassága 100 cm. A déli oldala erősen rongált állapotban maradt meg, a nyugati végét pedig teljesen elbontották. Az eddig ismert legkorábbi építési periódushoz tartozó fal maradványa (56–57. kép).

2015/7-3F: Kelet–nyugati irányú téglafal maradványa, amelynek a nyugati vége 45°-os szögben északnyugati irányba fordul el. A kelet–nyugati irányú szakasz hozzáépült a 2015/7-1F faltömb északi síkjához. A fal északi síkját elbontották, a megfigyelhető legnagyobb szélessége 68 cm. A 45°-os szögben kiugró szakasz szélessége 110 cm, a megfigyelhető hossza 135 cm (tovább folytatódik a szonda északnyugati sarka alatt). Nagyméretű téglákból épült (30×15×6 cm), a fal síkjában a kötő és futó téglák váltogatják egymást, a falmagba töredékes és fél téglák kerültek. A negyedik építési periódushoz tartozó fal és saroktorony alapozásának részlete (56, 58–59. kép).

2015/7-1R: A jelenkori járószinthez tartozó, sötétszürke, humuszos réteg, erősen keverve modern szeméttel és nagyméretű építőanyag-töredékekkel. A szonda teljes területén, a vastagsága 38 cm.

2015/7-2R: Sárgásbarna színű, erősen kevert réteg, melyben dominál a habarcs minden méret-

55. kép. A 2015/7 szonda nyugati metszete

56. kép. A 2015/7-1F, 2015/7-2F és 2015/7-3F jelzésű falmaradványok; dél felől

57. kép. A 2015/7-2F fal visszabontott nyugati oldala; délnyugat felől

58. kép. A 2015/7-3F fal alapozása; kelet felől

59. kép. A 2015/7-3F alapozása; délnyugat felől

tartományban, mellette jelentékeny mennyiségű, apróbb téglatöredékek. A szonda déli részén, a vastagsága 24 cm.

2015/7-3R: Laza szerkezetű, porhanyós habarcsréteg, helyenként apró téglatöredékekkel. A szonda teljes területén, a vastagsága a déli oldalon 44 cm, északi felé elvékonyodik 18 cm-re.

2015/7-4R: Világosszürke színű, erősen kevert réteg, benne agyagszemcsék, továbbá minden mérettartományból téglá- és habarcsdarabok. A szelvény déli oldalán, a vastagsága 32 cm.

2015/7-5R: Apró szemcsés téglá- és habarcsöredékekkel kevert sárga színű, homokos réteg (kevert altalaj). A szelvény középső részén, a vastagsága 30 cm.

2015/7-6R: Világosszürke színű, finomszemcsés homok, elvértve faszén, apró szemcsés habarcs- és téglatörmelék volt megfigyelhető benne. A szelvény északi részén, a 2015/7-3F falalapozás mellett, a vastagsága 38 cm.

2015/7-1OBJ: A jelenkori felszínről (2015/7-1R) induló beásás. Betöltése homogén, sötétszürke színű, apró szemcsés habarccsal és téglatöredékekkel enyhén kevert. Az átmérője 118 cm, a mélysége -72 cm, a szonda nyugati széle alatt tovább folytatódott.

2015/8 szonda

Az északkeleti L alakú faltömb (2015/6-1F) keleti oldalán, 6×1,2 méter felületen nyitott, észak–déli irányú szonda. A szonda területén két visszabontott fal, valamint három talaj-, illetve omladékréteg részlete került elő, a 2015/8-3R rétegnek csak a felszíne került kibontásra (31, 60. kép).

2015/8-1F: Kőfal maradványa közvetlenül a 2015/6-1F északi oldalán. A törtkőből, meszes habarccsal épült fal 82×68 cm-es szakaszon volt megfigyelhető, a szonda nyugati fala alatt tovább folytatódott. Feltehetően a 2015/6-1F faltömb és a 2015/8-2F fal építése után készült el, azzal a céllal, hogy a két építmény közötti falközt kitöltsék vele (61. kép).

2015/8-2F: Téglafal alapozásának a maradványa a 2015/8-1F északi oldalán. Erősen töredékes állapotban maradt meg, az északi síkja és a keleti vége teljesen hiányzik, 70×50 cm-es szakaszon volt csak megfigyelhető. A szonda nyugati széle alatt tovább folytatódott. A felhasznált téglák mérete 30×15×6 cm (megegyezik a 2015/7-3F fal téglaméreteivel). A vár negyedik építési periódusához tartozó téglafal maradványa (61. kép).

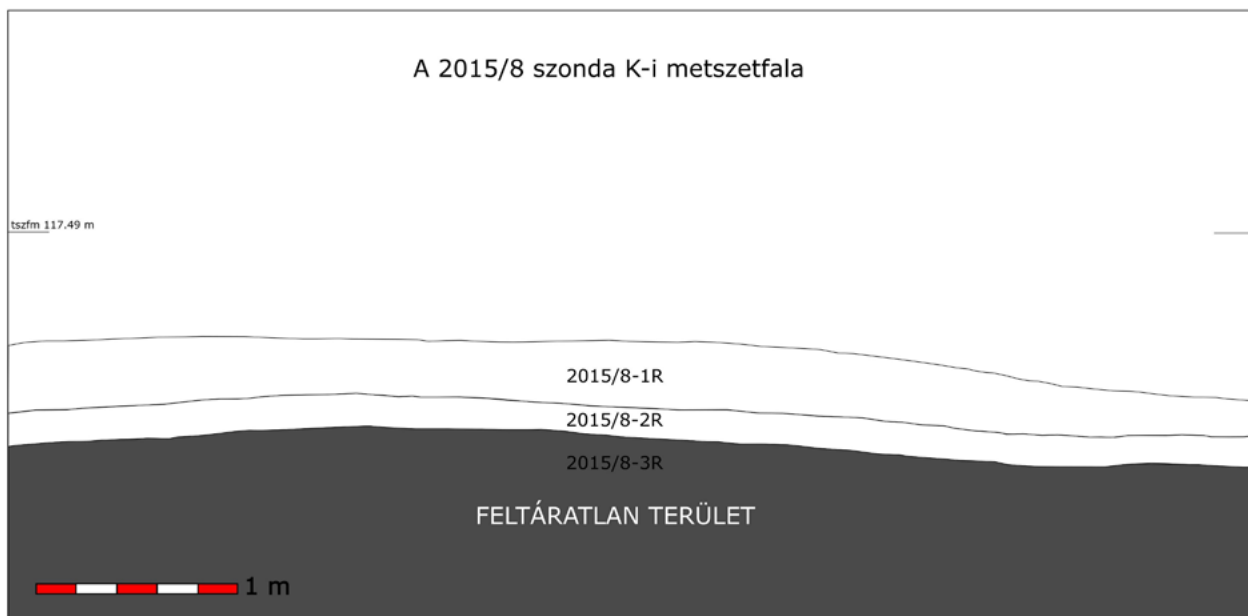
2015/8-1R: A jelenkori felszínhez tartozó réteg, nagyméretű kő- és habarcsöredékekkel, közte laza szerkezetű talajjal. A feltöltéséből újkori szemét és néhány török kori kerámiatöredék került elő. A szonda teljes területén, a vastagsága 34 cm.

2015/8-2R: Szürke színű, laza szerkezetű, porhanyós feltöltés, apró mész- és habarcsszemcsékkel. A szonda teljes területén, a felszíne erőteljesen lejtett déli irányban, a vastagsága 18–20 cm.

2015/8-3R: Szilárd, tömör, szürkés-vöröses színű feltöltés, kő-, kavics- és habarcsdarabokkal. Az ásatási szezon alatt csak a réteg felszíne lett kibontva.

2015/10 szelvény

A vár nyugati részén, 8×11 méter felületen, az egykori kaputorony majdnem teljes területét magába foglalta (kivéve a nyugati oldalon hozzáépített bővítmény nyugati lezárását). A teljes területről megtörtént a jelenlegi talajszinthez/járószinthez tartozó réteg eltávolítása (2015/10-1R). A falak mentén, azok külső oldalán a jelenlegi felszín alatt egy törmelékréteg volt megfigyelhető (2015/10-2R). A jelenlegi talajszint a szelvény déli oldalán jóval magasabban helyezkedett el, erőteljesen lejtett észak felé, ezzel együtt a rétegek vastagsága is folyamatosan csökkent. A torony belsejében a talajszint alatt egy feltöltésréteg felszíne került elő (2015/10-2R). A torony nyugati toldalékának a belső terében, a 2015/10-3F fal lábátának mélységében egy tömör összetételű, keményre döngölt szint részlete volt megfigyelhető (ennek a feltárását még nem kezdtük meg). A szelvény északkeleti sarkában, a 2015/10-2F fal külső oldalán 2×2 méter felületen lemélyítettünk az altalajig, ami 45 cm-rel a jelenkori felszín alatt jelentkezett (26, 62, 65. kép).

60. kép. A 2015/8 szonda keleti metszefala

61. kép. A 2015/6-1F faltömb északkeleti sarka, a 2015/8-1F és 2015/8-2F falalapozások; kelet felől

62. kép. A 2015/10 szelvény a 2015/10-1R réteg elbontása után; északkelet felől

2015/10-1F: A vár eddig ismert legkorábbi építési periódusához tartozó téglafal. A 2015/10-1R jelenkori felszínhez tartozó réteg elbontása után a visszabontott fal két részlete került elő: az északi oldalon -32 cm mélyen két téglasor magasságban (a), valamint a déli oldalon -16 cm mélyen öt téglasor magasságban (b) voltak megfigyelhetők.

2015/10-1F (a): Visszabontott falmaradvány a szelvény északi oldalán. A szélessége 160 cm, a megfigyelhető hossza észak–déli irányban 185 cm, a déli végét ívesen visszavésték (felső téglasor, az alatta futó sor tovább tartott déli irányban). A töredékes felső téglasornak csak kétharmad része maradt meg, a nyugati széle hiányzott. A keleti oldalon a fal egy sor futó téglával kezdődött, amit egy sor fél téglá követett, amelyek nem voltak kötésben a külső téglasorral; ezt követően 60 cm szélességben szabálytalanul lerakott fél és töredékes téglák következtek, amelyek közé (megfigyelhető rendszer nélkül) egy-egy ép futó vagy kötő téglát raktak le. Az alsó téglasor teljes szélességben megmaradt. A keleti oldalon a fal hosszára merőlegesen rakott kötő téglák kb. 4 cm-rel kiugranak a felette futó sor tégláihoz képest. Ezen a szakaszon két téglasor álló hézagai egymás fölé estek. A szelvény északi szélénél megfigyelhető volt, hogy az alsó sor kötőbe rakott szélső téglái töredékesek,

63. kép. A 2015/10-1F(b) jelzésű falalapozás;
kelet felől

64. kép. A 2015/10-1F(a) jelzésű falalapozás;
nyugat felől

65. kép. A 2015/10 szelvény, a 2015/2 és 2015/5 kutatóárkok, valamint az északi falcsonkok; délnyugat felől

66. kép. A 2015/10-3F(a)
és 2015/10-4F(a) falalapozások; északnyugat felől

67. kép. A 2015/2-2F, 2015/10-3F(a)
és 2015/10-4F(a) falalapozások; észak felől

68. kép. A 2015/10-2F(b) és a 2015/10-3F(b) falalapozás illeszkedése; északnyugat felől

töredékes állapotban maradt meg, a két szélén egy-egy futó téglasort alakítottak ki, köztük pedig nyolc sorban helyeztek el futó téglákat, amelyek közé töredékes és fél téglákat, továbbá néhány kötő téglát is beillesztettek. A töredékessége miatt a szövete csak részben volt megfigyelhető. A második téglasor két szélén a téglákat a futó falra merőlegesen rakták le, a falmagban kötőbe rakott ép téglák és fél téglák voltak befalazva megfigyelhető rendszer nélkül. A harmadik téglasor két szélén futó téglák helyezkedtek el, mellette kötőbe rakott téglák voltak találhatóak, középen négy vízszintes sorban futó, és egy töredékes téglából álló rész volt megfigyelhető. A negyedik téglasor két szélén szintén futó téglák helyezkedtek el. A keleti oldalon egy további sor futó téglák voltak találhatóak (ép és fél/töredékes téglákból). A falmagban néhány ép téglát futóba raktak le, továbbá töredékes és fél téglákkal töltötték ki. Ez a sor épen maradt meg. Alatta, az ötödik téglasor szélső tégláit kötőbe rakták, a köztük levő rész már nem volt megfigyelhető. A fal keleti oldalán egy foltnál megmaradt a vakolat. A 2015/10-1F (a) faléhoz hasonlóan ez is vörösre égett, kannelúrázott téglákból épült. A téglák méretei: $26 \times 14 \times 7$ cm (63. kép).

2015/10-2F: A vár második periódusához tartozó építmény alapozása és felmenő falának részlete: a közepén visszabontott 2015/10-1F falhoz keleti és nyugati oldalról hozzáépített két U alakú fal. A feltételezett eredeti kapubejáró kiszélesítése után kialakított kaputorony alapozása (67. kép).

2015/10-2F (a): A 2015/10-1F falhoz keleti oldalról hozzáépített toldalék (toronyalapozás). A déli oldalon a felmenő fal három téglák magasságban töredékesen megmaradt (magassága: 22 cm). A felhasznált téglák mérete $26 \times 12 \times 7$, a déli oldalon a külső síkban futó és kötő téglák váltakoztak. A téglákat magas mész- és homoktartalmú habarccsal kötötték össze, a fugák mérete nem volt egységes, 2–5 cm között változott. A falsarok belső oldalán a kötőbe rakott legalsó téglasor részlete maradt meg (magassága: 7 cm), ahol a fugák mérete 2 cm volt. A két szélső téglasor közé rendszertelenül töredékes és fél téglákat, valamint faragatlan kis- és közepes méretű köveket helyeztek el, ezzel nagyjából a külső egyes téglasorok magasságához igazítva töltötték ki a köztük levő teret. Ugyanaz a magas mész- és homoktartalmú habarcs volt a kötőanyag. A megmaradt felmenő falrészlet szélessége 122 cm.

Az alapozás a déli oldalon jobb állapotban, magasabban maradt meg, míg az északi részen erőteljesen lepusztult. A belső oldalon alapozási vállnak nem volt nyoma, az alapozás nem terjedt túl a felmenő fal síkjától. A déli oldalon, a 2015/10-1F falnál levő csatlakozásnál az alapozás 10 cm-re kiugrott a felmenő fal síkjától, nyugat felé, az építmény sarka felé fokozatosan eltűnt. A keleti oldalon a felmenő fal síkjától kb. 5-6 cm-rel volt szélesebb az alapozás. Ennek szélessége a déli oldalon kb. 120–125 cm. Közepes és kisméretű faragatlan kövekből (mészkő, homokkő) rakták, amibe fél és töredékes téglák is kerültek. A nagyméretű pusztulás miatt az alapozási árok nyomát nem sikerült megfigyelni.

fél téglák. A fal nyugati szélén kötőbe rakott ép téglák sorakoztak. A két szélső sor között nagyrészt rendszertelenül/szabálytalanul rakott futó téglák voltak megfigyelhető, amelyek közé fél és töredékes téglákat raktak, továbbá néhány kötő téglát is közbeiktattak. A fal vörösre égett, kannelúrázott téglákból épült. A téglák méretei: $26 \times 14 \times 7$ cm (64. kép).

2015/10-1F (b): Visszabontott falmaradvány a szelvény déli oldalán. A talajszinthez tartozó réteg elbontása után a felmenő falat öt téglák magasságban sikerült feltárni. A szélessége 142 cm, a megfigyelhető hossza észak-déli irányban 212 cm. A falszakasz északi végét ívesen levésték. A legfelső téglasor erősen

A 2015/10 szelvény északkeleti sarkában lemélyítettünk egy 2×2 méteres területen az altalaj (homok) szintjéig, ahol az alapozásnak egy mélyebb szintjét sikerült megfogni, itt nagyobb méretű terméskövek is voltak benne. Az építmény északkeleti sarkában álló sarokkővet kivésték. Az alapozás szélessége az északi oldalon a 2015/10-1F fal csatlakozásánál kb. 118 cm.

2015/10-2F (b): A 2015/10-1F falhoz nyugati oldalról hozzáépített U alakú toldalék, amely a déli oldalon jobb állapotban, magasabban megmaradt (68. kép).

Az alapozás kivitelezése megegyezett a 2015/10-2F (a) falnál megfigyeltével. A felmenő falból a délnyugati sarokban, a külső oldalon egy sor téglá maradt meg, a kötő és futó téglák váltakoztak; a sarok belső oldalán két felmenő téglasor maradt meg töredékesen, a téglák rakásánál különösebb rendszer nem volt megfigyelhető, a futó és kötő téglák rendszertelenül követték egymást. A falmag szerkezete megegyezett a 2015/10-2F (a) faléval. A külső oldalon az alapozás nem ugrott ki a fal síkjából. A délnyugati és az északnyugati sarkoknál, a déli és az északi falon egy-egy kisméretű pillér maradványa került elő (dél: 74×16 cm; észak: 72×18 cm). Az építmény belsejében, az alapozás szintjén a köveket és a téglákat a felmenő fallal egy síkba rakták, itt (a torony belső terében) a járószint alacsonyabban lehetett, mint a külső részen. Az építmény nyugati oldalán két, egymástól 200 cm-re elhelyezkedő íves bemélyedés lehetett az egykori felvonóhid tartószerkezetének a falban kialakított fészke (dél: 68×24 cm; észak: 70×24 cm).

A tornyot úgy építették, hogy az első periódusban épült falat (kaput?) északi és déli irányban viszsabontották, a torony alapozását és falait ehhez a nyugati és keleti oldalról hozzátoldották (az északi oldalon elég pontatlanul). Arra nincs adat, hogy a 2015/10-2F falat belekötötték-e (a 2015/10-1F bevésésével) a 2015/10-1F felmenő falába (mint ahogyan az az álló délkeleti pilléرنél megfigyelhető).

2015/10-3F: A kaputoronyhoz nyugati oldalról hozzáépített toronytoldalék alapfalai. Az egykori téglafal maradványai közvetlenül a jelenkori felszín alatt kerültek elő. A falnak két részlete volt megfigyelhető (66. kép).

2015/10-3F (a): A 2015/10-2F (b) falalapozáshoz csatlakozott nyugati oldalról, annak északnyugati sarkához építették hozzá a keleti végét. A szelvény nyugati széle alatt tovább folytatódott. A felmenő fal szélessége 106 cm, ami négy téglá magasságban maradt meg (magassága: 26 cm). Nagyméretű, vörösre égetett, kannelúrozott téglákból épült (33×17×6 cm). Az északi és déli külső téglasorban kötőbe és futóba rakott téglák váltakoztak úgy, hogy három fél téglá hosszúság után a függőleges/álló hézagok egymás fölé kerültek (három soronként), a fugák mérete 1-1,5 cm (66–67. kép).

A 2015/10-2F és a 2015/10-3F (a) falak között 13 cm távolság volt megfigyelhető. A 2015/10-3F (a) falat valószínűleg eredetileg hozzáépítették a kaputorony falához, a két fal közötti rés a robbantás során keletkezhetett. A fal magját kisebb és közepes méretű kövekkel, töredékes téglákkal töltötték ki. A kötő téglák benyúltak a falmagba, a futó téglák egyes sorban álltak. A fal alatt északi oldalon egy kiugró lábázat két téglasora került elő. A lábázat 7-7,5 cm-re ugrott ki a felmenő fal síkjához képest, tégláit kötőbe rakták (a téglák és a habarcs megegyeztek a felmenő faléival). A fal déli oldalán a lábázat 10 cm-rel ugrott ki a felmenő fal síkjától. Ezen az oldalon egy téglasor volt megfigyelhető, a téglákat kötőbe rakták.

2015/10-3F (b): Falalapozás, amely a 2015/10-2F (b) falhoz csatlakozott kelet felől, nyugaton pedig tovább folytatódott a szelvény széle alatt. A 2015/10-2F (b) faltól kb. 5–8 cm-re távolodott el, feltehetően a robbantás során. A fal szélessége 106 cm, a jelenleg megfigyelhető magassága 40 cm (68. kép).

A falazási módja megegyezett a 2015/10-3F (a) faléval, azzal a különbséggel, hogy ez utóbbinak a falmagjába nagyobb mennyiségű fél téglá került. A fal északi oldalán kiugró lábazatot eddig még nem sikerült megfigyelni, akárcsak a déli oldalon sem. A 2015/10-3F két szakasza között, középre egy nagyméretű faragott kő zuhant le, ami az egykori felvonóhid tartozéka lehetett.

2015/10-4F: A negyedik építési periódusban épült külső várfal alapozásának a maradványa. A 2015/10-3F (a, b) falakhoz csatlakozik északi (a) és déli (b) irányból, ugyanabban az építési fázisban emelheték fel őket.

2015/10-4F (a): Közvetlenül a talajszint alatt, a 2015/10-2F (b) faltól 64 cm-re jelentkezett, a hosszából 60 cm volt megfigyelhető, a szélessége kb. 104–106 cm. A falalapozásban kisméretű és töredékes, valamint fél téglák, továbbá kisméretű kövek rendszertelenül rakva voltak megfigyelhetők. A 2015/10-3F (a) felmenő faláig tartott, aminek ráfutott a lábazatára. Az alapozási árka nem volt megfigyelhető a nagymértékű pusztulás miatt. A felmenő falból ezen a szakaszon egyetlen részlet sem volt megfigyelhető (66–67. kép).

2015/10-4F (b): A talajszint alatt -12 cm-rel, a 2015/10-2F (b) faltól 62 cm-re jelentkezett. A hosszából 38 cm volt megfigyelhető, a szélessége kb. 96 cm. Az alapozásába kis- és közepes méretű kövek, valamint néhány kisméretű téglatöredék került. Kifutott a 2015/10-3F (a) fal déli oldaláig, a feltárás jelenlegi állapotában úgy tűnt, hogy nem volt hozzá bekötve. Az alapozási árok a nagyméretű pusztulás miatt nem volt megfigyelhető. A felmenő falnak egyetlen részletét sem sikerült megfogni.

2015/10-1R: A jelenkori felszínhez tartozó réteg, a növényzet gyökérszintje. A felszíne erőteljesen lejtett északi és nyugati irányba, a vastagsága kb. 15–40 cm között változott. Porhanyós föld, nagy mennyiségű szerves anyaggal és bontási törmelékkel.

Alatta közvetlenül jelentkeztek a 2015/10-1F, 2015/10-2F, 2015/10-3F és 2015/10-4F falak maradványai. A szelvény délkeleti sarkában kiásott 2×2 méteres szondában vastag, törmelékes bontási réteg következett alatta, amely a legtöbb helyen nem vált el élesen a felette levő talajrétegtől.

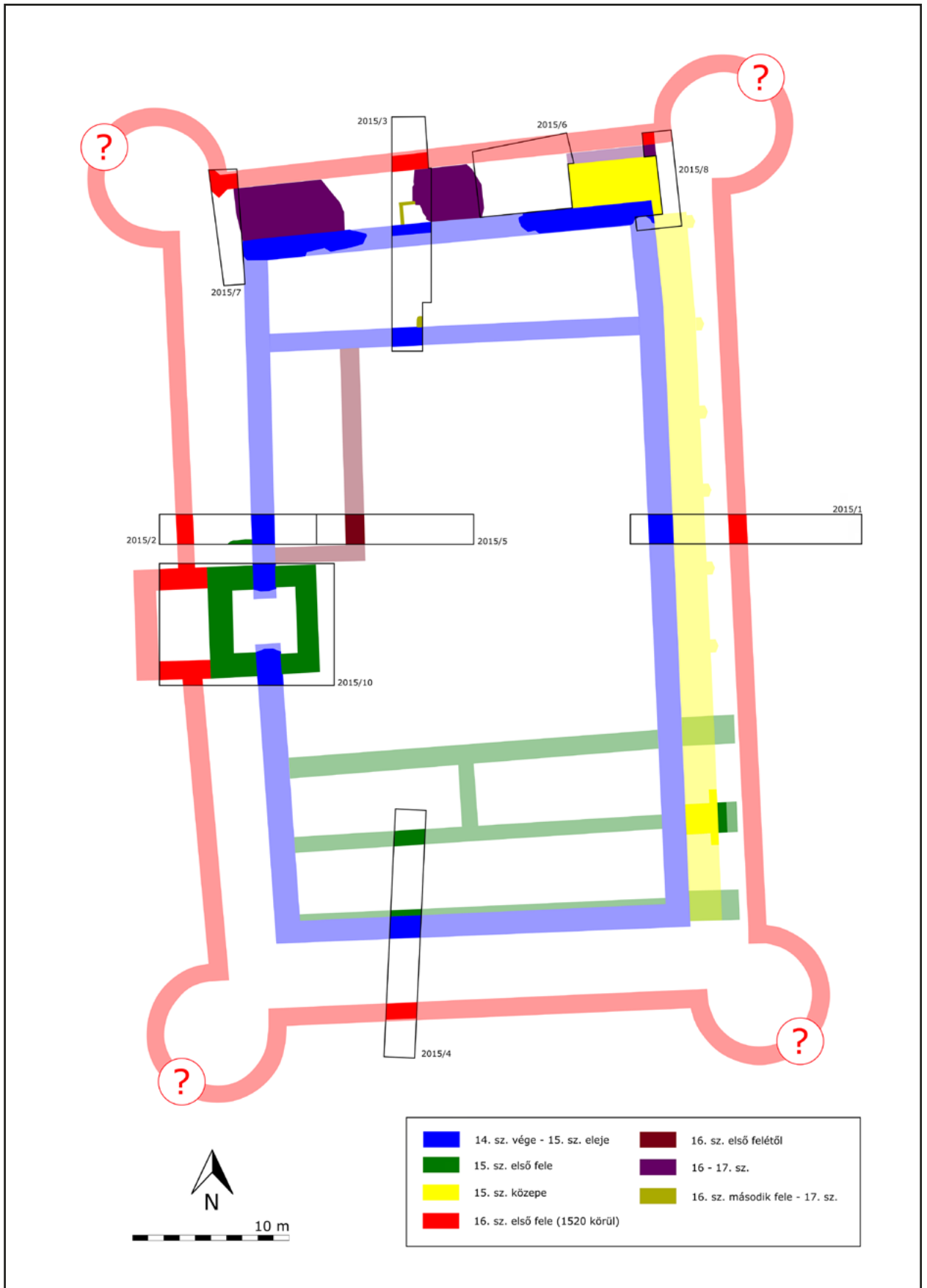
2015/10-2R: Bontási törmelék réteg a szelvény teljes területén, nagy mennyiségű nagy-, közepes és kisméretű téglá, kő- és habarcs-töredékekkel, amelyek között kis mennyiségű, laza szerkezetű föld volt található. A réteg felső része nem vált el élesen a felette található talajrétegtől, annak a földanyaga keveredhetett közé. A szelvény északkeleti sarkában levő mélyítésnél alatta közvetlenül a homok altalaj következett, ami a várudvar egykori járószintjének a teljes pusztulására utal. A vastagsága változó, az északkeleti oldalon 26 cm, dél felé pedig erőteljesen növekvő.

A DOMBÓI VÁR FELTÁRT ÉPÍTÉSZETI MARADVÁNYAINAK PERIODIZÁCIÓJA

A 2015. évi ásatás során feltárt régészeti adatok alapján a dombói várnak a 14–15. század fordulójától 1702-ig tartó, mintegy három évszázados fennállása alatt öt jelentős építési, átépítési periódusát sikerült azonosítani (69. kép). A lelőhelyen viszonylag kis területen, összesen kb. 180 m²-en folyt az ásatás, a vár nagy része még érintetlen, továbbá a történetére vonatkozó írott források, különösen a 16. század közepére, második felére vonatkozóan még korántsem teljesen ismertek, így ezek feltárása, illetve feldolgozása az alább vázolt képet tovább finomíthatja vagy módosíthatja. Az előkerült leletanyag feldolgozása jelenleg is folyamatban van, ennek az eredményei szintén változtathatnak az egyes periódusok keltezésén. Néhány falrészlet pontos datálására, illetve építészeti periódushoz kötésére egyelőre nem volt lehetőség.

Az eddig ismert legkorábbi építési periódusban a vár egy kissé szabálytalan téglalap alaprajzú téglalap építmény volt. Ennek az épületnek az alapjait öt (2015/1-1F, 2015/2-1F, 2015/3-2F, 2015/4-1F [a] és 2015/10-1F) (18-19, 28, 35, 39, 43–45, 63-64. kép), míg a felmenő falait két (2015/6-2F és 2015/7-2F) (56–57, 70–71. kép) helyen sikerült azonosítani. A maradványok az azonos építőanyag (tégla, habarcs), a méretei, továbbá az építési mód alapján köthetőek egy időszakhoz. A zömök, kannelúrázott téglából¹⁰⁷ épült falak vastagsága 1,5 méter (a nagymértékű pusztulás miatt a 2015/3-2F esetében nem volt lehetőség pontos falvastagság megfigyelésére), alapozásuk pedig általában egy-két téglasornival volt szélesebb. A felmenő fal magasságára a második periódusban épült, ma is álló délkeleti pillérből következtethetünk (73–74. kép), ugyanis azt a már korábban álló első periódusú falhoz építették hozzá, olyan módon, hogy abba több helyen előzetesen mélyedéseket

¹⁰⁷ Ld. Eszes Adrienn tanulmányát és katalógusát a jelen kötetben.

69. kép. A 2015-ben feltárt maradványok periodizációja (vázlat)

70. kép. A 2015/6-2F fal leomlott boltozatindítása és az északkeleti L alakú falcsonk (2015/6-1F)

71. kép. A 2015/6-2F fal visszabontott nyugati szakasza; nyugat felől

vések bele, amit a pillér építése során töltöttek ki. Ezek alapján a korai fal magassága kb. 6–7 méter lehetett.

A várnak ebből a periódusából egyelőre még csak egyetlen belső építmény maradványait azonosítottuk: az északi oldalon egy a külső várfalaktól valamivel keskenyebb, 1,06 méter széles falszakaszt (2015/3-3F), ami valószínűleg az ezen az oldalon épült palotaszárnynak a várudvar felé néző falrészlete volt (33–34. kép). Az építészeti elemek közül szintén az északi oldalon, az északkeleti L alakú faltömbhöz (2015/6-1F) csatlakozó falszakaszon (2015/6-2F) került elő egy boltozatindítás részlete, továbbá annak egy leszakadt tömbje (70–71. kép).

A korai vár bejárata feltehetően a nyugati oldalon helyezkedett el (a későbbi kaputorony helyén, 2015/10 szelvény), erre utalhatnak a visszavésett 2015/10-1F (a, b) falszakaszok, azonban mivel itt csak a jelenkori felszínhez tartozó talajréteg került eddig eltávolításra, ennek bizonyításához további feltárássra lesz szükség (63–64. kép). A legkorábbi építmény észak–déli irányban 47 méter hosszú, kelet–nyugati irányban pedig 27 méter széles volt. Az északi oldalon álló épületszárny tíz méter szélességben húzódhatott végig a várfal mentén. A várudvar mérete ebben az időszakban megközelítőleg 36×24 méter volt.

A 2015/1 kutatóárokban, a 2015/1-1F és 2015/1-2F falak között feltárt két árokszerű objektum (2015/1-4OBJ és 2015/1-5OBJ, esetleg még a 2015/1-1OBJ és 2015/1-3OBJ) lehetséges, hogy egy palánk nyomai, amelyet az utóbbi várfal építésével számoltak fel. A feltárt felület kis kiterjedése, továbbá, hogy egyelőre itt sem oszlophelyek, sem famaradványok nem kerültek elő, ezt a kérdést nyitottan hagyja. A két objektum a 2015/1-7R réteg felszínéről indult, amely viszont a 2015/1-1F fal alapozási válláig futott ki és kismértékben el is fedte azt. Ez a feltöltés réteg az összetétele (nagy mennyiségű apró habarcs- és téglatörmelék) és a rétegtani helyzete alapján a fal építése során keletkezhetett. A 2015/1-7R folytatása lehet a 2015/1-4R, amelyet a 2015/1-2F fal alapozási árkával vágták el egymástól, akárcsak a 2015/1-11R és 2015/1-5R rétegeket is. Ez utóbbinak, valamint az alatta elhelyezkedő 2015/1-12R rétegnek a feltöltésével alakították ki a várárok szélét (72. kép).

Palánk meglétének a lehetősége felvetődött a 2015/4 kutatóárokban, a 2015/4-1F és a 2015/4-3F falak közötti területen feltárt három oszlophely kapcsán is (48 kép). A két fal közötti szakasz nagymértékű lepusztulása miatt (az altalaj 30–35 cm mélyen jelentkezett a jelenkori felszín alatt, az a réteg, amelynek a felszínéről az objektumok eredetileg indultak, már nem volt megfigyelhető) nem dönthető el, hogy valóban egy korai időszakra keltezhető palánkhöz tartoztak-e, vagy pedig a külső kerítőfal felépítése után, a falköz feltöltésének a megerősítéséhez használták őket.¹⁰⁸

¹⁰⁸ BERTA 2016, 10.

72. kép. A vár maradványai madártávlatból (Dombóvár Város Önkormányzata, 2013)

Az eredeti elgondolásunk szerint ez a periódus a 14. század második felére-végére vagy a 15. század elejére keltezhető.¹⁰⁹ A 15. század eleji keltezését látszik megerősíteni a nagyon hasonló alaprajzi elrendezésű gyulai vár építési ideje is.¹¹⁰ Az itt előkerült legkorábbi kályhacsempe leletek a Zsigmond-kor első felére datálhatók.¹¹¹ A kályhacsempék másodlagos vagy harmadlagos feltöltésekből származnak, így a keltezéshez csak közvetve használhatóak fel. A legkorábbi időszak pontosabb datálásához a 2015/1-1F és 2015/1-2F falak között található 2015/1-7R és 2015/1-11R, esetleg a 2015/1-5R és 2015/1-12R rétegek leletanyagának a feldolgozása adhat további támpontokat.¹¹² A vár felrobbantása és több évszázadon keresztül elhúzódó elbontása során nemcsak az épület falai, hanem a lelőhely rétegződése is nagymértékű pusztulásnak volt kitéve, egyelőre csak az említett helyen sikerült a legkorábbinak tartott falhoz kapcsolódó bolygatatlan rétegződéseket feltárni.

A legkorábbi építészeti periódus keltezése viszont eldönteni látszik azt a kutatásban már régóta nyitottan álló kérdést, hogy a 14. század elejei írott források erre a várra, vagy pedig a szigeterdei toronyvárra vonatkoznak.¹¹³ Mivel ennél korábbi építkezésekre utaló nyomok eddig nem kerültek elő, a kutatás jelenlegi állapota szerint ezen a helyen nem ismert olyan építmény, amely a 14. század elejére vagy annál korábbra lenne keltezhető.¹¹⁴ A terepbejárások, illetve a leletmentés során a vár melletti területről előkerült Árpád-kori leletek inkább egy településre, mintsem egy korábbi

¹⁰⁹ BERTA 2016, 5–7.

¹¹⁰ FELD 2000, 264; FELD 2006, 39.

¹¹¹ Ld. Boldizsár Péter tanulmányát a jelen kötetben.

¹¹² Az említett rétegek kisszámú késő középkori kerámiatöredéket tartalmaztak. A feltárás során előkerült késő középkori és török kori kerámialeletek feldolgozását Varga B. Zsuzsanna szakdolgozati kutatásának keretében végzi.

¹¹³ Ld. fentebb, továbbá: KOPPÁNY 1994, 161–163; MIKLÓS 2007, 179–180; SZABÓ – CSÁNYI 2012, 189–194.

¹¹⁴ A kutatás jelenlegi fázisában úgy tűnik, hogy az egykori vár nyugati és déli oldalán, valamint azok környezetében, továbbá a váruddal szembe eső területén olyan mértékű volt a pusztulás, hogy a korai idősakra vonatkozó rétegtani adatok itt valószínűleg már nem fognak előkerülni, míg a keleti és az északi oldal feltárása során erre még lehet esély.

73. kép. A délkeleti falcsonk (pillér); nyugat felől

74. kép. A délkeleti falcsonk (pillér); kelet felől

várra utalhatnak. Itt is egy hasonló helyzettel számolhatunk, mint amelyet Vándor László mutatott ki Kanizsa várának esetében: a 14. századi oklevelekben szereplő építmény nem lehetett azonos a Kanizsaiak szabályos alaprajzi elrendezésű rezidenciájával, amely legkorábban a század utolsó harmadában épülhetett. A korai vár a településtől távol, a Kanizsa folyó egyik szigetén helyezkedhetett el, míg a későbbi rezidencia már a mezőváros közelében épült fel.¹¹⁵

A Kapos szabályozási munkálataihoz kapcsolódó térképeken¹¹⁶ jól látszik, hogy Szigeterdő a folyó árterének legszélesebb pontján, egy nehezen megközelíthető részen helyezkedett el, míg az új rezidenciának és a váralja településnek helyet adó sziget a legkeskenyebb szakaszon foglalt helyet (11. kép). A 13. századi toronyvár esetében inkább a védelmi szempontok, míg az új építmény esetében inkább a rezidencia, reprezentáció, gazdasági és uradalmi központ szerepek dominálhattak.¹¹⁷

A vár második építési periódusából szintén több részlet került elő. A jelenlegi ismereteink szerint ekkor épült a vár nyugati oldalán a kaputorony (2015/10-2F) (62, 65. kép), a déli oldalán pedig egy pillérekkel megerősített épületszárny¹¹⁸ (2015/4-2F, 2015/4-1F [b], délkeleti falcsonk) (46, 73–74. kép). Ezek a falmaradványok szintén az azonos építési mód, a kötőanyag és a felhasznált téglák típusai alapján sorolhatók egy időszakba.

¹¹⁵ VÁNDOR 1992, 7–9, 13.

¹¹⁶ Ld. 96. jegyzet.

¹¹⁷ Vö. FELD 1992, 14.

¹¹⁸ Ezt a falszakaszt a további kutatásokig feltételeesen kötöttük a második építési periódushoz. A feltárt rövid szakaszon megfigyelhető részletek nem voltak elégségesek arra, hogy teljesen bizonyossággal eldöntsük ezt a keltezését. A 2015/4. kutatásokban megfigyelt pinceszintnek a 2015/4-1F [a] építéséhez képest későbbi kialakítását a 2015/4-1F [b] jelzésű falköpenyezés jelzi, azonban a vele párhuzamosan futó 2014/4-2F eddig feltárt részletei esetében ehhez hasonlóan nem sikerült megfigyelnünk. Nem tartjuk kizártnak azt a lehetőséget sem, hogy már az első építési periódusban, az északi oldalhoz hasonlóan itt is állhatott egy egytraktusos épületszárny, amit a második periódusban bővítettek ki (és erősítettek meg pillérekkel), azonban ennek a tisztázása nagyobb területen történő feltárást igényel.

75. kép. Az északkeleti L alakú falcsonk (2015/6-1F); kelet felől

76. kép. A északkeleti L alakú falcsonk (2015/6-1F); délkelet felől

77. kép. Az északkeleti L alakú falcsonk (2015/6-1F) és a 2015/6-2F fal; dél felől

A kaputornyot úgy alakították ki, hogy az első periódus téglafalát kibontották, vagy amennyiben az eredeti kapubejáró is itt helyezkedett el, annak a nyílását kiszélesítették, és U alakban két oldalról hozzáépítették a torony falait. A kaputornyonak szintén csak az alapozása maradt meg. Az építmény nyugati oldalán még megfigyelhetők az egykori felvonóhidhoz tartozó szerkezeti elemek nyomai. A torony alapterülete 7×7 méter, az alapfalai 1,5 méter vastagok voltak, az eredeti magassága nem ismert.¹¹⁹ A 2015/2 kutatóárokban előkerült 2015/2-3F jelzésű kelet–nyugati irányú rövid falszakasz a felhasznált építőanyag és az építési mód alapján szintén erre az időszakra keltezhető, azonban a rendeltetése egyelőre ismeretlen (30. kép).

Szintén ebben az építési periódusban keletkezett a támpillérekkel megerősített palotaszárny a vár déli oldalán, amely részben a korai várfalra épült rá. Ennek az építménynek a pinceszintjét sikerült megtalálni, amelyet úgy alakítottak ki, hogy az első periódusú várfal udvar felőli részén az egykori felszint lemélyítették, magát a falat pedig megköpenyezték erről az oldalról (43, 45. kép). Az építés során keletkezhetett a 2015/4-10R és 2015/4-11R építési törmelékréteg, míg a 2015/4-4R és 2015/4-5R omladékok az épület pusztulása során leomló falából halmozódtak fel. A 17. század végi Kelcz Mihály-féle leírás alapján a déli palotaszárny egy többszintes épület volt, amelyek közül a legelső, a pinceszint kétraktusos volt. Az egyik végigfutott az épület teljes hosszában, míg a másik hossza az előzőnek csak a fele volt – ezt megerősíteni látszik, hogy a 2015/4-2F fal mellett, a várudvar felőli oldalon egy téglapadló részlete került elő, ami közvetlenül a bolygatatlan altalajon helyezkedett el, így a déli palotaszárny északi oldalának nyugati szakaszán nem lehetett a déli oldalhoz hasonló mélységben pinceszint. Az épületnek a várudvarra néző, északi fala egyelőre nem került elő, így természetesen az sem zárható ki, hogy már az első építési periódusban ezen az oldalon is állt egy épületszárny, amelyet esetleg csak egy későbbi átépítés, bővítés során támogattak meg támpillérekkel, azonban a feltárt terület kis kiterjedése miatt ez egyelőre nyitott kérdés maradt akárcsak a 2015/4-2F fal pontos datálása is.

A második periódus építkezései a 15. század első felére, feltehetően a Zsigmond-kor végére keltezhetőek. A 2015/4 kutatóárokban, igaz, elsősorban jelenkori törmelékrétegekből került elő a legnagyobb mennyiségű késő Zsigmond-kori, valamint a korábban, Miklós Zsuzsa terepbejárása során előkerült, 1408 utánra datálható kályhacsempe-töredék is.¹²⁰

A harmadik periódusban a keleti várfal tetején végigfutó, kőkonzolokra és/vagy pillérekre támaszkodó téglapadlós függőfolyosót alakítottak ki, amely összekötötte az északi és a déli épületszárnyakat. A délkeleti álló támpillér tetején megfigyelhetők a pillérek összekötő dongaboltozatok ívindításai, felettük pedig a folyosó homlokzati falának részlete, az egykori keletre néző ablaknyílások nyomaival, valamint egy, a folyosóval párhuzamos, délre néző ajtónyílás maradványa (9, 73–74. kép). A függőfolyosó déli szakasza a második periódusban épült palotaszárnyat támogató pillérek futott végig, míg a középső és északi szakaszon valószínűleg a pillérek helyett a várfalból kiugró kőkonzolok tartották. A Kelcz Mihály-féle jelentésben a várfalon végigfutó folyosó „*faragott kü gerendákra vagon rakva.*”¹²¹ A keleti várfal északi végét egy vegyes kő-tégla építésű, L alakú faltömb (2015/6-1F) zárja le, amely az építmény oldalirányú megtámasztására szolgálhatott (8, 75–77. kép). Feltehetően a 18. század eleji robbantás során szakadhatott le a folyosóról a 2015/1-3F jelzésű faltömb, ami a várárok feltöltésébe beleágyazódva került elő (kisméretű, keskeny téglákból épült, amelyekhez hasonlóak figyelhetők meg a délkeleti pillér tetején található építészeti elemeken is (23. kép).

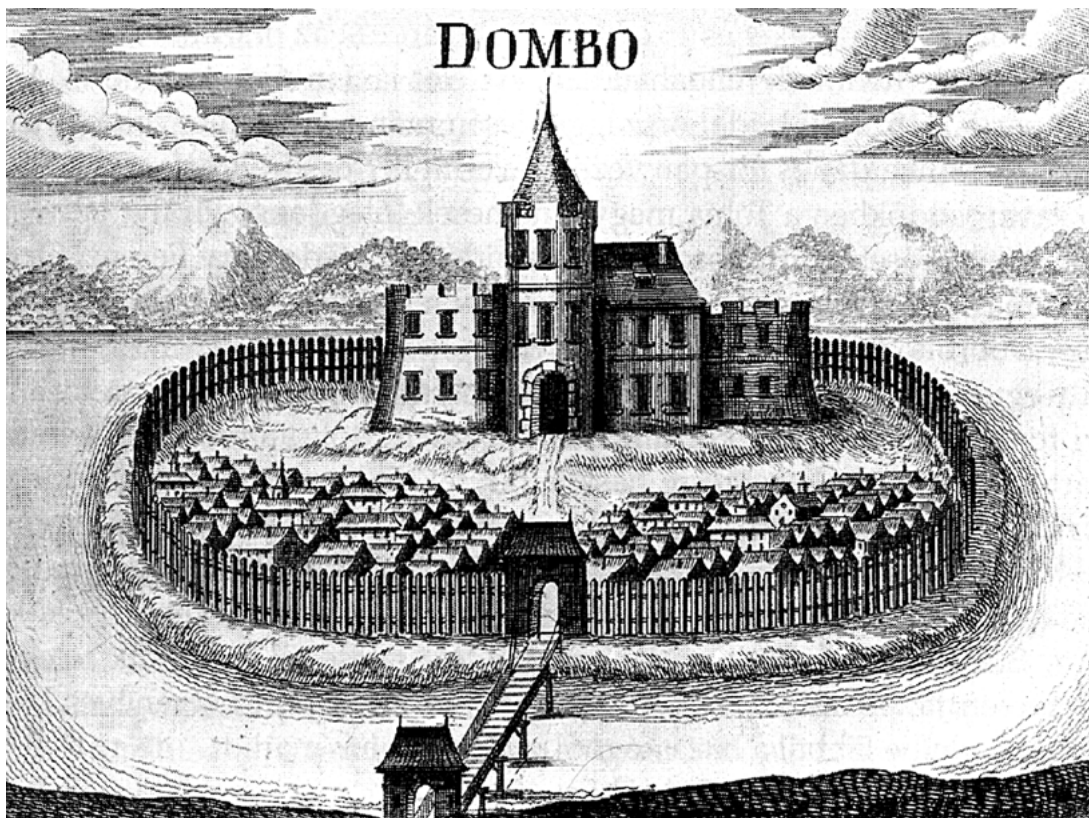
A középkori Magyarországról ismert hasonló építészeti megoldások (Esztergom, Vajdahunyad) a 15. század közepére keltezhetőek.¹²² A ráépítkezés és falelválás ellenére azonban az sem zárható ki, hogy ez a folyosó is egy időben épült a déli palotaszárnyal, ami a második periódust néhány

¹¹⁹ Ld. 61. jegyzet.

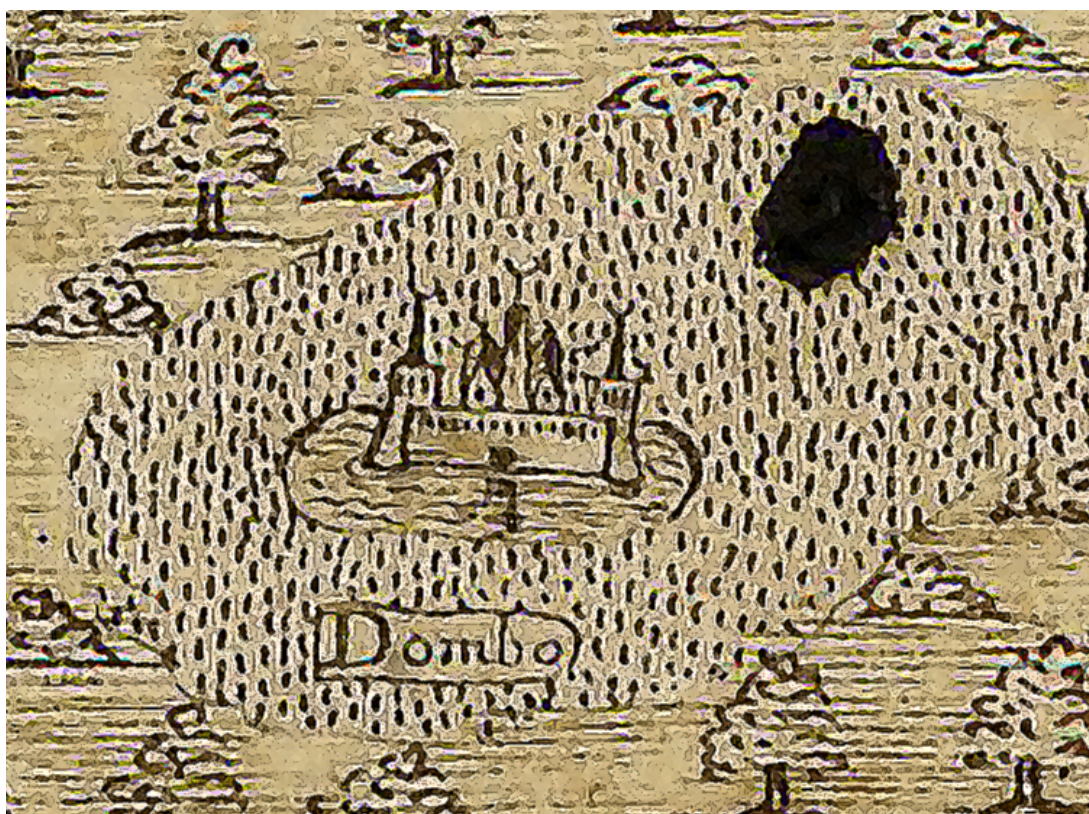
¹²⁰ MIKLÓS 2007, 178. 165/6–7. ábra.

¹²¹ KOPPÁNY 1994, 166; a korábbi feltételezett pilléres megoldást ld. BERTA 2016, 7–8.

¹²² HORVÁTH – VUKOV 1986, 28–30; VUKOV 2004, 37, 39.

78. kép. Greischer Mátyás metszete a dombói várról (17. század vége)

79. kép. A Dél-Dunántúl városairól készült 17. század végi térképvázlat részlete (MNL OL Térképtár S. 16. No. 1082.)

évtizeddel későbbre helyezné, azonban ennek tisztázásához a vár keleti oldalának nagy felületen történő feltárására lesz szükség.

A 15. század folyamán használhatták a 2015/2-3OBJ jelzésű habarcskeverőt, amelyet nyugati oldalról átvág a negyedik periódushoz tartozó 2015/2-2F fal alapozása (29. kép).

A negyedik periódusban az egész építményt körülvevették egy külső kerítőfallal (2015/1-2F, 2015/2-2F, 2015/3-3F, 2015/4-3F, 2015/7-3F, 2015/8-2F és 2015/10-4F), a kaputornyot nyugatról kibővítették (2015/10-3F), továbbá a vár sarkain tornyokat emeltek (2015/7-3F). A külső kerítőfal 1,05 méter széles alapozását több helyen sikerült megtalálni, míg az azonos szélességű felmenő falból a nagymértékű pusztulás miatt csak kis, töredékes részletek kerültek elő. Az alapozás meszes habarcsba rakott tört kövekből és téglatöredékekből állt, amelyre nagyméretű, vörösre égett, kanelurázott téglákból (34×17×7 cm) épült rá a felmenő fal.

A vár északnyugati sarkában egy saroktorony alapozásának a részlete is előkerült (58–59. kép). A vár feltételezett négy saroktoronyának kinézetére és alaprajzára vonatkozóan egyelőre nincsenek biztos adataink. A várról ismert két kora újkori ábrázoláson, a kaputorony mellett kétoldalt kerek saroktoronyok szerepelnek (78-79) [122], így munkahipotézisként, az újabb feltárási adatok előkerüléséig, az összesítő alaprajzon kerek alaprajzúnak ábrázoltuk őket. Az is nyitott kérdés, hogy a feltárt részlet magának a toronynak, vagy pedig a tornyot a külső várfallal összekötő nyaktagnak az alapozása-e? A 2015/8 szondában a 2015/8-1F(a) fal keleti folytatását elbontották az északkeleti L alakú falcsonk (2015/6-1F) vonalában, így itt egyelőre, a két felső réteg eltávolítása után saroktoronyra utaló maradványok nem kerültek elő (61. kép). A vár kiterjedése ebben az időszakban észak–déli irányban 55 méter, kelet–nyugati irányban pedig 37 méter. A kaputornyot nyugati irányban kibővítették (2015/10-3F) (65–66, 68. kép), a déli és az északi oldalához csatlakozott a külső várfal (2015/10-4F) (67. kép), nyugati irányban a kiterjedése és így a teljes alapterülete is egyelőre ismeretlen.

Ezek már kifejezetten védelmi célú építkezések,¹²³ azonban a kaputorony bővítésének a módja és a külső várfal falvastagsága alapján itt még nem az ágyúzás ellen való védekezés volt a döntő szempont, hanem a kézi tűzfegyverek, puskák hatékony és egyúttal jól védhető elhelyezése.¹²⁴ A várárok a külső kerítőfal mentén futott körbe, ugyanazon a helyen, mint ahol már korábban, feltehetően a 15. század elején kialakították.¹²⁵

A Kelcz Mihály-féle leíráshoz tartozó latin nyelvű szöveg a várkapu felett említ egy címert, amelyen az 1520-as évszám olvasható. A kutatás jelenlegi állapotában ezeket az építkezéseket ehhez az időponthoz, egyúttal Dombai János és Dombai Farkas nevéhez köthetjük.¹²⁶

A külső kerítőfal építéskor vagy valamikor azt követően keletkezhetett az északnyugati (2015/7-1F), az északi középső (2015/3-1F) (80–82. kép), valamint az északkeleti L alakú faltömb (2015/6-1F) és a külső várfal (2015/8-1F(a)) között kitöltő, 2015/8-1F(b) jelzésű falszakasz maradványa is (61. kép). Ez utóbbi két falrészletnek az egymáshoz való viszonya is azt támasztja alá, hogy az északkeleti L alaprajzú falcsonk nem egyidős az északnyugati és az északi középső faltömbbel, hanem azoktól korábbinak kell lennie. A faltömbök közötti szakaszokat földdel és törmelékkel töltötték fel (2015/3-3R, 2015/6-2R és 2015/6-3R) (52–53. kép). A 2015/6 szelvény területén, a falköz feltöltésének felső részét képező 2015/6-2R rétegből előkerült mészko ablakkeret íveleme (54. kép) és reneszánsz kályhacsempe-töredékek inkább a török kori datálást valószínűsítik. A faltömbök és a falközök feltöltésének a precízebb keltezéséhez az északi oldal nagy felületen történő feltárására lesz szükség.

A várudvar nyugati oldalán, a 2015/5 kutatóárokban talált 2015/5-1F visszabontott falrészlet

¹²³ FELD 1992, 14.

¹²⁴ BUZÁS 2014, 13–14.

¹²⁵ A Dombóvári Önkormányzat 2013-ban készítettett légi felvételein jól láthatóan kirajzolódik a mára már betemetődött várárok vonala, ezek alapján a becsült szélessége 3–3,5 méter.

¹²⁶ Koppány Tibor ehhez az időszakhoz köti a Kelcz-jelentésben szereplő faragott ajtó- és ablakkeretek készítését is; ld. KOPPÁNY 1994, 163; emellett vannak történeti és régészeti adataink arra vonatkozóan is, hogy a család másik, nyéki várában is zajlottak építkezések ugyanebben az időben; ld. MIKLÓS 1988, 217.

80. kép. Az északi középső faltömb (2015/3-1F); dél felől

81. kép. Az északnyugati faltömb (2015/7-1F); dél felől

82. kép. Az északi oldal részben megmaradt álló faltömbjei; délnyugat felől

periodizációja a feltárás jelenlegi állapotában még nem volt lehetséges. A vegyes építőanyag (tégla és kő), valamint az alapozásba beépített címeres konzolkövek a 15. század második felét vagy a 16. század elejét valószínűsítik. A Kelcz Mihály-féle leírásban említett, a kaputorony mögött elhelyezkedő épület maradványa lehet (50. kép).

A vár életének utolsó időszakából, a török hódoltság korából származó jelentősebb építészeti maradványok eddig még nem kerültek elő. Az északi oldalon a középső faltömb (2015/3-1F) délnyugati sarkát visszavesték, és egy téглаépítményt, feltehetően latrinaaknát alakítottak ki a falközben (2015/3-1OBJ), továbbá a korai időszakhoz tartozó palota belső falának (2015/3-4F) megbontásával egy tűzhelyet (2015/3-2OBJ) létesítettek az egykori épületen belül. A várudvaron eddig két, a leletanyag alapján erre az időszakra keltezhető gödör is előkerült (2015/1-2OBJ és 2015/1-6OBJ). A várárok feltöltése (2015/1-8R) nagy mennyiségű török kori leletanyagot tartalmazott (elsősorban kerámiát),¹²⁷ ami arra utal, hogy a 17. század végi visszafoglalás előtti időszakban azt már nem tisztították. A 1600-as évek közepén keletkezett török összeírásban említett építkezések nyomait eddig még nem sikerült azonosítanunk.¹²⁸ A 17. század végi Kelcz Mihály-féle leírás, a Greischer

¹²⁷ Ld. 112. jegyzet.

¹²⁸ FODOR 1985, 169.

Mátyásnak tulajdonított metszet és a fentebb említett, a Dél-Dunántúl városait ábrázoló térkép ezt az utolsó periódus során kialakult állapotot mutatják be (78–79. kép). A 2015. évi régészeti feltárás során sikerült beazonosítanunk a leírásban szereplő kaputornyot, a várudvar felől hozzá csatlakozó épület részletét, az északi és déli palotaszárnyat, valamint a keleti várfalon futó függőfolyosót.

A vár 1702-es felrobbantásának a nyomai, hogy a 2015/10-3F (a, b) falszakaszok 8–13 cm-rel eltávolodtak a 2015/10-2F (b) toronytól (66. kép), valamint a 2015/1-8R rétegbe beágyazódott 2015/1-3F jelzésű lezuhant falrészlet (23. kép). A 18. század elejei bontási munkák után a 20. század elejéig az egykori épület építőanyagát a helybeliek folyamatosan hordták el és használták fel. Ennek a tevékenységnek nyomai a lelőhely teljes területén megfigyelhetők (2015/1-2R, 2015/1-3R, 2015/1-6R, 2015/2-1R, 2015/4-4R, 2015/1-5R, 2015/5-2R, 2015/8-1R és 2015/10-2R). A déli palotaszárny pinceszintje feltehetően a 20. század elejéig nyitott volt, az azt feltöltő 2015/4-1 (a, b, c) törmelékrétegnek az aljáról is modern kori szemét került elő. Több újkori bolygatásnak a nyoma is megfigyelhető volt a vár különböző pontjain. A 2015/4-5OBJ jelzésű beásás mélyen belenyúlt az altalajba, a déli oldala pedig blokktéglákkal volt kirakva (a rendeltetése egyelőre ismeretlen). Az északi palotaszárny belső terének rétegződését szinte teljesen elpusztította a 2015/3-4OBJ jelzésű nagyméretű modern kori beásás (34. kép), amely szintén mélyen belenyúlt az altalajba. Talán kincs-keresők nyomai a 2015/5-1OBJ, 2015/5-2OBJ és 2015/7-1OBJ jelzésű beásások.

A vár lerombolása után több mint másfél évszázaddal készült első, Rómer Flóris által készített alaprajz egyes részletei (3–4. kép), különösen az északi oldalon és az északkeleti sarokban pontosan beazonosíthatók, míg a déli oldalon és a nyugati fal mentén egyelőre nem egyeztethetők össze a 2015. évi feltárás eredményeivel.

ÖSSZEGLÉS

A dél-dunántúli Dombó várát 1310-ben említik először az írott források, ekkor Kőszegi Henrik fia János birtokolja. Feltehetően hat évvel később került I. Károly király kezére, aki 1326-ban Nyékkal együtt elcserélte Csák István fiaival, Péterrel és Istvánnal azok tíz másik váráért. A leszármazottaik az újonnan szerzett birtokról felvették a Dombai nevet, amelyet egészen a 16. század elejéig, a család férfiágon való kihalásáig használtak. A család fénykorát a 15. század végén, a 16. század elején élte, a tagjai ekkor már magas udvari méltóságokat is viseltek. A család férfiágon való kihalása után Werbőczy István szerezte meg a várat. A török hadak 1546-ban vagy 1547-ban foglalták el, majd a következő másfél évszázadban a budai vilajet koppányi szandzsákjához tartozott. A hódoltság ideje alatt kis létszámú, nagyrészt balkáni eredetű várkatonaság állomásozott benne.

A 2015. évi feltárás során előkerült építészeti részletek alapján egy négyszögletes alaprajzi elrendezésű, kissé szabálytalan téglalap alakú vár képe rajzolódik ki, amelynek legkorábbi formája a 14. század végén vagy a 15. század elején épülhetett. A 14. század eleji írott adatok erre az építményre nem vonatkozhattak, tehát az első dombói vár a szigeterdei Árpád-kori toronyvár lehetett. A 15. század folyamán és a 16. század első felében, a birtokos Dombai család felemelkedésével párhuzamosan három nagyléptékű bővítés és átépítés történt a várban. A 15. század első felében épült fel a kaputorony és a déli palotaszárny épülete. Feltehetően a század közepén alakították ki a keleti várfal tetején végigfutó gótikus függőfolyosót. Az utolsó ismert nagy átépítésre az 1520-as években került sor, ekkor készülhetett el a külső kerítőfal és a kaputorony bővítése. A 16. század első felére kiépült főúri rezidencia a század közepén török kézre került, és az utána következő másfél évszázadra végvár lett. Ebből az időszakból eddig csak kisléptékű módosítások nyomai kerültek elő. A feltárt részletek jól összeegyeztethetők mind a 17. század végén keletkezett Kelcz Mihály-féle leírás adataival, mind pedig Rómer Flórisnak a 19. század közepén készült alaprajzi vázlatával.

Az 1702. évi robbantás és az azt követő több mint két évszázadon keresztül tartó folyamatos

bontás során az északi oldal három falcsontja és az azokat összekötő falszakasz, továbbá az északkeleti pillér kivételével a várfalakat és az épületeket az alapokig lerombolták, az így keletkezett törmelékkel részben a várarkot töltötték fel, részben pedig a török kiűzése után újjászülető Dombóvár házainak építéskor használták fel.

IRODALOMJEGYZÉK

- AO
AOkm
Bánffy I.
BERTA 2016
BUZÁS 2014
C. TÓTH et al. 2016
CSÁNKI 1894
CSÁNKI 1897
CSÁNYI – SZABÓ 2012
DÉZSI 1912
DÖVÉNYI 2010
ENGEL 1988
ENGEL 1996
ENGEL 2001
ERKY-NAGY 2006
ETBO
FAICS 1910a
FAICS 1910b
FELD 1992
- Anjou-kori oklevéltár I–XXXI.* Budapest–Szeged 1990–2007.
Anjou-kori okmánytár I–VI. Szerk. Nagy Imre. Budapest 1878–1891.
Oklevéltár a Tomaj nemzetségbeli Losonczi Bánffy család történetéhez I. Szerk. Varjú Elemér. Budapest 1908.
BERTA Adrián, *Rövid beszámoló a Dombóvár–Gólyavár területén 2015. évben végzett régészeti kutatásról.* Archaeologia – Altum Castrum Online. Visegrád 2016, 1–11. <http://archeologia.hu/content/archeologia/392/berta-dombovar.pdf> (2016. máj. 21.)
BUZÁS Gergely, *A tűzfegyverek hatása a későközépkori várépítészetre Magyarországon.* Archaeologia – Altum Castrum Online (2014) 1–21. <http://archeologia.hu/content/archeologia/228/tuzfegyverek-buzas.pdf> (2016. szept. 10.)
C. TÓTH Norbert – HORVÁTH Richárd – NEUMANN Tibor – PÁLOSFALVI Tamás, *Magyarország világi archontológiája 1458–1526 I. Főpapok és bárók.* Budapest 2016. (Magyar Történelmi Emlékek. Adattárak)
CSÁNKI Dezső, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában II.* Budapest 1894.
CSÁNKI Dezső, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában III.* Budapest 1897.
CSÁNYI Viktor – SZABÓ Géza, *A rosszul tartott térkép esete.* Élet és Tudomány LXVII (2012) 50–52. szám 1628–1630.
DÉZSI Lajos, *Tinódi Sebestyén.* Budapest 1912. (Magyar Történelmi Életrajzok)
Magyarország kistájainak katasztere. Szerk. Dövényi Zoltán. Budapest 2010.
ENGEL Pál, *Az ország újraegyesítése. I. Károly küzdelmei az oligarchák ellen (1310–1323).* Századok 122 (1988) 1–2. sz. 89–146.
ENGEL Pál, *Magyarország világi archontológiája 1301–1457. I–II.* Budapest 1996. (História Könyvtár. Kronológiák, adattárak 5.)
ENGEL Pál, *Magyar középkori adattár.* CD-ROM 2001. (Arcanum Digitéka)
ERKY-NAGY TIBOR, *Dombóvár tegnap és tegnapelőtt.* Dombóvár 2006.
Ernyei Török Bálint okmánytára. Szerk. Bessenyei József. Budapest 1994.
FAICS Irén, *Adatok Dombóvár történetéhez II.* Dombóvár és Vidéke 1910. nov. 20., 2–4.
FAICS Irén, *Adatok Dombóvár történetéhez III.* Dombóvár és Vidéke 1910. nov. 27., 2–3.
FELD István, *A 15. századi castrum mint kutatási probléma.* In: *Castrum Bene 2/1990. Várak a késő középkorban.* Szerk. Cabello, Juan. Budapest 1992, 13–39.

- FELD 2000 FELD István, *A gyulai vár a középkorban*. In: A középkori Dél-Alföld és Szer. Szerk. Kollár Tibor. Szeged 2000, 257–280.
- FELD 2006 FELD István, *Uralkodói és főúri reprezentációs épületek az Anjou- és Zsigmond-kori Magyarországról. Ami egy kiállítási katalógusból kimaradt*. Castrum 3 (2006) 27–46.
- FÉNYES 1847 FÉNYES Elek, *Magyarország leírása II*. Pest 1847.
- FÉNYES 1851 FÉNYES Elek, *Magyarország geographiai szótára, mellyben minden város, falu és puszta, betűrendben körülményesen leíratik*. Pest 1851.
- FODOR 1985 FODOR Pál, *Néhány adat a török végvári rendszer állapotáról a 17. század középső harmadából*. In: Magyar és török végvárak 1663–1684. Szerk. Bodó Sándor – Szabó Jolán. Eger 1985, 165–172. (Studia Agriensia 5.)
- FRAKNÓI 1874 FRAKNÓI Vilmos, *A magyar országgyűlések története I. (1526–1536)*. Budapest 1874.
- FRAKNÓI 1899 FRAKNÓI Vilmos, *Werbőczy István életrajza*. Budapest 1899. (Magyar Történeti Életrajzok)
- FÜGEDI 1977 FÜGEDI Erik, *Vár és társadalom a 13–14. századi Magyarországon*. Budapest 1977.
- GAÁL 1982 GAÁL Attila, *A Dombóvár–Békatói XVI–XVII. századi temető*. SzBÁMÉ X–XI (1979–1980) [1982] 133–223.
- GAÁL 1984 GAÁL Attila, *Az 1686 őszi felszabadító hadjárat grafikai lapjainak Tolna megyei vonatkozásai*. SzBÁMÉ XII (1984) 123–155.
- GERE – MIKLÓS 2011 GERE László – MIKLÓS Zsuzsa, *Dombóvár–Gólyavár*. In: „Fél évszázad terepen.” Tanulmánykötet Torma István tiszteletére 70. születésnapja alkalmából. Szerk. Kővári Klára – Miklós Zsuzsa. Budapest 2011, 333–344.
- GERŐ 1955 GERŐ László, *Magyar várépítéset. Vázlat a magyar várépítés fejezeteiről*. Budapest 1955.
- GYALOG 2005 *Magyarázó Magyarország fedett földtani térképéhez (az egységek rövid leírása)*. Szerk. Gyalog László. Budapest 2005.
- HATHÁZI 2010 HATHÁZI Gábor, *Csókakő vára az írott és a régészeti források tükrében*. In: Csókakő a harmadik évezred küszöbén. Közreadja Csókakő Község Önkormányzata. Csókakő 2010, 15–151.
- HEGYI 2007 HEGYI Klára, *A török hódoltság várai és várkatonasága I–III*. Budapest 2007. (História Könyvtár. Kronológiák, adattárak 9.)
- HOLUB 1974 HOLUB József, *Az újjáépítés megindulása Tolna megyében a török kiűzése után 1686–1703-ig*. TTMT V (1974) 5–124.
- HORVÁTH – VUKOV 1986 HORVÁTH István – VUKOV Konstantin, *Vitéz János esztergomi palotája (Újabb kutatások az esztergomi várban)*. Tata 1986. (Tudományos Füzetek 2–3.)
- KARÁCSON 1908 *Evliá Cselebi török világutazó magyarországi utazásai 1664–1666*. Ford. és jegyzetekkel kísérte Karácson Imre. Budapest 1908. (Török–magyarkori történelmi emlékek. Török történetírók. IV.)
- KARÁCSONYI 1900 KARÁCSONYI János, *Magyar nemzetségek a XIV. század közepéig I*. Budapest 1900.

- K. NÉMETH 2010 K. NÉMETH András, *Dombóvár és mai határa a középkorban*. In: *Városunk Dombóvár a kezdetektől napjainkig*. Szerk. Pap Norbert. Dombóvár 2010, 102–124.
- K. NÉMETH 2015 K. NÉMETH András, *Vizek és vízgazdálkodás a középkori Tolna megyében III. Vízrajz*. WMMÉ XXXVII (2015) 7–39.
- K. NÉMETH 2016 K. NÉMETH András, *Fák és erdők a középkori Tolna megyében*. WMMÉ XXXVIII (2016) 45–70.
- Károlyi II. *A nagy-károlyi gróf Károlyi család oklevéltára II*. Szerk. Géresi Kálmán. Budapest 1883.
- KOPPÁNY 1994 KOPPÁNY Tibor, *A Tolna megyei Dombó vára*. In: Gerő László nyolcvanötödik születésnapjára. Szerk. Pamer Nóra. Budapest 1994, 159–168. (Művészettörténet – műemlékvédelem VI.)
- KOVACHICH 1800 KOVACHICH, Martinus Georgius, *Supplementum ad Vestigia Comitiorum apud Hungaros... Tomus II*. Edidit. Budae 1800.
- KUBINYI 1988 KUBINYI András, *Bárók a királyi tanácsban Mátyás és II. Ulászló idejében*. Századok 122 (1988) 147–215.
- KUMOROVITZ 1953 KUMOROVITZ L. Bernát, *Veszprémi regeszták (1301–1387)*. Budapest 1953. (Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 2.)
- MARTONFALVAY 1881 *Martonfalvay Imre deák emlékirata*. Az eredeti után kiadta, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Szopori Nagy Imre. In: *Magyar történelmi évkönyvek és naplók a XVI–XVIII. századokból*. Budapest 1881, 125–184.
- MÁLYUSZ 1957 MÁLYUSZ Elemér, *A magyar rendi állam Hunyadi korában*. Századok 91 (1957) 46–123, 529–602.
- MIKLÓS 1988 MIKLÓS Zsuzsa, *A Tolna megyei nyéki vár (Felsőnyék–Várhegy)*. SzBÁMÉ XIV (1988) 205–259.
- MIKLÓS 2003a MIKLÓS Zsuzsa, *Dombóvár, Gólyavár*. RKM 2000 (2003) 125.
- MIKLÓS 2003b MIKLÓS Zsuzsa, *Dombóvár, Gólyavár*. RKM 2001 (2003) 157–158.
- MIKLÓS 2007 MIKLÓS Zsuzsa, *Tolna megye várai*. Budapest 2007. (Varia Archaeologica Hungarica XXII.)
- MOLDOVÁNYI 1824 MOLDOVÁNYI József, *Tolna Vármegyének Geographiai, Statisztikai, és Topographiai esmertetése*. Tudományos Gyűjtemény X (1824) 40–83.
- OLEXIK 1935 OLEXIK Ferenc, *Középkori levéltártörténeti adatok*. Levéltári Közlemények 13 (1935) 266–274.
- OROSS 2005a OROSS András, *Rendeleték és intézkedés-tervezetek a magyarországi várak lerombolásáról (1699–1702)*. Fons 12 (2005) 257–297.
- OROSS 2005b OROSS András, *Az 1702. évi magyarországi várrombolások (tervezet és valóság)*. Castrum 2 (2005) 89–100.
- OROSS 2013 OROSS András, *A Magyar Királyság törökellenes határvédelmi rendszerének felszámolása és átszervezése*. Budapest 2013. (Fons Könyvek 4.)
- ŐRI – ŐRI 2009 ŐRI Gábor – ŐRI Nándor, *A dombóvári téglagyártás története*. In: *Ipartörténetünk „jeles” emlékei – a bélyeges téglák*. Kiállítási katalógus. Szerk. Herczig Béla. Gölle 2009, 8–10.

- ROSNER 1969 ROSNER Gyula, *Dombóvár–Gólyavár*. Régészeti Füzetek Ser. I. No. 22 (1969) 76.
- SÁRVÁRI 2013 SÁRVÁRI Gábor, *Jelentés Dombóvár „Gólyavár” térségében elvégzett geofizikai mérések eredményeiről*. Kézirat. GEO-S. Pécs 2013.
- SUDÁR 2014 SUDÁR Balázs, *Dzsámik és mecsetek a hódolt Magyarországon*. Budapest 2014. (Magyar Történelmi Emlékek. Adattárak)
- SZABÓ – CSÁNYI 2013 SZABÓ Géza – CSÁNYI Viktor, *Werbőczy két Tolna megyei vára: Dombó és Döbrököz az újabb régészeti megfigyelések tükrében*. WMMÉ XXIV (2013) 179–212.
- SZAKÁLY 1969 SZAKÁLY Ferenc, *Tolna megye negyven esztendeje a mohácsi csata után (1526–1566)*. TTMT II (1969) 5–85.
- SZENTPÉTERY 1901 SZENTPÉTERY Imre, *Hédervári Imre 1447-iki felmentő levele*. Turul 19 (1901) 153–165.
- SZŐKE 1971 SZŐKE Sándor, *Dombóvár*. Budapest 1971.
- SZŐKE 1983 SZŐKE Sándorné Zsíros Mária, *Az 1692. évi Kelcz Mihály-féle összeírás*. TTMT X (1983) 5–31.
- SZŐKE 1996 SZŐKE Sándor, *Dombóvár földrajzi környezete és története*. In: *Dombóvár*. [Szerk. Szőke Sándor.] Budapest 1996, 9–214.
- TAKÁTS 1929 TAKÁTS Sándor, *Kísérletek a magyar haderő feloszlására 1671–1702*. In: *Uő.: Magyar küzdelmek*. Budapest 1929, 185–317.
- VÁNDOR 1992 VÁNDOR László, *A kanizsai vár építési korszakainak kérdései*. Zalai Múzeum 4 (1992) 7–16.
- VARGA 2010 VARGA Gábor, *Dombóvár természeti környezete*. In: *Városunk Dombóvár a kezdetektől napjainkig*. Szerk. Pap Norbert. Dombóvár 2010, 9–31.
- VÁLYI 1796 VÁLYI András, *Magyarországnak leírása I*. Buda 1796.
- VUKOV 2004 VUKOV Konstantin, *A középkori esztergomi palota épületei*. Budapest 2004.
- Zichy I. *A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára I*. Szerk. Nagy Imre – Nagy Iván – Véghely Dezső. Pest 1871.
- ZsO I. *Zsigmondkori Oklevéltár I. (1387–1399)*. Szerk. Mályusz Elemér. Budapest 1951.

RÖVIDÍTÉSEK

- MNL OL Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest
- RKM Régészeti kutatások Magyarországon, Budapest
- SzBÁMÉ A szekszárdi Béri Balogh Ádám Múzeum Évkönyve, Szekszárd
- TTMT Tanulmányok Tolna megye történetéből, Szekszárd
- WMMÉ A Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve, Szekszárd

Archäologische Ausgrabung der Burg in Dombó vom Jahre 2015

Die Burg in Dombó in Südtransdanubien wird zuerst in 1310 in den Schriftquellen erwähnt, der damalige Besitzer war Janos, Sohn von Henrik Kőszegi. Mutmaßungsweise geriet sie 6 Jahre später in die Hand vom König Karl I., der dann im Jahre 1326 die Burg zusammen mit Nyék mit Péter und István, den beiden Söhnen von István Csák für deren 10 andere Burgen und Güter abtauschte. Ihre Abkömmlinge nahmen den Namen Dombai nach dem neu erworbenen Gut auf, welche dann bis zum Anfang des 16. Jahrhunderts, bis zum Erlöschen der Familie im Mannesstamme benutzt wurde. Die Blütezeit der Familie war am Ende des 15. Jh. und Anfang des 16. Jhs., als die Familienmitglieder schon auch hohe Hofämter trugen. Nach Erlöschen der Familie im Mannesstamme erlangte Istvan Werbőczy die Burg. Das türkische Heer besetzte die Burg in 1546 oder 1547, dann gehörte sie in den nächsten 150 Jahren zum Koppányer Sandschak des Budaer Vilâyets. Während der Türkenherrschaft lagen hier Burgsoldaten in kleiner Anzahl, größtens von balkanischer Abstammung. Nach der Vertreibung der Türken gelangte Dombó zusammen mit den umliegenden Gütern in Besitz von Prinz Pal Esterhazy. Im Auftrag des Prinzes stellte Mihaly Kelcz das Urbar des neu erworbenen Gutes zusammen, von dem auch die ungarische und lateinische Beschreibung der Burg zurückblieben.

Die Festung wurde im Sinne der Verordnung über die Burgzerstörung zur Explosion gebracht und erfolgte dann ein durchgehender Abbau über zwei Jahrhunderte, wobei die Burgmauern und die Gebäude – mit Ausnahme drei nördlicher Mauerstürzen, der diese Stürze verbindenden Mauerabschnitte, sowie des nordöstlichen Pfeilers – bis zum Boden abgerissen worden sind. Der dadurch entstandene Abbruch wurde teils zur Aufschüttung des Burggrabens, teils zum Neubau der Häuser in Dombóvár nach der Vertreibung der Türken verwendet.

Flóris Rómer machte in den 1860-er Jahren einen Besuch an den Burgruinen und skizzierte einen Grundriß und eine Perspektivzeichnung in seinem Notizbuch über die Ruinen. Aufgrund dieser Skizze erscheint die Abbildung eine Burg mit regelmäßigem und quadratförmigen Grundriß. Erst nach etwa 100 Jahren wandte die Aufmerksamkeit der Archäologen wieder dem Fundort zu: Gyula Rosner führte in den 1960-er Jahren erstmal eine Geländebesichtigung an der Burg, dann beschäftigte sich Zsuzsa Miklós mehr mit dem Fundort, die jahrzehntelang Begehungen am Gelände und Fliegerbilder über die Burg und deren Umgebung machte. In der Jahrtausendwende wurden Substanzschutzarbeiten unter Leitung von László Gere an den stehenden Mauerabschnitten durchgeführt. Anfang der 2010-er Jahren fanden kleinere archäologischen Arbeiten an den umliegenden Gebieten der Burg statt, eine systematische Freilegung des Fundortes fang 2014 an.

Aufgrund der bei der Freilegung vom Jahre 2015 hervorgekommenen architektonischen Einzelheiten zeichnete sich die Abbildung einer leicht unregelmäßigen, quadratförmigen Burg ab, deren früheste Form sich am Ende des 14. Jh-s oder Anfang des 15 Jh-s ausbauen konnte. Die vom Anfang des 14. Jh-s stammenden Schriftquellen konnten sich nicht auf dieses Gebäude beziehen, so konnte die erste Burg in Dombó mit der Turmburg am Szigeterdő aus der Arpadenzeit die Gleiche sein. Im Laufe des 15. Jh-s und in der ersten Hälfte des 16 Jh-s fanden – paralell mit dem Aufstieg

der Dombai-Besitzerfamilie – drei größere Erweiterungs- und Umbauarbeiten in der Burg statt. In der ersten Hälfte des 15. Jh-s wurde der Torturm und das Gebäude des südlichen Palastflügels ausgebaut. Der am Dach der östlichen Burgmauer durchlaufende gotische Außengang wurde vermutlich in der ersten Hälfte des Jahrhunderts ausgebaut. Die letztbekannte große Umbauarbeit fand in den 1520-er Jahren statt, dann konnten die Außenmauer und der Torturm erweitert werden. Die in der ersten Hälfte des 16. Jh-s ausgebaute Herrschaftsresidenz wurde nach der türkischen Eroberung ab der Jahrhundertmitte zu einer Ritterburg umgebaut. Aus diesem Zeitraum kamen bisher nur Spuren von kleineren Umbauten hervor. Die freigelegten Einzelheiten sind sowohl mit den Daten der am Ende des 17. Jh-s entstandenen Abschreibung von Mihály Kelcz, als auch mit der Grundrißskizze von Flóris Rómer aus der Mitte des 19. Jh-s gut vereinbar.